

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**1980–1990 YILLARI ARASINDA BULGARİSTAN’DA İLKÖĞRETİM VE
ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA OKUTULAN TARİH DERS
KİTAPLARINDA TÜRK VE OSMANLI ALGISI**

Hazırlayan
Nurses YILDIZ

**İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Yüksek Lisans**

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İsa TAK

TOKAT – 2008

**1980–1990 YILLARI ARASINDA BULGARİSTAN’DA İLKÖĞRETİM VE
ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA OKUTULAN TARİH DERS
KİTAPLARINDA TÜRK VE OSMANLI ALGISI**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 31/01/2008

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Sedat YALICI

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. İsa TAK

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Seyma KURBAN

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
04/10/2007 tarih ve 29/10 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Sosyal Bilimler Enst. Müdürü ✓

Mühür
İmza

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(25/01/2008)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Nurses YILDIZ

İmzası

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlama aşamasında her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen canım annem Emine YILDIZ'A, sevgili eşim Duygu'ya ve tercümelemleri gözden geçiren değerli büyüğüm Nazif dayıma şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisansım boyunca bana her konuda yardımcı olan ve destek veren tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. İsa TAK'A, değerli hocalarım Doç. Dr. Sedat YAZICI'YA, Yrd. Doç. Dr. D. Ali ARSLAN'A, Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARATAŞ'A, Yrd. Doç. Dr. Eren YÜRÜDÜR'E, Yrd. Doç. Dr. S. Recep KOÇAK'A, Öğr. Gör. Adem ÇAKIR'A, Arş. Gör. Hakan ÖRTEN'E, Arş. Gör. Fatma MAZMAN'A teşekkürlerimi borç bilirim.

İTHAF

Bu çalışma süresince yaşadığım üzüntüler, bunları ders kitabında bir müfredat çerçevesinde okumak zorunda kalan öğrencilerin karşılaştıkları açmazlar, duygu fırtınaları ve çaresizlikler karşısında hiç kalır. Ders kitaplarında Türkler aleyhine yer alan ön yargıların, şu an itibari ile yer almadığını umarak; çalışmamı Bulgaristan'da bu kitapları okumuş ve yüreğinde isyan dalgası uyanmış yiğit ve güzel insanlara adıyorum.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 1980–1990 yılları arasında Bulgaristan Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp okutulan ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki ifade, yaklaşım ve değerlendirmeleri belirleyebilmektir.

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında hızlı bir dağılma sürecine girmesi ile Osmanlı'dan bağımsızlık kazanan devletlerin kendi ulusal kimliklerini oluştururken kullandıkları en büyük yapıstırıcının “Türk düşmanlığı” olduğunu bilmekteyiz. Çalışmada bu önemli noktadan hareketle Bulgaristan eğitim sistemi içerisinde kullanılan ilk ve orta öğretim ders kitaplarında yer alan Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki yaklaşımlar, değerlendirmeler incelenmiştir.

Bu araştırmada Bulgaristan'da 1985 yılında basılan 5. sınıf ve 1981 yılında basılan 9.sınıf tarih ders kitapları Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercümede Bulgarca-Türkçe Sözlükten yararlanılmıştır. Bu kitaplarda yer alan ifade ve bilgiler ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca bu ifade ve bilgilerin Osmanlı tarihi bağlamında objektifliği de sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Türk ve Osmanlı İmajı, Türk Düşmanlığı, Bulgaristan Tarih Ders Kitapları

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the statements, approaches and evaluations about Ottoman Empire and Turks in the primary and secondary school history textbooks prepared and instructed by Bulgarian Ministry of Education through the years 1980-1990.

We all have known the most important adhesive that the countries -which separated from Ottoman Empire in late 1800s and early 1900s when the Empire had been getting through a disintegration process- used was “Antagonism towards Turks” when they were building their own national identities. Stemming from this important point, in this study; approaches and evaluations about Ottoman Empire and Turks have been examined in the primary and secondary school history textbooks used in the Bulgarian Education System.

In the research, a fifth graders textbook printed in 1985 and a ninth graders textbook printed in 1981 both in Bulgaria are going to be translated into Turkish. In the translation process a Turkish-Bulgarian dictionary was benefited. Evaluations were made about the statements and information situated in these books. It was also questioned these statements and information’s objectivity of Ottoman history.

Key Words: The Turkish and Ottoman Image, The Enemy of Turkish, The Books of Bulgarian History

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
İTHAF.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM	2
1.2. AMAÇ	3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.4. SAYILTILAR	4
1.5. SINIRLILIKLAR	4
2. LİTERATÜR TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
3. MATERYAL ve YÖNTEM	12
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	12
3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM.....	12
4. BULGULAR.....	13
4.1. DERS KİTAPLARINDA YER ALAN İFADE VE YAKLAŞIMLAR	13
4.1.1. Bulgar Devletinin Kuruluşuna Yönelik Açıklamalar	13
4.1.2. XIV. Yüzyıla Ait Osmanlı Devleti ve Bulgarlara İlişkin Değerlendirmeler	13

4.1.3. XV. ve XVII. Yüzyıllara Ait Osmanlı Devleti ve Bulgarlara İlişkin Değerlendirmeler	15
4.1.3.1. XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu	15
4.1.3.2. Bulgar Topraklarında Osmanlı Feodalizminin Kabul Ettirilmesi.....	17
4.1.3.3. Bulgarlara Getirilen Kısıtlamalar ve Yasaklar	18
4.1.3.4. Osmanlı Feodalizminin Genel Özelliği.....	19
4.1.3.5. Bulgar Halkının Durumunun Kötüleşmesi	21
4.1.3.6. Müslümanlaştırmak ve Türkleştirmek.....	23
4.1.4. XV. ve XVII. Yüzyıllarda Bulgar Kültürü, Gelenekleri ve Bulgarların Yaşantıları ile İlgili Değerlendirmeler	38
4.1.4.1. Bulgar Halkının Genel Karakteristik Durumu	38
4.1.4.2. Erken Asırlarda Osmanlı Egemenliği Altında Bulgarların Yaşayış Gelenekleri.....	41
4.1.5. XV.- XVII. Yüzyıllar Arasında Bulgarların Diğer Uluslarla İlişkilerine ve Bulgar İsyanlarına Yönelik Değerlendirmeler.....	43
4.1.5.1. Osmanlı İdaresinde Balkan Milletleri	43
4.1.5.2. Avrupa Devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu	45
4.1.5.3. Rusya ve Bulgar Halkı	46
4.1.6. XVIII. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Bulgarların Yeniden Toparlanmalarına Yönelik Değerlendirmeler	51
4.1.6.1. Köy Ekonomisinde Değişiklik	51
4.1.6.2. Kırcalılar Zamanı	53
4.1.6.3. Kırcalıların Kötülükleri	54
4.1.6.4. Reayanın Karşı Koymak İçin Örgütlenmesi	55

4.1.6.5. <i>Tarihi Kaynak</i>	57
4.1.7. XIX. Yüzyıl İsyancı ve Bulgaristan'ın Bağımsızlık Kazanma Sürecine Yönelik Değerlendirmeler	58
4.1.7.1. <i>Belgeler</i>	76
4.1.7.2. <i>Tarihi Kaynak</i>	78
4.1.7.3. <i>Ders tekrarı ve Yinelenen Vurgular</i>	81
4.2. BEŞİNCİ VE DOKUZUNCU SINIF BULGARİSTAN TARİH DERS KİTAPLARINI BULGARİSTAN'DA OKULLARDA DERS OLARAK OKUYAN ÖĞRENCİLERİN DEĞERLENDİRMELERİ	82
4.2.1. 1970 Doğumlu Görüşmeci	82
4.2.2. 1974 Doğumlu Görüşmeci	84
4.2.3. 1977 Doğumlu Görüşmeci	85
4.2.4. 1966 Doğumlu Görüşmeci	87
4.2.5. 1974 Doğumlu Görüşmeci	88
4.2.6. 1969 Doğumlu Görüşmeci	90
4.2.7. 1975 Doğumlu Görüşmeci	91
4.2.8. 1968 Doğumlu Görüşmeci	92
4.2.9. 1971 Doğumlu Görüşmeci	94
4.2.10. 1971 Doğumlu Görüşmeci	95
5. SONUÇLAR	98
5.1. GENEL SONUÇLAR	98
5.2. OSMANLI VE TÜRKLER İLE İLGİLİ ALGILAR	103
6. ÖNERİLER	105

7. KAYNAKLAR	106
8. EKLER.....	108
ÖZGEÇMİŞ	109

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. S.ŞVAYGER'İN Gravürü'nde (1577) Yeniçeri Yapılmak Üzere Toplanan Hıristiyan Oğlanları	16
Resim 2. S. ŞVAYGER 1577 Kuka (Çengel) Cezasının Uygulanma Biçimi	19
Resim 3. Ressam F. KANİTS'İN Bulgar Kızların Esarete Götürülmesi Çizimi.....	23
Resim 4. Ressam Saşo RAÇEV'İN Rodop Dağları'nda Yaşayan Bulgarların Müslümanlaştırılması.....	24
Resim 5. Ressam B.GRİGOROV ve B. DANKOV'UN Kan Vergisi'nin Toplanması..	27
Resim 6. Ressam H. BEK Bulgar Köylü Kadınları.....	30
Resim 7. Ressam N. NİKOLE'UN XVI. yy Gravürü Ermeni Tüccar.....	31
Resim 8. Ressam N. NİKOLE'UN XVI. yy Gravürü Yahudi Tüccar.....	31
Resim 9. Ressam H. BEK 1586 Bulgar Köylüleri	32
Resim 10. Ressam Feliks KANİTS Haydutlar	37
Resim 11. Okul	40
Resim 12. 1649 Müzisyenler	42
Resim 13. Ressam H. BEK (1586) Dürüst Olmayan Tüccarın Cezalandırılması	44
Resim 14. Ressam Feliks KANİTS Bulgar Kızlarının Köleliğe Götürülmesi	53
Resim 15. Ressam F. KANİTS İşgalcilerin Vahşeti	56
Resim 16. Ressam Saşo RAÇEV Batak'ta Kilisenin Savunulması	74
Resim 17. Ressam Y. GEŞEV Dryanovkiya Manastırı Önündeki Çarpışma	77
Resim 18. Ressam A. POPOV Kartal Yuvası'nın Savunulması	78
Resim 19. Ressam H. DEMBİTSKİ Dimitir ve Karaca'nın Çeteleri	79

KISALTMALAR LİSTESİ

G.,R.,D. (1985): Georgieva,S., M.Radeva ve S.Doinov (1985), *Bulgaristan 5. Sınıf*

Tarih Ders Kitabı, Halk Kültürü Devlet Basımevi, Sofya, Bulgaristan.

G.,G.,K., (1981): Güzelev,T.V., G.İ.Georgiev ve K.D.Kosev (1981), *Bulgaristan 9.*

Sınıf Tarih Ders Kitabı, Balkan Devlet Basımevi, Sofya, Bulgaristan.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında hızlı bir dağılma sürecine girmesi ile Osmanlı'dan bağımsızlık kazanan devletlerin kendi ulusal kimliklerini oluştururken kullandıkları en büyük yapıştırıcının “Türk düşmanlığı” olduğunu bilinmektedir. Bu çalışmada bu noktadan hareketle Bulgaristan eğitim sistemi içerisinde kullanılan ilk ve orta öğretim ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve Türkler hakkında yer alan yaklaşımlar, değerlendirmeler incelenmiştir. Özellikle tarih dersi kitaplarındaki bazı tercümelemleri aynen sundum. Konuların arasına serpiştirilmiş ifadeleri de titiz ve dikkatli uğraşlar ile ortaya çıkarmaya çalıştım.

Etnik azınlıklara yönelik verilecek ya da verilen eğitim ve bu eğitimin içeriği gerek ulusal, gerekse uluslar arası ilişkilerde her zaman sancılar yaşanmasına yol açmıştır. Ülkelerin eğitim politikaları, insan hakları temelleri üzerine yapılandırılmalıdır. Evrensel değer yargıları üzerine kurulan, farklı renklere hayat ve gelişim hakkı tanıyan eğitim sistemleri toplumsal uzlaşmayı ve istikrarı da beraberinde getirmiştir.

Bu konuya yönelik bir araştırma yapma kararı neden oluştu? Özellikle tarihçi sorumluluğum ve Türkiye'nin içinden geçmekte olduğu süreç içerisinde karşılaştığı ithamlar, Bulgaristan göçmeni olmam, ayrıca ailemin ve çevremdeki insanların dini, kültürel, ırksal baskılar altında kalmalarının yarattığı etkiler böyle bir konuyu çalışmamda etkili olmuştur.

Çok yakın zamanda uygar dünyanın ele almakta geç kaldığı, sistemli bir kültürsüzleştirme ve sosyal şizofreni yaratma çabası Avrupa'nın göbeğinde Bulgaristan'da gerçekleştirilmek istenmiştir.

1984–1989 yılları arasında Todor Jivkov yönetimi Türklere yönelik soykırım uyguladı. Türklerin Bulgarlaştırılmasına çalışılmış, devletler hukuku, Birleşmiş

Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi, demokratik kurallar, insanlık onuru gibi evrensel değerler ayaklar altına alınmıştır. Binlerce Bulgaristan Türk'ü asıllarını inkârâ zorlanmış, Belene Toplama Kampı'nda evrensel ve çağdaş eğitim almış, kültürlü ve aydın yüzlerce Türk ezilmiş, insanlık onuru ile bağdaşmayacak işkencelerden geçirilmiş, hatta bazıları öldürülmüştür. Yalnızca bir suçları vardı: Türk olmak. Kendilerinin Bulgarlardan farklı bir ulusa, kültüre ve inanca ait olduklarını savunmaktır. Bulgaristan'ın farklı renkleri olduğunu söylemeleri suçlu olmaları için yeterli olmuştur. Bulgaristan yönetiminin baskıları karşısında yüz binlerce Türk, yurdunu terk etmek zorunda kalmış, Türkiye'ye soydaş statüsü ile sığınmak zorunda bırakılmışlardır. Bulgar yönetiminin ve Bulgar toplumunun Türklere karşı neden bu kadar kin ve nefret sergilediklerini merak etmişimdir. Yüz binlerce insanın, yüz yıllık bir süreç içerisinde dalga dalga Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçe zorlanmasının nedenleri ne olabilirdi? İşte bu sorulara yanıt bulmak için Bulgaristan eğitim sistemi içinde oluşturulan Türk imajına bakılmasının yerinde olacağını düşündüm. Özellikle 1985 yılında basılan 5. ve 9. sınıf tarih ders kitaplarını okudukça bu soruların yanıtlarının kitapların içinde olduğunu gördüm.

1.1. PROBLEM

Bu çalışmada şu sorulara cevaplar arandı:

- 1- Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türklere ve Osmanlı Devleti'ne yönelik hangi ifade ve yaklaşımlar yer almaktadır?
- 2- Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türklere ve Osmanlı Devleti'ne yönelik çizilen imaj nasıldır?
- 3- Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türklere ve Osmanlı Devleti'ne yönelik ifadeler objektif bilgiler ışığında mı yazılmıştır?

- 4- Bulgaristan tarih ders kitapları ile öğrenim görmüş Türk öğrenciler kitaplarda Türkler ve Osmanlı Devleti ile ilgili ifadeleri nasıl algılamışlardır?
- 5- Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türkler ile ilgili olarak yer alan değerlendirmeler Türk- Bulgar düşmanlığına ve Bulgarların önyargılı tutum takınmalarına zemin hazırlamış mıdır?

1.2. AMAÇ

Bu çalışmadaki amaç 1980–1990 yılları arasında Bulgaristan Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp okutulan ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki ifade, yaklaşım ve değerlendirmeleri belirleyebilmektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitim, insanın kişiliğinin tam gelişmesi ve insan hakları ile temel özgürlüklerine saygının güçlendirilmesi amacına yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırk ve din toplulukları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli, Birleşmiş Milletlerin barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 10 Aralık 1948, madde 26’da çocuklarına verilecek eğitim türünü belirlemede öncelikle ana baba hak sahibidir denilmektedir. (Taktak, Göçer ve Dinçer, 2000: 108)

2 Eylül 1990 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 29. ve 30. maddelerinde şu ifadeler yer almıştır:

Taraf devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara uygun olmasını kabul ederler:

Çocuğun, ana babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, yaşadığı ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi.

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıklar kendi kültürlerinden yararlanma, kendi

dinlerine inanma ve dinlerini uygulama, kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmaz. (Taktak, Göçer ve Dinçer, 2000: 114–115)

Etnik azınlıklara yönelik verilecek ya da verilen eğitim ve bu eğitimin içeriği gerek ulusal, gerekse uluslar arası ilişkilerde her zaman sancılar yaşanmasına yol açmıştır. Ülkelerin eğitim politikaları, insan hakları temelleri üzerine yapılandırılmalıdır. Evrensel değer yargıları üzerine kurulan, farklı renklere yaşam ve gelişim hakkı tanıyan eğitim sistemleri toplumsal uzlaşmayı ve istikrarı da beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda kültürel, dinsel, ırksal ve mezhepsel çeşitliliği yok etmeye, tek tip ideolojik yurttaş yaratmaya yönelik oluşturulan eğitim sistemleri insanlarına mutluluk ve adalet sunamaz. Eğitim kurumları ve ders kitapları aracılığı ile sistemli olarak bir toplumu, kültürü, ırkı, dini aşağılamaya çalışma toplumsal uzlaşma yerine olumsuz tepkilerin oluşmasına yol açmıştır.

1.4. SAYILTILARLAR

1. İncelenen kitapların Bulgaristan’da 1980–1990 yılları arasında 5. ve 9. sınıf öğrencilerine tarih ders kitabı olarak okutulduğu varsayılır.
2. 1980–1990 yılları arasında Bulgaristan’da tarih derslerini anlatan öğretmenlerin tarih müfredatını bu kitaplar doğrultusunda işledikleri varsayılır.
3. Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türkler ve Osmanlı Devleti’ne yönelik ifade ve yaklaşımların Bulgaristan’da toplumsal barışı tehdit edebileceği varsayılır.
4. Görüşme yapılan kişilerin gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı varsayılır.

1.5. SINIRLILIKLAR

1. Bu çalışma 1980–1990 yılları arasında Bulgaristan’da okutulmuş olan 1985 yılında basılan Georgieva, S., M. Radeva ve S. Doinov’un Bulgaristan 5. sınıf tarih ders

kitabı ile 1981 yılında basılan Güzelev, T. V., G.İ. Georgiev ve K.D. KOSEV'in Bulgaristan 9. sınıf tarih ders kitapları ile sınırlıdır.

2. Ayrıca Türk öğrencilerin algısına ilişkin aktarımlar Kırklareli ilinde yaşayan ve bu kitaplar ile öğrenim görmüş olan Bulgaristan göçmenleri ile sınırlıdır. Bu sınırlılık görüşme sorularını cevaplayan 10 kişiyi kapsamaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Literatür araştırmaları sonrasında doğrudan konu ve mekân ile birebir örtüşen teze rastlayamadım. Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türklere yönelik ifadelerin yer aldığı ve ayrıntılı irdelemelerin gerçekleştirildiği çalışmalara rastlayamadım.

Bulgar tarih eserlerine yönelik konu ile ilintili olan en önemli eser N. KAHRAMAN tarafından yayımlanmamış tez çalışmasıdır. Bu çalışmada Bulgar tarih eserlerinde Türklere yönelik bakış açıları genel hatları ile irdelenmiştir. Bu çalışma 1996 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde “ Bulgar Tarih Eserlerinde Türk Tarihine Bakış” başlığı altında yapılmıştır.

Yaptığım çalışma ile bağlantılı olarak İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde E. ŞADİHANOV tarafından 1999 yılında gerçekleştirilen bir çalışma söz konusudur. Bu çalışma “Sovyetler Birliği ve Sovyetler Sonrası BDT Cumhuriyetleri Tarih Kitaplarında Türk İmajı” adını taşımaktadır.

Köstüklü, (2003:13–14)'de şunları aktarmıştır: Toplumların veya milletlerin varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri, onlar için bir hafıza niteliğinde olan tarihi öğrenmeleriyle doğru orantılıdır. Geçmişte ve günümüzde, uzun bir devlet geleneğine sahip olmayan milletler veya milletleşme sürecinde olan toplumlar, kendilerine tarih yaratmanın endişesi içerisinde olagelmışlerdir.

Nabi (1936), şunları yazmıştır: Bulgar öğretmenleri, Osmanlı idaresinin sözde zulümlerinden bahsederek küçük Bulgarların kalbinde Türk'e karşı sönmeyecek bir kin ateşini yakmak hususunda büyük bir gayretle çalışmaktadırlar. Bulgar ve Türk mekteplerinin duvarlarında Türk idaresine karşı isyan ederek birçok Türk (suçları Türk olmaları idi) öldürmüş Bulgar komitacıların resimleri asılıdır. (akt. Kahraman, 1996: 57)

Balkanlı (1986), şunları yazmıştır: Bulgarlar, Osmanlı hâkimiyeti altında geçirdikleri 500 yıllık zamanı “Çerno Robstvo” diye anmaktadırlar. Bunun öcünü almak için de yeni nesillere kin aşılamaktadırlar. Okullarda öğretmenler bu kini telkin etmişlerdir. (akt. Kahraman, 1996: 58)

Mutaşçieva (1964) şunları yazmaktadır: “Bulgaristan’ın Osmanlılar tarafından istilası, onun kaderi üzerinde derin izler bırakan bir hadisedir. Bulgaristan esarete düşmezden önce çok gelişmiş bir toplumdur. Osmanlı istilası onun bu gelişmesini asırlar boyunca köstekledi. Hatta bazı asırlarda gerilettili.” (akt. Kahraman, 1996: 59)

Bulgaristan Türklerinin hikâyesi uzun ve hazindir. Yüzyıl kadar önce bu insanlar, tıpkı Anadolu insanı gibi Osmanlı vatandaşlardı. Osmanlı Devleti’nin Tuna ve Edirne vilayetleri nüfusuna kayıtlıydılar. Osmanlı ülkesi, yamalı bir bohça gibi, çok milletliydi. Tuna ve Edirne vilayetlerinde de Türk, Bulgar, Rus, Romen vb. yan yana yaşıyordu, çokçası da Türk ve Bulgar vardı. 1870’lerde Tuna vilayetinde Türk ve Bulgar nüfus birbirine eşit gibiydi, Edirne vilayetinde ise Bulgarlar biraz azınlıktaydı. (Şimşir, 1986:386)

Osmanlı cemiyeti, Balkanlar’daki fütuhattı ile ve bunun neticesinde, yerli milletlerin insan kaynaklarını da içine alan ve onunla kaynaşan bir toplum olmuştur. Bu fütuhattın şekli ve safhaları ne olursa olsun, yerli halklar bu cemiyet içinde hüviyetlerini ve hele iktisadi potansiyellerini asla kayıp etmemişler ve hiçbir zaman, “sistemli ve devamlı bir İslamlaştırma” yolu ile sömürülmemişlerdir. (Kahraman, 1996: 67)

Herhangi bir bilgi verirken, bir iddiayı dile getirirken, bir değerlendirme yaparken, bir kanıtı dayanma yükümlülüğü ve alışkanlığı yalnızca tarihçilere ait değildir. İnsanlar, gündelik ilişkilerinde bile sürekli olarak, “birilerini”, geçmişte olmuş ya da hâlihazırda olmakta olan kimi olayları, kendi yapıp ettiklerini, planlarını,

kendilerinin ya da başkalarının özelliklerini, belli başlı bilgi kaynaklarını referans göstererek iletişim kurarlar. Konuşurken, bilgi verirken, suçlarken ya da savunurken bir kanıtla dayanmak, herkesin yapa geldiği bir davranıştır.

Tarihsel bilgi de güvenilir kanıtlara ve etkili referanslara dayanmaktadır. Tarihsel bilginin “oluşturulduğu” iki ana kaynak kanıtlar ve referanslardır. Bir öğrenci ya da bir tarihçi, Malazgirt savaşını çalışmak istediğinde Malazgirt’e gitmez. Kütüphaneye gider. Öğrenme sürecini daha etkili kılmak istiyorsa, oradan çıktıktan sonra, ilgili kanıtların bulunduğu arşiv neredeyse oraya gider.

Tarihsel bilgiye doğru atılan ilk adımlar bunlardır. Ders kitaplarında yer alan bilginin kanıt veya referans gösterilerek pekiştirilmesi, bilginin nasıl elde edildiğine ilişkin bir ipucu vermesi açısından anlamlıdır. Tarih ders kitaplarında genellikle;

- Olaylar
- Olgular
- Kişiler
- Gruplar.
- Kurumlar
- Tarihsel kavramlar ve

- Kronoloji hakkında bilgi verilmektedir. Bu kategorilerden her biri için farklı kanıtlar ve referans kaynakları vardır. Bazıları için yalnızca yazılı kanıt yeterli olabilirken bazıları farklı tarihçilerin ortak kanaatleriyle desteklenmek zorundadırlar. Bir tarihsel kavramın, üzerinde uzlaşmış anlamı hakkında değişik referansların gösterilmesi gerekirken, bir kurumun işlevi hakkında, kuruma ilişkin belgeleri kanıt olarak göstermek yeterli olabilmektedir. Tarih ders kitapları, bilgi verdiği kategoriye göre uygun kanıt ve referansları öğrencilerle paylaşmak durumundadır. (Hayta ve

diğerleri, 2003:56)

Tarihsel bilgi, tarihsel kanıtlar, olaylar ve kişiler, çocuğa kendisini, kendi milletini, Avrupa'yı ve yaşadığı dünyayı tanınması ve iyi bir vatandaş bilinci kazanması için aracı olmalıdır. Slater'e göre, eğer tarih öğretiminin amaçlarından biri, öğrencinin eleştirel düşünce yeteneğini kazanması ve çeşitli kaynaklar arasında önyargılı olanı, gerçeğe yorum arasındaki farkı, birinci elden kaynağa dayalı olanla olmayanı ayırt edebilmesi ise, öğrencilere Avrupa tarihi ile ilgili olarak da ülkeler arasında farklı anlatılan tarihler de sunulmalı ve öğrenciler eleştirel düşünme yetenekleri ile kendi bilgilerini kendileri oluşturmalıdır. (Hayta ve diğerleri, 2003:160)

Siyasetçilerin, kimi medya araçlarının, kurumların, çeşitli örgütlenmelerin, aile ortamlarının sorumsuzca kullandıkları milliyetçiliğin (burada ırkdaşlığı da vurgulamalıyım) ve dindaşlığın (burada mezhebdaşlığı da vurgulamalıyım) okullarda tarih eğitiminde yarattığı harabiyetin, yıkımın, son derece tehlikeli bir duruma ulaşmış olduğunu sanıyorum. Tarihin içine milliyetçi duygularla, güya vatan sevgisiyle (hiç de Maurizio Viroli'nin Vatan Aşkı adlı çalışmasında milliyetçilikten arınmış biçimlerine aldırış etmeden) ve çevre ülkelerin takındıkları varsayılan düşmanca tutuma karşı -bu yoksa da yaratılarak- yerleştirilen ve kimi zaman açık seçik, kimi zaman örtük biçimde yol alan yaklaşımın genç beyinlerde biriktirdiği barut, başka ülkelerde de ortaya çıkabilen zırlara bürünmüş atılganlık ve saldırganlık, çağımız tarih eğitiminin bir kez daha belası haline gelmiştir. (Özbaran, 2003:38–39)

Bulgar tarihçiler tarafından Osmanlı döneminin değerlendirilmesi, genel olarak üç konuyla ilgilidir:

1. Ulus-devlet çerçevesinde tarih yazıcılığının ürünleriyle;
2. Tarihsel miraslar ve bunların algılanışıyla;

3. Kimlik arayışı bağlamında “ötekiliğin” tarihsel açıdan inşasıyla.

Bulgar devletinin kuruluşundan 19. yüzyılın sonlarına kadar kesintisiz olarak Osmanlı hâkimiyetinde geçen yaklaşık altı yüzyılın, en uzun dönem olmasına rağmen, bu dönemle ilgili tarih yazıcılığı, tüm Bulgar tarih yazıcılığı göz önüne alındığında nispeten mütevazı bir paya sahiptir. 1960–1985 dönemiyle ilgili kesin bibliyografik veriler yardımıyla bir örnek vereyim. Bu dönemde yayımlanan 24.000 tarih çalışmasının %18’i Osmanlı dönemini kapsar, ama sadece %3’ü 15. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasındaki dönemle ilgilidir; geri kalan %15’i 19. yüzyıl üzerine yoğunlaşmıştır, ama bu bölüm bile neredeyse tümüyle Bulgar ulusal dirilişi ve bağımsızlık mücadeleleriyle ilgilidir. (Todorova, 1995:37)

Tanımlandığı şekliyle Osmanlı mirası, politikacılar tarafından olduğu kadar, tarihçiler, şairler, yazarlar, gazeteciler ve diğer entelektüeller tarafından şekillenmiştir ve şekillenmeye devam etmektedir. Bu probleme yaklaşmanın en verimli yolu, Osmanlı döneminin diğer dönemlerle yan yana konarak karşılaştırılabileceği ve uygun bir perspektife yerleştirilebileceği Bulgar tarih yazıcılığının çözümlemesini yapmaktır. Bu yaklaşım çok daha gelişmiş, ihtisaslaşmış monografilerin hakkını vermiyor olsa da, tarih yazıcılığıyla ilgili algılamaların evrimini takip etmenin en açık ve kolay yoludur. Popüler tarih ile aynı olmasa da, çeşitli yollarla ihtisaslaşmış tarihsel bilgiyi yayması beklenen belirli bir (“kökenlerden günümüze” tarzı) tarih yazıcılığı türü vardır. (Todorova, 1995: 40)

Osmanlı dönemi hakkında neredeyse yüz elli yıldır yazılmış olan şeylerin detaylı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi, Osmanlı İmparatorluğu ve Osmanlı dönemi hakkındaki egemen söylemin en göze çarpan özelliğinin, zaman içinde gösterdiği süreklilik olduğunu açıkça gösterir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde olduğu

gibi, komünizmin çöküşünden sonra da, Osmanlı egemenliği hakkındaki genel değerlendirmede bir kesinti yoktur. Konu hakkındaki eserlerin hepsi, istisnasız olarak, Osmanlı dönemini Bulgarların siyasi, yönetsel, dini ve kültürel geleneklerine tamamıyla yabancı olarak tasvir ederek bu uzun dönemin olumsuz etkilerini vurgulamaktadır. Osmanlı yönetiminin gerçekte ne kadar baskıcı olduğu konusundaki hükümlerin şiddetinde farklılıklar olduğu açıktır. Bu farklılıklardan takip etmenin en kolay yolu da, en sert ama en çok kullanılan ifade olan “Türk boyunduruğu”ndan, değişik ifadeler üzerinden en yumuşak isimlendirme olan “Osmanlı egemenliği”ne ya da hüsnü tabir kabilinden “Osmanlı varlığı”na kadar uzanan terminolojiyi incelemektir. (Todorova, 1995: 41–42)

Bu çalışmada 5. sınıf tarih kitabına daha fazla ağırlık verilmiştir. Bunun nedeni ilköğretim 5. sınıf tarih dersi konularındaki değerlendirmelerin çalışmamızla daha ilgili olmasıdır. Ayrıca 9. sınıf tarih ders kitabının Osmanlı ve Türkler ile ilgili olan kısımları 5. sınıftaki bilgilerin tekrarı gibidir.

9. sınıf tarih ders kitabı konuları genel olarak 5. sınıf konuları ile örtüşmektedir. Yine de 9. sınıf konularından bazı belgeler ve ilginç kısımlar değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma nitel bir araştırma olup doküman ve belge incelemesi ile görüşme yöntem ve teknikleri kullanılmıştır.

Doküman incelemesinde Bulgaristan'da 1985 yılında basılan 5. sınıf ve 1981 yılında basılan 9. sınıf tarih ders kitapları Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bu tercümede Bulgarca-Türkçe sözlükten yararlanılmıştır. Bu kitaplarda yer alan ifade ve bilgiler ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca bu ifade ve bilgilerin Osmanlı tarihi açısından objektifliği de sorgulanmıştır.

Bulgaristan ders kitaplarında yer alan fotoğraf ve resimlerde çalışmanın içinde yer almıştır. Bu resimlerdeki görüntülerin ve verilmek istenilen diğer mesajların da kritikleri yapılmıştır.

Görüşme yönteminde ise söz konusu yıllarda tarih ders kitapları ile eğitim görmüş olan görüşmecilerin ifadelerine başvurulmuştur.

Çalışmada bu kitaplardaki ifade, yaklaşım ve resimlerin bunları ders kitabı olarak okumuş Türk çocuklarını nasıl etkilediği, nasıl algılandıkları da görüşme yolu ile aktarılmaya çalışılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni Bulgaristan'daki tarih ders kitaplarıdır.

Araştırmanın örnekleme ise 1985 yılında basılan 5. sınıf ve 1981 yılında basılan 9. sınıf tarih ders kitaplarıdır.

Ayrıca tarih ders kitaplarını bu yıllarda okumuş on görüşmeci de örneklemin içinde yer alır.

4. BULGULAR

4.1. DERS KİTAPLARINDA YER ALAN İFADE ve YAKLAŞIMLAR

4.1.1. Bulgar Devleti'nin Kuruluşuna Yönelik Açıklamalar

Georgieva, Radeva ve Doinov (1985:5)'de Bulgar Devleti'nin kuruluşu, Bulgarların kökeni, Bizans'la mücadelelerini anlatarak başlamaktadır. Bulgaristan'ın en eski Slav devleti olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bulgar Devleti'nin 681 yılında kurulduğu açıklanmaktadır. Bulgarların Han Asparuh öncülüğünde Tuna'yı aşarak Bulgaristan'a geldikleri belirtilmektedir. Bulgarların Bizans'a karşı üstünlük kurarak güneyde Koca Balkan dağlarına, batıda Timok nehrine, doğuda Karadeniz'e kadar olan yerleri ele geçirdikleri belirtilmektedir. Slav ve Bulgarların kaynaştıkları vurgulanarak Bizans'a karşı seferler yaptıkları aktarılmaktadır. En eski Slav yerleşim yeri olan Pliska'nın Bulgar Devleti'nin ilk başkenti olduğu belirtilmektedir.

Kitapta Bulgar Devleti'nin kurumsallaşması, toplumsal kaynaşma, Bizans ile mücadeleler ve hükümdarların icraatları anlatılır.

4.1.2. XIV. Yüzyıla Ait Osmanlı Devleti ve Bulgarlara İlişkin Değerlendirmeler.

Bulgar Topraklarında Osmanlı İşgali: XIV. asrın ikinci yarısında feodaller köylülerin istismarını artırmıştır. Köylülerin durumu kötüleşirken, feodal beyler (bolarlar) daha da zengin olmaktadır. Feodal beyler hem köylülerin üzerinde her türlü haklara sahip olmak, aynı zamanda da hükümdardan da bağımsız olmak istemektedirler. Feodal beyler ve çarın arasındaki sert çekişmeler devletin zayıflamasına neden olmuştur. Daha da önemlisi Bulgar toprakları küçük ve zayıf devletçiklere bölünmüştür. Bu olaylar da Osmanlı

akınlarının başlangıcına denk gelmektedir. Osmanlılar Küçük Asya'dan (Anadolu'dan) gelmektedir. Osmanlılar Bizans'tan geniş topraklar almış, Bulgar topraklarına akın etmeye başlamışlardır. Bulgarların güçlü orduları olmadığı için işgalcilere karşı koyamamışlardır. Fakat halkımız her karış toprağı kahramanca savunmuştur. Bulgarların fedakârca savaşmalarına rağmen 1393 yılında Osmanlılar Tırnovo'yu, üç yıl sonra da son özgür Bulgar toprağı olan Vidin Çarlığı'nı aldılar. Avrupa'nın siyasi haritasından Bulgar Devleti silindi. Fakat Bulgarlar beş asırlık esaret zamanında hiçbir zaman kaderlerine boğun eğmemiş ve hürriyetleri için savaşmışlardır. (Georgieva, Radeva ve Doinov, 1985:5)

Thomas (1990), bu konuda şunları belirtmektedir: Daha sonraki Osmanlı sultanlarının isteğıyle, Anadolu Türklerinin sınıra yerleştirilmesi siyaseti, Bulgaristan'ın Tuna bölgesinde XIV. yüzyıldan itibaren Türk topluluklarının yerleşmesine neden olmuştur. Osmanlı hâkimiyeti yerleştikçe askeri, idari veya dini görevlerle buralara yerleşmek üzere gelenlerin sayısı da artmıştır. İlk gelenler göçebe çobanlık yaparken, daha sonraki göç akınlarının büyük kısmı zanaatkâr, memur ve ordu mensuplarından oluşmaktaydı. (akt. Kahraman, 1996:47)

G.,R.,D. (1985:5)'da yöneticiler, köylüler ve kilise arasındaki toplumsal, ekonomik çelişkiler dile getirilmektedir. Köylülerin durumlarının çok kötü olduğu, ağır vergiler altında ezildikleri vurgulanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'da egemenlik kurma sürecini nasıl gerçekleştirdiğı aktarılmaktadır.

G.,R.,D. (1985:7)'de Bulgarların Osmanlı yönetimi altında uzun ve sıkıntılı yıllar yaşayacaklarına vurgu yapmışlardır. Osmanlı Türklerinin köy ve kasabaları tahrip ettikleri, binlerce köylüyü katlettikleri ya da esir aldıkları belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:7)'de Hünyadi Yanoş gibi kişilerin Osmanlı'ya karşı harekete geçtiklerini, Osmanlı'yı Avrupa topraklarından atmaya çalıştıklarını, Bulgarların ileri gelenlerinin Haçlı ordusunun ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım ettiklerini yazmışlardır. Fakat ağır kış koşullarının etkisi ile hareket başarısız olunca Osmanlıların Bulgar halkının üzerine gaddarca saldırdıkları, Sofya ve çevresindeki köylerde acımasızca katliamlar yaptıklarını ve Bulgarların perişan edildiğini belirtmişlerdir.

G.,R.,D. (1985:7)'de özetle 1444 Varna Savaşı'ndan söz etmişlerdir. Vladislas'ın ordusu Varna'da yenilince Osmanlıların yeniden saldırıya geçerek Bulgar kasaba ve köylerini yok ettikleri vurgulanmıştır. Ayrıca Türkler tarafından pek çok savunmasız Bulgar çocuk, kadın ve ihtiyarın perişan edilerek katledildikleri yazılmıştır.

Bulgarların azimli mücadelelerine rağmen güçlerinin tükendiği, pek çoklarının öldürüldüğü, esir alındığı ve topraklarından başka yerlere sürüldükleri belirtilmiştir. Aynı zamanda Balkanlar'da peş peşe başka devletlerin de haritadan silindiği belirtilerek Bulgar topraklarında asırlarca sürecektir baskıcı yönetimin Osmanlı savaşçılarınca getirildiği yazılmıştır.

4.1.3. XV. ve XVII. Yüzyıllara Ait Osmanlı Devleti ve Bulgarlara İlişkin Değerlendirmeler

4.1.3.1. XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu: XV. yüzyılın yarısında Osmanlı Devleti büyük bir imparatorluk haline gelmiş, Avrupa'daki mülkiyeti (varlığı) bütün Balkan yarımadasını kapsamaktadır. Asya'dan da önemli bölgeler almıştır. İslam dini altında

birleşen istilacılar birbirinden farklı kabileler topluluğudur. İmparatorluğun sınırları içerisinde Bulgar, Sırp, Yunan ve diğer halklar yaşamaktadır. Bunların çoğu asırlar önce Hıristiyanlığı benimsemişlerdir. Esir edilen milletler ile Osmanlı Türklerinin farklı din inanışları ile beraber, farklı örf ve adetleri, yaşam tarzları ve kültürleri vardır. Ordularının güçlü olması ve yöneticilerin lüks içinde yaşamaları için istilacılar bizim topraklarımızın zenginliklerinden ve halkımızın emeğinden yararlanmaktadır. Osmanlı Devleti, başında sultanla idare edilen monarşi yönetimidir. Sultan halkının hayatına ve mülkiyetine sahiptir. Emirleri ise fermanlardır (kanundur). Hayatın her alanını kontrol edebilmek ve yönetebilmek için gerekli kurumları teşkilatlandırmışlardır. Vergileri çok sayıdaki memurlar toplamaktadır. Adliye ve hukuk işlerini Osmanlı kadıları yürütmektedir. (G.,R.,D.,1985:10)

Християнски момчета, събрани за еничари. Гравюра от С. Швайгер (1577)

Resim 1. G.,R.,D. (1985:10) S. Şvayger'in Gravürü (1577). "Yeniçeri Yapılmak Üzere Toplanan Hıristiyan Oğlanlar". Bu resimde Osmanlı Devleti'nin gerçekleştirdiği Devşirme

Sistemi görsel bir materyal ile desteklenmiştir. Yeniçeri ordusunun Hıristiyan unsurlara dayandığı vurgulanmak istenmiştir.

4.1.3.2. Bulgar Topraklarında Osmanlı Feodalizminin Kabul Ettirilmesi: XIV. yy. sonunda Bulgar Devleti'nin dramatik şekilde yok olmasından sonra, milletin asırlar boyu sürececek çilesi başladı. İşgalin ateşli rüzgârı köy ve kasabaların vahşice yıkımına, önemli kültür abidelerinin ve Bulgarların kitlesel şekilde imhasına neden oldu. Binlerce Bulgar, kurtuluşu Eflâk'ta, Moldovya'da, Avusturya'da ve Rusya'da, diğerleri ise dağlık ve ulaşılması güç olan bölgelerde aradılar. Osmanlı idaresi Bulgar topraklarına Anadolu'dan getirilen göçebe Müslüman kabilelerini bilinçli olarak yerleştirdi. Zorla Müslümanlaştırma ve Türkleştirme siyasetine giriştiler. Böylelikle Osmanlı feodalizmi memleketin hızlı gelişimini durdurmakla kalmayıp, aynı zamanda Bulgar halkının sosyal ve manevi yönlerden de çöküşüne sebep oldu. (Güzelev, Georgiev ve Kosev,1981:107)

Buradaki bilgiler 5. sınıf konuları ile paralellik göstermektedir. G.,R.,D. (1985:11) Bulgarlara getirilen kısıtlamalardan benzer şekilde söz etmişlerdir.

Yaşar (1987), bu konuda şunu yazmıştır: XV. yüzyıl ortalarına ait paşa sancakları nüfus tahrir defterleri bu bölgelerde nüfus %80-%90'a varan büyük çoğunluğunun daha o zamanlarda Müslüman Türklerden ibaret olduğunu göstermektedir. Bu deliller Bizans kaynaklarında da mevcuttur. Osmanlılar bunun için Selçuklularda kullanılmış eski bir iskân usulü olan ve sürgün denilen yöntemden yararlanarak, Türkmen gruplarını özellikle istila yolları üzerine ve uçlara yerleştirmişlerdir. Gelen Müslüman Türklerin genellikle Hıristiyan köylere karışmayarak, müstakil köyler kurdukları görülmektedir. (akt. Kahraman, 1996:49)

Eminov (2002), bu konuda şunları yazmaktadır: Bulgaristan'a yerleşen Osmanlı Türkleri, Bulgaristan'ın etnik, politik ve dini hayatında oldukça etkin olmuşlardır. Önemli miktarda Türk, XIV-XV. yüzyıl boyunca Bulgaristan'a yerleşmiştir. Stratejik alanların Anadolu'dan gelen Türkler ile kolonileştirilmesiyle birlikte, Bulgaristan'daki sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik hayat Türklerin ve diğer Müslümanların lehine gelişmiştir. Bu demografik durum, 1877-1878'deki Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar devam etmiş ve savaş sonunda tersine dönmüştür.

4.1.3.3. Bulgarlara Getirilen Kısıtlamalar ve Yasaklar

Bulgar topraklarında bütün sevk ve idare Türklerin elindedir. Bulgarların orduya katılmaları yasaklanmıştır. Dava duruşmalarında Bulgar bir köyün topluca şahitliği bir Türk tarafından yalanlanmaktadır. Bizim atalarımız Osmanlı idaresi tarafından "himaye" edildiklerinden dolayı özel vergi ödemekte, bununla beraber diğer yasaklara da uymak zorundadırlar. Renkli ve pahalı kumaştan elbiseler giymeleri yasaktır. Silah taşıyamazlar. Müslüman'la karşılaştıklarında atından inerek itaatle selamlamak zorundadır. Böylelikle halka bağımlılık ve itaat duygusu aşılacak istenmektedir.(G.,R.,D.,1985:11)

Наказание с окачване на кука. Гравюра от С. Швайгер (1577)

Resim 2. G.,R.,D. (1985:11) S. Şvayger 1577. “Kuka (Çengel) Cezasının Uygulanması”. Bu çizimde Osmanlı idarecilerinin sert içerikli cezalar ile halkı sindirmeye çalıştıkları görselleştirilmek istenmiştir. Bu cezaların uygulanmasının görselleştirilmesi, Osmanlı Devleti’nin şiddete dayalı bir sistem kurduğunun kanıtı olduğu öğrencilere gösterilmek istenmiştir.

Bu ceza biçiminin anlatıldığı bir gravürün 5. sınıf çocuklarının psikolojisini olumsuz etkileyeceği çok açıktır. Fakat Bulgaristan yönetimi Türk düşmanlığını perçinlemek için kendi öğrencilerine böyle bir cezanın nasıl uygulandığını ders kitaplarında resimlerle göstermekten çekinmemiştir.

4.1.3.4. Osmanlı Feodalizminin Genel Özelliği:

Osmanlı feodalizmi için Marks “Asyalı” veya “Şark Feodalizmi” demektedir. Başlangıçta onun gücü üretim araçlarının, öncelikle toprakların merkeziyetçiliği ile açıklanmaktadır. Topraklar sultanın mülkü sayılmakta ve “Miriye” veya “Miri Topraklar” diye adlandırılmaktadır. Askeri idare sınıfına ve Müslüman din kuruluşlarına belli arazi parçalarını vermek yalnız sultanın yetkisindedir. Akralarına

ve yakın memurlarına bol keseden sonsuza kadar kullanmaları için toprakları hediye olarak vermektedir. Bu hediyeler “Has” diye adlandırılır. Eğer bunlar cami veya eğitim kuruluşlarının mülkiyeti ise bunlara vakıf denilir. Verimli toprakların çoğu askeri feodal aristokrasisine tahsis edilirdi. Aristokrasinin temsilcileri buldukları mevki ve makama göre farklı büyüklükte geçici olarak arazi almaktadır. Bunlar da üç çeşittir; tımarlar, zeametler ve haslar... Bu topraklar devredilemez, satılamaz ve miras bırakılamaz, yani onların üzerinde dokunulmaz hakları yoktur... (Güzelev, Georgiev ve Kosev, 1981:107)

Bu sayfada kısaca Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'da egemenlik kurmasından ve Osmanlı Devleti'nin askeri, ekonomik ve idari sisteminden söz edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin verimli Bulgar topraklarını ele geçirdiği vurgulanarak Osmanlı yönetiminin feodal bir yapı olduğu söylenmiştir. Osmanlı Devleti'nin toprak yönetim sistemi de detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Merkeziyetçi özelliği feodal iradın önemli kısmının doğrudan hazineye yatırılmasından bellidir. Bunun tamamı da sultana aittir. Sultan en yüksek askeri idarenin başı ve bütün milletin halifesidir. Onun iradesi kanundur. Kuran'a göre sultanın sadık hizmetkârı olmak, Allah'a sadık olmaktır. Sultanın danışmanları vardır. Bunlar sadrazamla beraber yedi veziridir. Birkaç yüksek rütbeli memurlarla (mali ve adli davalarına) beraber danışma kurulu olan sultanın divanını oluşturmaktadır. Üç kıtada bulunan imparatorluğun büyük toprakları Beylerbeylik olarak sancaklara ayrılmıştır. Bulgar toprakları Rumeli Beylerbeyliği'nde bulunmaktadır. Yerel sosyal, dini ve adli idareyi

temsil eden kadılardır. İmparatorluğun esas askeri gücü sipahiler ve yeniçeri birlikleridir.

Bulgar köylüsü formalite icabı topraklarında hakları olsa da gerçekte topraklarının mülkiyetinden alıkonulmuştur. Onlar topraklarını satabilir, bağışlayabilir ve miras bırakabilir. Köylüler topraklarını işleyerek merkezi idareye ve feodale vergi vermek zorundadır... Onlara alaycı bir şekilde sultanın reayası (sürüsü) denmektedir. Göç ettirilen Türk halkı dini ve ekonomik imtiyazını kullansa bile feodal aristokrasisinden sayılmamaktadır. XVIII. yy. da fakir Müslümanlar belli imtiyazlar aldılar.

Onlar bazı vergilerden muaftırlar, sanat, ticaret ve yerel yönetimde hak sahibidirler. Asırlar boyu cahilliğine güvenerek devlet dini fanatizmi teşvik etmektedir. İslam dini “İnananların” “İnanmayanların” (Gâvurların) üzerinde efendilik hissini telkin etmektedir. Böylelikle sultan Müslüman halkının daimi desteğine yaslanmakta, çoğu kez bu durum yönetimin emniyeti için de oldukça önemli oldu. (G.,G.,K., 1981:107)

Bu sayfada Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi irdelenmiştir. Memleket yönetimi ve adalet sistemi de kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle Türklerin Bulgaristan'a iskân edilmeleri süreci iğneleyici bir tarzda açıklanmıştır. Argo bir kelime olan “Gâvur” kelimesi kitapta aynen yer almıştır.

4.1.3.5. Bulgar Halkının Durumunun Kötüleşmesi

Bulgar Devleti'nin işgal edilmesi dramatik sonuçları olan felaket sürecidir. Bulgar halkı kansız bırakıldı. Dini ve siyasi liderlerinden,

Avrupa dünyasından yoksun, benliğini kaybetmeye ve yok olmaya mahkûm edildi. Tahammül edilemez vergi yükü, milliyetçi ve dini ayrımcılık, vahşi Asya keyfiyeti, akıl almaz zorbalıklar acıları tarifsiz duyguları aşılacaktır. (G.,G.,K., 1981:108)

İnsanların dünyaya gelmeleri, büyümeleri, reşit olmaları ve ölümleri hep esaret altında geçti. Fakir salıncaktan son nefeslerine kadar, Bulgarlar kötü kaderli ve çile çeken Hıristiyan psikolojisi ile yaşadılar. Yalnız sayısız vergilerden değil, her gün yabancı işgalcilerle karşılaşarak da her an esareti hissetmektedirler.

Milletin çoğunluğu olan köylü halkı, 80 kadar vergi ve ödev vermektedir. Bunlardan esaslı olanları: Öşür; bütün üretilen hâsılâtın 1/10'unun devlete verilmesi gerekmektedir, çoğu kez hâsılâtın 1/8'i, bazen de 1/2'si kadarı toplanmaktadır: Cizye; umumi vergi ve benzeri. Bunlardan en ağır vergi ise "Kan Vergisi"dir. Zorla Hıristiyan çocukların alıkonulmasıdır. Müslümanlaştırılarak ve özel askeri okullarda katı bir eğitim aldıktan sonra zamanla "Yeniçeri Ocağı" adı altında sultanın muhafızları oldular.

Devlete ve feodale karşı köylüler çok sayıda hizmeti yerine getirmekle yükümlüdür. Yol yapımı ve bakımından, köprü ve idari bina yapımından, askeri tabyaları inşa etmeye mecburdurlar. Angarya işlerinde iş hayvanları ile onlara ait envanter kullanılmaktadır. Şehir halkının da hiçbir hakkı yoktur. İlk zamanlarda zanaatçılar ve az sayıdaki tacirler askeri garnizonların ve yerli Osmanlı idaresinin levazımında biraz rol aldılar. Şehir reayası da efendilerine ve devlete

feodal iradını ödemeğe mecburdu. Özel hizmetlerde bulunan reaya bazı vergilerden muaftı, fakat belirtilen faaliyetleri kesinlikle yerine getirmeye mecburdular. (G.,G.,K., 1981:109)

Kitabın bu bölümünde Osmanlı Devleti'nin keyfi tutum sergilediği, sömürgeci ve baskıcı bir yönetim anlayışı ortaya koyduğu vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin vergi yapısından ve uygulamalarından söz edilmiştir.

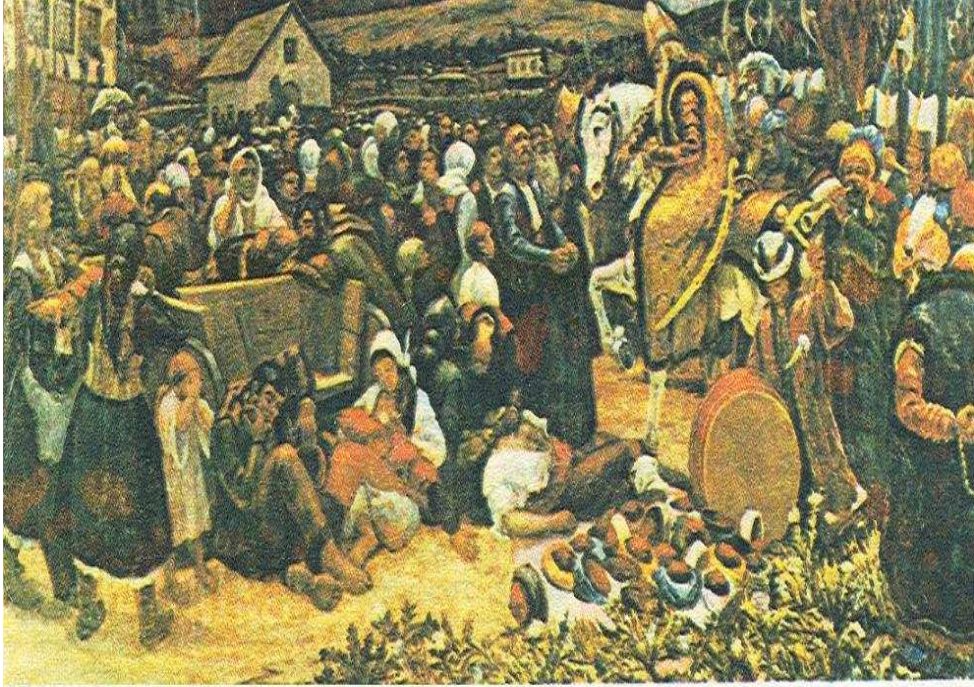

Resim 3. G.,G.,K. (1981:108). Ressam F.KANİTS. “Bulgar Kızların Esarete Götürülmesi”. Bu çizim Osmanlı Devleti'nin Bulgar kızlarını zorla köleleştirdiğini göstermek amacı ile kitaba konulmuştur. Bu çizim ile Bulgar gençlerin Türklerden nefret etmelerini hedefledikleri algısına ulaşılabilir.

4.1.3.6. Müslümanlaştırmak ve Türkleştirmek

Müslümanlara tanınan imtiyazlar ve geniş haklar, onları idarenin vazgeçilmez destekçisi yapmaktadır. Fakat onlar Avrupa topraklarında azınlıktadır. Bulgar topraklarının işgali esnasında, Anadolu'dan gelen

göçmenler Trakya, Bulgar topraklarının doğu bölgelerine ve Makedonya'ya yerleşmişlerdir. Bu bölgelere çok sayıda asker de konuşlandırmışlardır. Lakin Bulgarların nüfusu yine de daha fazladır. Müslüman nüfusunu artırmak için Osmanlı idaresi farklı yöntemlerle Bulgarları İslam dinine meylettirmektedir. (G.,R.,D.,1985:11)

Помохамеданчване на родопските българи (худ. САШО РАЧЕВ)

Resim 4. G.,G.,K. (1981:110). Ressam Sašo RAÇEV. “Rodop Dağları’nda Yaşayan Bulgarların Müslümanlaştırılması”. Çizim Osmanlı Devleti’nin Bulgar köylülerini zorla Müslümanlaştırmalarını görselleştirme amacı ile kitaba konulmuştur. Müslümanlaştırma eyleminin Türkler için şölen havasında olduğu, davul ve zurna ile kutlanılacak bir başarı gibi görüldüğü vurgulanmıştır. Müslümanlaştırma eylemine direnç gösterilenlerin katledildikleri görselleştirilmiştir. Resmin ön planına fes ve sarıkların getirilmesi oldukça çarpıcıdır.

Kuyucuklu (1987), 1951’de Bulgar Hükümetince bastırılmış olan “Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nde Türk Azınlığı” adlı kitapta şöyle yazılmıştır: “Türkler ülkeyi fethettikten sonra, XIV. yy somalarından itibaren Bulgaristan’a yerleşmiş ve öncelikle

stratejik önem taşıyan bölgelere ve yol boylarında yoğunlaşmışlardır...” Yani Bulgaristan Türklerinin “Slav-Bulgar kökenli” veya “Bulgar’dan dönme” olduklarına dair bir sav yok. Tersine, Bulgaristan Türklerinin Anadolu'dan geldikleri vurgulanmış. Bulgarların kendilerini zorla Müslümanlaştırdıklarını iddialarının doğruluğunu düşünsek ki yukarıdaki durum bunun böyle olmadığını göstermektedir, buna rağmen Bulgarlar ulusal bilinç ve inançlarını büyük bir duyarlılıkla korumuş ve bunu sürekli olarak geliştirebilmiştir. Bu durumda da “zor” kullanılmış olmasına rağmen, ulusal bilinç ve inancın sürdüğünü göstermektedir. Peki, 1985’te adlarını zorla değiştirdikleri Türklerin ulusal bilinç ve inançlarının sürmeyeceğini düşünmek de bir çelişki değil midir? (akt. Kahraman, 1996: 90–91)

İyi yaşam şartları, para, iktisadi kolaylıklar ve kariyer yükselmesi yönetim tarafından teşvik edilmektedir. Bunların yanı sıra güç de kullanılmaktadır.

Bulgar kızları zorla Müslümanlar ile evlendirilmekte, dünyaya gelen nesil ise Bulgar sayılmamaktadır. “Kan Vergisi” adı altında Bulgar oğlanları Osmanlı ordusunun piyade sınıfına cebren toplanmaktadırlar. Bazı bölgelerde ise ölümle tehdit edilerek dinlerini değiştirmeye zorlanmışlardır. Makedonya, Pirin ve Rodopların önemli bölgelerinde Bulgarlar Müslümanlaştırılmıştır. Bir kısmı ana dillerini korumuştur. Diğerleri ise kendi soylarını unutarak Türkleşmiştir. Düzenli şekilde asırlar boyu yapılan bu faaliyetler sonunda azımsanmayacak sayıda kız ve erkek çocukları Bulgar halkından alınmıştır. Kimileri Bulgar olduklarını unutarak kendi soylarını Türk olarak bilmektedirler. Yeni dinin zorla uygulandığı

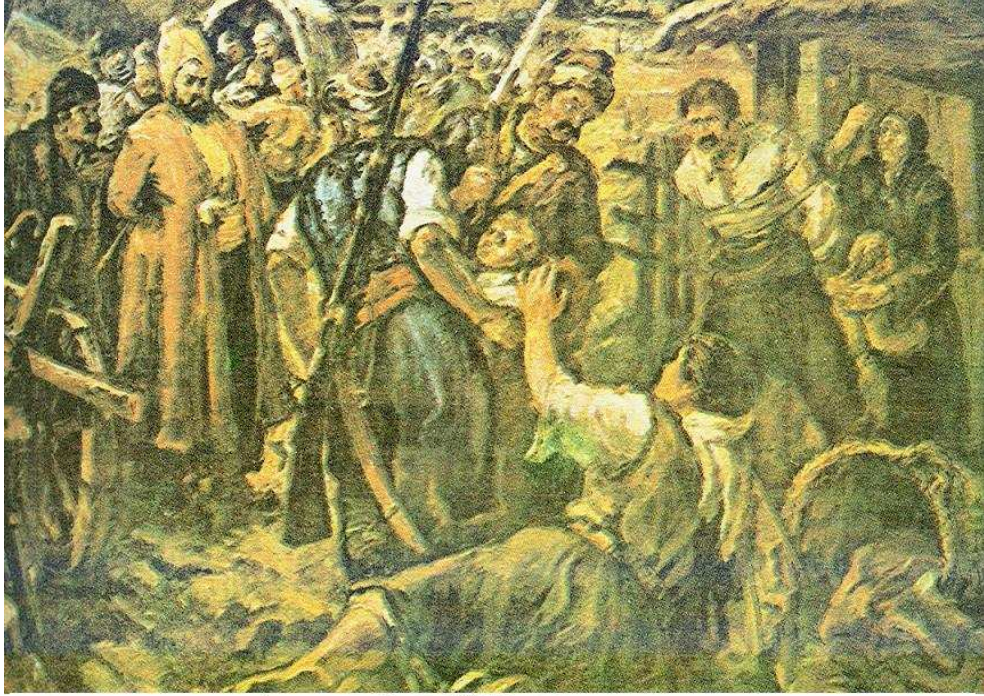
bölgelerde yaşayan halk, dilini, örf ve âdetini korumuş, Bulgar soyundan geldiklerini unutmamışlardır.

Osmanlı Devleti vatandaşları olarak Bulgarlar çok ağır şartlarda yaşamaktadır. Silahları yoktur, özel vergileri ödemek, çeşitli kısıtlamalara ve yasaklara uymak zorundadırlar. Böylelikle Osmanlı idaresi onların itaatkâr olmalarını istemektedir... (G.,R.,D., 1985:12)

Kitabın bu bölümünde Bulgarlara yönelik asimilasyon uygulandığı belirtilmeye çalışılmıştır. Bu tamamen 1980'li yıllarda uygulanan politikayı haklı temellere dayandırma iddiasına yönelik bir yaklaşımdır. Çünkü, Bulgaristan hükümeti 1980'li yıllarda Türk ve Müslümanların isimlerini değiştirirken şu an Bulgaristan'da bulunan Türklerin gerçekte Bulgar olduklarını savunmuştur. Kitabın bu kısmında bunun haklılığını kanıtlamak için, Bulgarların zorla Türkleştirilmelerinden ve Müslümanlaştırılmalarından söz edilmektedir.

...İmparatorlukta başıbozukluk ve rüşvetçilik yaygınlaştıkça reayanın felaketleri artmaktadır. İrat sahibi feodaller topladıkları vergileri ne kadar sürdüreceklerinden emin olmadıklarından dolayı korunmasız halktan azami ölçüde yararlanmak istemektedir. Bundan dolayı halkın üretimini artırmak işlerine gelmemekte ve çiftçilik, hayvancılık, el sanatları ve ticaret imparatorlukta çok yavaş gelişmektedir. Haklarından mahrum olan halk için Osmanlı feodal sisteminin öldürücü karakteri yanı sıra asimile edilme siyaseti de eklenmektedir. İşgalciler zorla İslam'ı kabul ettirmektedir. XVI. –XVIII. yüzyıllarda Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak faaliyetleri büyük bölgeleri kapsayarak birden bire artmıştır. Bulgarlar yalnız fiziki yok olma

tehdidi ile değil dinini ve kimliğini kaybetmekle de karşı karşıya kaldılar. Osmanlı egemenliği on üç asırlık Bulgar tarihinde en acıklı dönemdir. Bizim milletimiz ne kadar da zor şartlara, haksızlıklara maruz kalsa da ve şehitler verse de işgalcilere karşı mertçe savaşmıştır. (G.,G.,K., 1981:110)

Събиране на кръвен данък (худ. БОЙЧО ГРИГОРОВ и БОРИС ДАНКОВ)

Resim 5. G.,G.,K. (1981:109). Ressam Boyço GRİGOROV ve Boris DANKOV. “Kan Vergisi’nin Toplanması”. Kan vergisi adı altında Hristiyan çocukların ailelerinden nasıl koparıldıkları görselleştirilmiştir. Bulgar ailenin çaresizliği özellikle dramatize edilmiştir. Bulgar annenin perişanlığı ve yaşadığı dram kitabı okuyan öğrencilerin Osmanlı Devleti’nden nefret etmeleri hedeflenerek ön plana çıkarılmıştır.

Oran (1991), şu şekilde yazmaktadır: Osmanlı Devleti, “Müslüman olmayan azınlıklara 1454 yılında yani Avrupa’da daha henüz reform yapıp azınlık kavramı bile ortaya çıkmadan azınlık, grubu statüsü tanımıştır. Bunların, gelenek ve göreneklerini sürdürmesine yalnız kendilerini ilgilendiren yasalar yapıp

uygulamasına ve istemlerini her an bunlar aracılığıyla saraya yansıtmalarına izin vermiştir. Hem de bu ayrıcalıklar, Avrupa'daki gibi mücadele sonucu zorunlu olarak verilmemiş; Berat adı verilen fermanlarla İstanbul alınır alınmaz tek yanlı olarak verilmiştir.” (akt. Önen, 1992: 5)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

Yeniçerilik İçin Toplanan Çocuklar: Düzenleme Tarihi 1539 Yılı.
Georgi Novi Sofiyski'nin Hayat Hikayesi'nden. Bu olay namussuz, imansız ve gaddar Türk sultanı Selim'in hükümdarlığında oldu... Hükümdarlığının üçüncü yılında gizli ve bir takım kurnazlıklarla Hıristiyan evlerinin bulunduğu bütün bölgelere ve memleketlere kendi elçilerine ve yazmanlarına, askerlerle beraber gitmelerini emretti. Şayet bir Hıristiyan'da üç oğlan bulurlarsa, onlar ikisini sultana alıyor üçüncüsünü ebeveynine bırakıyor. Eğer kimin bir çocuğu varsa onu da zorla sultan için alıyorlardı. 5-10 yaş arasında bulunan bu Hıristiyan çocuklarından 12.000'e, bazen de 20.000'e kadar topluyorlardı. Daha küçük veya daha büyük olanları toplamıyorlardı. Onlar bu çocukları sultanın yanına götürdü. Sultan emretti... Yalancı Müslümanlık dinini öğrensinler. Bundan sonra okulda her çeşit askerlik işlerini, dövüşmeyi ve at sürmeyi de öğrensinler. Ne vakit olgun yaşa geldiklerinde sultan onlara büyük bir şerefle yeniçeri unvanı verdi. Onlar öyle gaflet içine girdiler ki kendi anne ve babalarına ve diğer Hıristiyanlara da edepsizlik yaptılar ve öldürdüler... (G.,G.,K., 1981:111)

Tarihi kaynak adı altında geçen bu yazıda Sultan Selim için söylenen yakıştırmalar çok çirkin ve bayağı bir seviyedir. Bu şekilde ifadelerin bir ders kitabında “doküman” adı altında kesinlikle yer almaması gerekir.

Bulgar tarihçisi Todorav (1979), “Bulgaristan Tarihi” adlı eserinde yeniçeri ocakları ile ilgili şöyle yazmaktadır: “Osmanlı egemenliğinin ilk yüzyıllarında karşılaşılan en korkunç olaylardan biri Bulgarların “Kan Vergisi” adını taktıkları devşirme olayıdır. Her yıl sayısız çocuk zorla ailelerinden koparılıp “Osmanlı” gibi yetiştirilmiş ve bunlar daha sonra yeniçeri olarak kullanılan seçme askeri gücü oluşturdukları gibi sarayda ya da büyük Tımar beyleri yanında çalıştırılmışlardır. Yerlerinden yurtlarından koparılan bu insanlar geldikleri yeri ve kökenlerini unuttukları gibi Osmanlı ordusunun en fanatik bölümünü oluşturmuşlardır. Boyunduruk altındaki halkların direncini en kanlı şekilde bastıran güçlerin başında bu devşirme askerler gelir. (akt. Kahraman, 1996: 66)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen kısımda şu bilgilerden söz edilmektedir:

Bulgarların güzel elbise giymeye hakkı yoktur. Hepsi gri ve beyaz yağmurluk ile gezmektedirler. Çizme ve ayakkabıları yoktur. Dizlerine kadar çorap ve işlenmemiş öküz derisinden yapılmış çarıklar giymektedirler. Beyaz ve kahverengi keçe ve abadan yapılmış sivri biçimli şapka taşımaktadırlar. Erkeklerin üst elbiseleri yoktur. Yaz ve kış gömlekle gezmektedirler... Silah yerine büyük sopa taşımaktadırlar. Türklerden çok şikâyetçidirler. Bulgarlar 50–100 mil uzaklığa angaryaya gitmekte ve aynı zamanda evdeki tüm vergileri ve harçları öderken açlıktan ölebilirlerdi. Çünkü Türkler her gün bir

şeyler uydurarak fakir Hıristiyanları soymaktadır. Hans Dernşvam'ın
Günlüğünden Alıntı 1555. (G.,R.,D.,1985:12)

Burada öğrencilere sunulan tarihi kaynak ile kitapta yer alan konular desteklenmekte ve Türklere yönelik önyargılar pekiştirilmektedir. Bulgarların Osmanlı idaresi altında acınacak bir durumda oldukları dramatik bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır.

Български селянки – худ. Х. Бек (1586)

Resim 6. G.,R.,D. (1985:27) Ressam H. BEK. “Bulgar Köylü Kadınları”. 1586 yılında Bulgar köylü kadınlarını gösteren bu resim, kitapta verilen bilgilerle çelişmektedir. Bu resimde Bulgar kadınların o döneme göre gayet şık ve düzgün giyindikleri görülmektedir. Resimde Bulgar kadınlarının toplumsal statülerinin gayet iyi olduğu hemen anlaşılabilir. Hâlbuki 5.sınıf ders kitabındaki ifadelerde Bulgarların gri ve aba elbiselerden başka bir şekilde giyinmelerinin yasak olduğu vurgulanıyordu.

Resim 7. Ermeni tüccarı

Resim 8. Dubrovnik tüccarı. G.,R.,D. (1985:30)

Ressam N.dö NİKOLE'UN XVI. yy gravüründe Osmanlı Devleti'nin yabancı tüccarlara kolaylıklar sağladığı, azınlık tüccarlara da her türlü ayrıcalığı tanıdığı görülmektedir. Kitapta yer alan XVI. yüzyıl gravürlerinde Osmanlı Devleti'nin yabancı tüccarlara baskı uygulamadığı, azınlık kökenli vatandaşlarına da her türlü kolaylığı sağladığı anlaşılmaktadır.

G.,R.,D. (1985:13) iktisadi hayattan söz ederken Osmanlı toprak sisteminin uygulanışını da açıklamışlardır. Osmanlı Devleti'nin feodal bir devlet olduğu, topraklarının işlenmesinden ve köylünün emeğinin çalınması ile Osmanlı Devleti'nin zenginleştiği belirtilmektedir. Toprakların Osmanlı'nın mülkü olduğuna vurgu yapılarak sultan tarafından sipahilere dağıtıldığı yazılmıştır. Sipahilerin çalışmadığı, köylülerden çok sayıda vergi aldığı belirtilmiştir.

Bulgarların sömürülen halk sınıfı içinde oldukları, çok sayıda vergi ödemeye, köprü, cami, saray, kale yapımında çalışmaya mecbur oldukları yazılmıştır. Köylülerin sipahilere 1/10 oranında vergi verdikleri, baskı altında sömürülen insanların emeğinin ve ürününün yarısını verdikleri belirtilmiştir. Bulgarların sefalet içinde yaşadıkları,

açlığın onların evinde sürekli misafir olduğuna vurgu yapılmıştır. Sipahilerin sadece vergileri artırmayı düşündükleri, sipahilerin üretimi artırmayı düşünmediklerini, bu yüzden de Bulgaristan’da ekonominin Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığı yazılmıştır.

Osmanlıların Bulgar topraklarına gelmeden Bulgaristan’da ekonominin gelişmiş olduğu, Osmanlı’nın gelmesi ile ekonomik hayatın yok olma eşiğine geldiği belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:15) Bulgarların genel durumundan söz ederek, yazdıklarını tarihi kaynakta yer alan ifadeler ile desteklemeye çalışmışlardır. XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı idaresinde Bulgar köylülerinin tarımla uğraştıkları, ürünün yarısını Osmanlı Devleti’ne ve sipahilere vermeye mecbur oldukları yazılmıştır. Bu iki sömürgeci yüzünden Bulgarların olağanüstü sefil bir hayat yaşadıkları belirtilmiştir.

Resim 9. G.,R.,D. (1985:13) Ressam H. BEK 1586. “Bulgar Köylüleri”

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

Rumeli çevresindeki bu verimli topraklar devletin malı sayılırdı. Reayalar ettikleri topraklar için sipahilere onda bir vergi ve toprak vergisi öderdi. Fakat toprakların mülkiyetini alıp-satma hakkı yoktu... Onlar... Sürüyor ve biçiyorlar... Ne zaman bir köylü ölürse ve geride oğulları kalırsa en küçük oğlu (arazileri) işletme hakkına sahipti ve babası gibi işletebilirdi. Oğlu yoksa sipahiler o toprağı başka şahsa verirlerdi. (Kanuni Süleyman'ın Kanunnamesi). (G.,R.,D.,1985:15)

G.,R.,D. (1985:16)'da Bulgar halkının dayanışması şeklinde bir başlık ile konuya başlamıştır. Ailenin, Bulgar bilincinin korunmasında önemli olduğu, asırlarca Osmanlı egemenliğinde yaşayan atalarının durumlarını günümüzde hayal etmenin zor olduğu yazılmıştır. Bulgarların ölümüne çalıştırıldıkları ve Osmanlı'nın onların ürünlerini gasp ettiği belirtilmiştir. Bulgarların tasavvur edilemeyecek fakirlik ve sefalet içinde yaşadıkları, bütün haklarının ellerinden alındığı, onlara çok ağır vergilerin yüklendiği yazılmıştır. Osmanlı gelmeden önce Bulgarların uzun ve köklü bir tarihe, kültüre sahip oldukları yazılmıştır. Kitapta tüm bunlara ek olarak insanlara yapılan en büyük kötülüğün kendi dininden, inancından ve halkından koparılmak olduğu da belirtilmiştir.

Kitabın bu bölümündeki ifadelerde müthiş bir ironi vardır. 1980–1990 sürecinde Bulgaristan Devleti, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin adlarını değiştirmiş, dini inanç ve ibadetlerini yasaklamış, Türkçe konuşmayı engellemiştir. Bulgaristan yönetiminin yakın bir geçmişte kendisinin zorbalıkla uyguladığı sistemin kitapta bir zamanlar Türkler böyle yapıyordu gibi göstermesi çok ilginçtir.

Todorova, (1995:42)'de şunları yazmaktadır: Özetle, modern Bulgar tarihçiliği, milliyetçilik fikrinin egemen olduğu bir yüzyılda egemen olan romantizm ve

pozitivizm eğilimlerinin güçlü etkisi altında şekillenmişti. Söz konusu tarihçiliğin kurumsal dayanağı, kendisini en önemli dayanaklarından biri olarak gördüğü ve onu aynı şekilde algılayan bağımsız ulus-devletti. 18. yüzyıla kadar ki tarihçiliğin ağırlıklı olarak ahlaki-didaktik ve dini yönelimi, aynı şekilde tek düşüncesi olan bir göreve dönüşmüştü: Ulusal bilinci şekillendirmek, ulus devleti meşru kılmak ve böylelikle de önemli bir toplumsal işlevi yerine getirmek.

G.,R.,D. (1985:16)'da Bulgar çocukların kültürlerini ve geleneklerini ailelerinden öğrendiklerini, Bulgarlara ait masalların, türkülerin ve efsanelerin aile içinde sürekli anlatıldıkları yazılmıştır. Tüm bunların Bulgarların Türk kültürünün etkisine girmelerini engellediğine vurgu yapılmıştır. Efsanelerin ve kültürlerinin Bulgarların gelecekte özgür olmaları için onlara umut aşıladığı yazılmıştır.

G.,R.,D. (1985:17)'de Osmanlı yöneticilerinin Bulgarlara ait çok sayıda kilise ve manastırı yok ettiklerini yazmıştır. Böylesine ağır darbelere rağmen kiliselerin Bulgar ruhunu ayakta tuttuğu, Hıristiyanlık inancının halkın benliğinin korunmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Tüm engellemelere ve fakirliğe rağmen Bulgarların kilise ve manastırları ayakta tutmak için gayret sarf ettikleri, kilise ve manastırlarda açılan okullarda kendi çocuklarına Bulgar dilini okuma ve yazmayı öğrettikleri belirtilmiştir. Bulgarların kökenleri ve dinlerinden dolayı acılar çektiklerini, Osmanlı baskısının Bulgar ruhunu yok etmeyi başaramadığını, Bulgarların değişik yöntemlerle Müslümanlaştırma faaliyetlerine karşı koydukları yazılmıştır. Ölüm cezasına rağmen anne ve babaların çocuklarını kan vergisine ve ailelerinden zorla alınıp toplanmalarına karşı gizledikleri, evlatlarını korumak için Bulgarların ayaklandıkları belirtilmiştir.

Bu sayfalardaki ifadelerde Osmanlı yine baskıcı ve zorba bir devlet olarak gösterilmeye çalışılırken konulardaki çelişkiler hemen anlaşılmaktadır. Şayet Osmanlı

Devleti baskıcı, zorba ve Hıristiyanlık düşmanı bir devlet ise Osmanlı'nın izni olmadan kilise ve okul açılmayacağı kesindir. Hâlbuki kitapta yer alan bilgilerden ve resimlerden Bulgarların kilise, manastır ve okul inşa edebildikleri anlaşılmaktadır. 1980–1990 sürecinde Bulgaristan yönetimi tarihi süreçte Osmanlı'yı eleştirirken kendisi Osmanlı'ya yönelttiği suçlamaların çok daha fazlasını yapmıştır. Türk okulları kapatıldığı gibi Türkçe konuşmak bile yasaklanmıştır. Osmanlı Devleti, Bulgaristan'da asimilasyon uygulamadığı halde Bulgar yönetimi yakın geçmişte kendisinin yaptığı uygulamaları Osmanlı Devleti de yaptı iddiaları ile kendisini haklı çıkarma uğraşısı içinde olmuştur.

G.,R.,D. (1985:18)'de Osmanlı yönetiminin bazı bölgelerde, silahlı güçlerle ve zor kullanarak Bulgar halkının inançlarını değiştirdiğini yazmışlardır. Bulgar halkının köylerini terk ederek uzun süre ormanlarda saklandıklarını, bazılarının da büyük bir cesaretle Müslüman olmayı reddettiklerini fakat öldürüldüklerini yazmışlardır. Kitabın bu bölümünde konu ile ilgili iki örnek verilmiştir: Yakışıklı kuyumcu Georgi, Müslüman yapılmak istenmiştir. Georgi'ye çeşitli vaatlerde bulunulmasına ve servet teklif edilmesine rağmen, Müslüman olmayı reddetmiş, Osmanlı yöneticileri tarafından öldürülmekten korkmamıştır. Osmanlı yöneticileri bu kişiyi 1515'te diri diri yakıtılarak öldürmüşlerdir. 1555'te ise Nikola adlı biri de Müslüman olmayı reddetmesi nedeniyle taşlanarak öldürülmüştür.

Kitapta yer alan ifade ve örnekler öğrencileri olumsuz bir şekilde etkileyecek niteliktedir. Bulgaristan yönetimi, Osmanlı Devleti'nin Bulgarlara yaptığını iddia ettiği baskıları 20.yy.da Bulgaristan'daki Türklere barbarlık örneği göstererek kendisi yapmıştır. Türkler evlerini, köylerini terk ederek isim değişikliğine uğramamak için ormanlarda yatmışlardır.

G.,R.,D. (1985:18)'de yine bir tarihi kaynak aracılığı ile öğrencilere bir halk türküsünü faydacı çıkarımlar hedeflenerek sunmaya çalışmışlardır.

Bre Ahmed,

Türkçe anlamıyorum!

...

Angio,

Hanımım olasın.

More kafamı veriyorum,

İnancımı değiştirmiyorum,

Hanımın olmuyorum.

Bu tarihi kaynakta kısaca Bulgar halk türküsünden alıntı yapılmıştır. Yöre adı verilmeyen türküde bir Bulgar kızının Ahmet adlı bir Türk ile evlenmek istememesine vurgu yapılmıştır. Bu türkünün kitapta yer alması “Acaba yetişmekte olan Bulgar kızlarına, Türk gençlere karşı uyanık olmaları konusunda mesaj verme kaygısı mı taşıyor?” sorusunu akla getirmektedir.

G.,R.,D. (1985:19)'da atalarının hiçbir zaman Osmanlı kuvvetleri önünde boyun eğmediklerinden söz etmişlerdir. Genç Bulgarların ailelerini ve evlerini terk ederek Osmanlı feodal memurlarına karşı silahlandıkları ve öç almak için hareket ettikleri ifade edilmiştir.

Sayfanın devamındaki yazıda haydut hareketinin ortaya çıkış süreci anlatılmıştır. Osmanlı Devleti'nin güçlenen haydutlara karşı aldığı bütün önlemlerin başarısız olduğu belirtilmiştir.

G.,G.,K. (1981:113)'te Evliya Çelebi'den söz etmişlerdir. Bu meşhur Türk seyyahının her yerde eşkıyalar ile karşılaştığı, Gabrova şehrindeki isyancılardan

korunmak için Allah'a dua ettiği belirtilmiştir. Aynı bölümde yer alan haydut liderlerinin isimleri ise çok ilginç ve dikkat çekicidir. Bu isimlerden bazıları: Çakır Voyvoda, Çavdarhan, Dağlı Stoyan (Türkler şeytan diyormuş) gibidir. Bu isimler Bulgarların Türk kültüründen etkilendiğini açıkça göstermektedir. Çeteciler öğrencilere Robin Hood tarzında sunulmaya çalışılmıştır.

Haydutlar zorbalardan yalnızca intikam almıyorlar, fakirleri koruyor, halkın temiz ahlakını taşıyorlardı. Onlar haksızlıklara karşı namuslu, dürüst, menfaat aramayan anlayışla mücadele etmişlerdir. Hiçbir zaman fakirlere ve zulüm görenlere dokunmamışlardır. Onların kesin kuralları arasında kadınlara ve erkeklere el kaldırmamak vardı...(G.,G.,K., 1981:113)

Resim 10. G.,R.,D. (1985:20), G.,G.,K. (1981:112). Ressam Feliks KANİTS'İN çizdiği bu resim haydutları tasvir etmektedir. Bu resmin en dikkat çekici özelliği haydut grubunun

içinde bir papazın bulunmasıdır. Resimdeki tema ile haydut hareketine dini bir motif eklenmek istenmiştir. Yani resimdeki insanların Türklerden farklı bir kültüre sahip oldukları özellikle vurgulanmak istenmiştir. Bu resim 9. sınıf ders kitabında da yer almıştır.

Nabi (1936), şunları yazmaktadır: Bulgar öğretmenler, Osmanlı idaresinin sözde zulümlerinden bahsederek küçük Bulgarların kalbinde Türk'e karşı sönmeyecek bir kin ateşini yakmak hususunda büyük bir faaliyetle çalışmaktadırlar. Bulgar ve Türk mekteplerinin duvarlarında Türk idaresine karşı isyan ederek birçok Türk öldürmüş Bulgar komitacıların resimleri asılıdır. (akt. Kahraman, 1996: 57)

G.,R.,D. (1985:20)'de köylü ayaklanmalarından söz ederek köylülerin çok sayıda vergi ödedikleri belirtilmiştir. Köylülerin vergilerden dolayı tamamen perişan oldukları, sipahilerin ve memurların her şeyi gasp ettikleri, ara sıra köylü ailelere tohumluk dahi kalmadığı vurgulanmıştır. Bulgarların Osmanlı yönetimine, içinde buldukları durumu anlatan yüzlerce dilekçe vermelerine rağmen nadiren olumlu sonuç aldıkları yazılmıştır.

Yerel feodallerin baskısından kaçan köylülerin uzak bölgelere göç ettikleri, zaman zaman ise köylerini tamamen terk ettikleri yazılmıştır. Bulgarların ağır vergileri ödememek için sık sık isyan ettikleri, fakat yiğit halk çocuklarının Osmanlı kuvvetleri tarafından gaddarca katledildikleri de belirtilmiştir.

4.1.4. XV. ve XVII. Yüzyıllarda Bulgar Kültürü, Gelenekleri ve Bulgarların Yaşantıları ile İlgili Değerlendirmeler

4.1.4.1. Bulgar Halkının Genel Karakteristik Durumu

Osmanlı istilacıları, Bulgar halkının gerçek gelişim yolunu değiştirmişlerdir. Onlar, Bulgarları kendi memleketlerinde sefil etmişlerdir. Onlara haksız ve baskıcı rejim uygulamışlardır...

Bulgarlar çok sayıda vergi ödemeye mecbur oldukları için sefalete

mahkûm olmuşlardır. Her Müslüman onların sahibi sayılabilir ve onları aşağılayabilirdi. Bu ağır hayatın durumu birkaç asır devam etmiştir. Onların her şeyden evvel Müslümanlaştırma denemelerine dayanmaları lazımdı... (G.,R.,D.,1985:22)

Bu bölümde kitapta yer alan alışlagelmiş söylemler yine karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti istilacı ve baskıcı olarak gösterilmiştir. Müslümanların Bulgarları aşağıladıklarından söz edilmiştir.

Bulgar Halkının Maneviyatını Koruma Mücadelesi: Bu ağır yüzyıllarda Bulgarların en temel görevleri; Bulgar milli ruhunu, birlik ve beraberlik duygusunu korumak, kendi gücüne güvenmektir... (G.,R.,D.,1985:22)

Bu sayfadaki yazılar ile Bulgar kimliği güçlendirilmek istenmiştir. Pragmatist tarih yazıcılığı ile Bulgar bilinci ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Geçmişten Kalan Bulgar Kültürünü Korumak: Osmanlı egemenliğine düşmeden önce Bulgaristan Avrupa'nın büyük bir kültür merkeziydi. İşgalciler Bulgarların manevi ortamlarını çöplüğe çevirmişler, edebiyat zenginliklerinin büyük bir kısmını yakmışlardır...(G.,R.,D.,1985:23)

Килийно училище

Resim 11. G.,R.,D. (1985:35) Okul çizimi. Ders kitabındaki bu paragrafta belirtilen özellikler kitapta yer alan ve Bulgarların kültürel zenginliğini belgeleyen resimlerle çelişmektedir. Yüzlerce yıllık kiliseler, manastırlar, ikonalar, gravürler ve yazılı belgeler günümüze kadar geldiğine göre bu bilgiler oldukça çelişkilidir.

G.,R.,D. (1985:25)'te Osmanlı'nın yönetim sisteminden söz etmişlerdir. Osmanlı ordusunun devlet hazinesinden para aldığı, yöneticilerin acele ve kolay para elde etmek için belli bölgelerdeki vergileri İstanbul'daki zengin insanlara sattıkları, bu kişilerin de köylülerden kendilerinin devlete ödediklerinden çok daha fazlasını topladıkları belirtilmiştir. Bu acımasız oluşumun insanların ürettiklerinin yarısından fazlasını ellerinden aldığı yazılmıştır. Köylülerin vergileri ödeyebilmek için faizle borç para aldıkları, böylece köylülerin ağır borç yükü altına girdikleri ve borçlarını ödeyemediklerinde tefecilerin köylülerin bütün mallarına el koydukları yazılmıştır. Osmanlı yönetiminin hayvancılık faaliyetlerinde de köylüleri ağır vergiler ile ezdiği belirtilmiştir.

4.1.4.2. Erken Asırlarda Osmanlı Egemenliği Altında Bulgarların Yaşayış Gelenekleri

Osmanlı'nın ağır esaretine rağmen Bulgar halkını ayakta tutan nedir?

Atalarımızın Günlük Hayatı: O uzak asırlarda Bulgar halkının büyük kısmı köylerde yaşardı. Bir köyde aşağı-yukarı 20-30 aile vardır. Köylü aileler bir odalık evlerde yaşarlardı... Hepsi gündoğumundan günbatımına kadar çalışıyorlardı. İlyaz, yaz ve güz bütün köylüler tarladaydılar. Yiyecekleri oldukça kısıtlıydı.

Kötü hayat şartları ağır işten dolayı insanlar uzun yaşayamazdı. Çok az insan yaşlılığa erişirdi. Çocukların yarısından fazlası bir yaşına gelmeden ölürdü. Çeşitli hastalıklar şifalı otlar ve koca karılar tarafından tedavi edilirdi. Salgın periyodik hastalıklardan veba, kolera ve başka hastalıklar çok sayıda insanın canını alırdı. Osmanlı egemenliği bizim topraklarımızda Ortaçağ sefaletini uzun tuttu. Bu fakir ve zor hayat bütün halkın Ortaçağ'daki karakteristik özelliği idi... (G.,R.,D.,1985:27)

Dikkat edilirse burada Osmanlı yönetiminin esaretine yönelik bir soru ile konuya giriş yapılmış, ardından Bulgarların çok ağır şartlarda çalıştıklarına ve yaşadıklarına vurgu yapılmıştır. Bu dönemde "Kara Ölüm" olarak adlandırılan veba bütün Avrupa'yı tehdit etmektedir. Bulgarların hastalık nedeni ile ölmelerinden dahi Osmanlı Devleti sorumlu tutulmuştur.

Pazar günleri köy ortasında halk çalgılarının gayda, gudulka, kaval sesi altında kıvrak horalar oynanırdı. Türküler söylenirdi, eski

özgür günler için... Kahraman haydutlar için... Osmanlıya karşı savaşanlar için...

...Türkler onlara hiçbir şey bırakmadıkları halde kadınlar çok temiz giyimliydi. Onlar kafalarına bakır ve gümüşten her çeşit madeni para takıyorlar...1621 Yılı İsimsiz Fransız'ın Notları'ndan (G.,R.,D.,1985:28)

Yukarıdaki bilgiler Osmanlı Devleti'nin Bulgar halkına sistemli bir baskı uygulamadığının güzel bir kanıtıdır. Bulgarların pazar günleri toplanmaları, oyun oynamaları, kadınların başlarına gümüş para takabilmeleri aslında büyük bir serbestliğin ve zenginliğin kanıtıdır. Daha önceki bölümlerde Bulgarların bunları yapamadıkları belirtilmiştir. Kitaptaki bilgiler kendi içinde çelişmektedir. Tarihi kaynakta aktarılan bilgiler ile ders kitabının genelinde sunulmaya çalışılan baskıcı Osmanlı imajı çelişmektedir.

Resim 12. Georgieva, Radeva ve Doinov (1985:28) 1649. "Müzisyenler".

G.,R.,D. (1985:29) ahlak ve moral kavramları üzerinde durmuşlardır. Bulgarların çocuklarını oldukça disiplinli yetiştirdikleri, çalışkanlığın Bulgarların temel

özelliği olduğu, yaşlılara ve büyüklere saygının bir zorunluluk olduğu, dürüstlüğün önemli olduğu belirtilmiştir. Bulgarların hırsızları acımasızca cezalandırdıkları, milletini sevenlere ise büyük saygı gösterdikleri, Osmanlı'ya boyun eğenleri insan yerine koymadıkları, onları görmek bile istemedikleri belirtilmiştir. Buna karşılık Osmanlılara karşı savaşan cesur yürekli yiğitleri büyük bir saygı ile kabullendikleri, onlar için halk türküleri ve efsaneler söyledikleri vurgulanmıştır.

4.1.5. XV.- XVII. Yüzyıllar Arasında Bulgarların Diğer Uluslarla İlişkilerine ve Bulgar İsyanlarına Yönelik Değerlendirmeler

4.1.5.1. Osmanlı İdaresinde Balkan Milletleri

Diğer Balkan milletlerinin de hayatı kolay değildir. XV. yüzyılda Sırp da egemenliğini kaybetmiştir. Onların şehirlerine de askeri birlikler yerleştirilmiş, çok sayıdaki vergileri sipahiler ve memurlar toplamaktadır. Buna rağmen iki devlet arasında kültür bağları devam etmektedir. Osmanlı hükümdarlığının ilk yüzyıllarında çok sayıda Bulgar kitapları Sırp manastırlarında, bizimkilerinde ise Sırpın kitapları yazılmaktadır. Yunan halkı da yabancı istilasının ağır şartlarına katlanmaktadır. Balkanlarda ki Hıristiyanların ruhani lideri olarak İstanbul patriği vaziyetini korumuş, fakat bu durum fakir Yunan köylüsü ve esnafının durumunu iyileştirmemiştir. Osmanlı istilasının ilk yıllarında Bulgar topraklarında bulunan Yunan din adamları kilise ve manastırları tamir ederek Bulgarların moralini desteklemekte, fakat onlardan bazıları Bulgar halkını zalimce soymaktadır.

Tuna nehrinin kuzeyinde kalan topraklarda, o tarihte kısmen bağımsızlıklarını koruyan üç devlet bulunmaktadır: Romanya (Vlaşko), Moldova ve Transilvanya. Osmanlı takip müfrezelerinden kaçan haydutlar bu topraklara sığınarak, yerli idarecilerin yanında Osmanlılara karşı savaşmaktadır. Dubrovnik sakinleri Bulgarların iktisadi hayatında önemli rol oynamaktadır. Bu küçük şehir Adriyatik kıyılarında asırlar öncesi ticaret merkezi olarak ün kazanmıştır. Ağır yıllık vergiler getirerek Osmanlılar onları bağımsız bırakmışlardır. Bu şehrin sakinlerinin Osmanlı topraklarından mal satın almaya ve kendi mallarını da satmaya hakları vardır. Örneğin: Sofya, Vidin, Tırново, Filibe gibi çok sayıdaki Bulgar kentinde, yabancı ticari koloniler açılarak, yerli halktan yün, deri, bal, bal mumu v.s malları satın alarak kervanlarla kendi şehrine taşımaktadır. Buradan Bulgar malları Batı ve Orta Avrupa'da satılmaktadır. (G.,R.,D., 1985:30)

Наказание на нечестен търговец — худ. Х. Бек (1586)

Resim 13. G.,R.,D. (1985:31). Ressam H. BEK (1586). “Dürüst Olmayan Tüccarın Cezalandırılması”. Bu çizim ile Osmanlı Devleti’nin uyguladığı cezalara örnek gösterilmiştir.

Bulgarların çoğu Müslümanlaştırılmış ve onlardan bazıları egemen millete katılmıştır. Çoğu kez aynı şehir ve köylerde her iki millet beraber yaşamaktadır. Müslüman halkın çoğunluğunun durumu da Bulgarların durumu gibidir. Onlarda çok sayıda vergi vermektedir. Zalim olanlar fakir Türk köylüsü değil, feodaller ve memurlardır. (G.,R.,D., 1985:31)

4.1.5.2. Avrupa Devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu

Osmanlılar yalnız Balkan yarımadasını değil, başkenti Budapeşte olan bugünkü Macar topraklarını da istila etmiştir. Avusturya’yı tehdit etmektedir. Avrupa devletleri olan Avusturya, Venedik ve Lehistan ile çok sayıda harp yapılmıştır, onlar da istilayı durdurmak için sayısız denemelerde bulunmuştur. Lakin diğerleri, uzakta bulunan devletler Fransa ve İngiltere gibi Osmanlı’nın müttefiki olmayı tercih etmişlerdir. Avrupa devletlerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar Osmanlıların askeri zaferlerinde önemli rol oynamıştır.

Türkiye’nin yaptığı çok sayıdaki savaş Bulgarların durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Çünkü daha fazla vergi vermek ve aynı zamanda da topraklarından geçen Osmanlı ordusuna da destek sağlamak zorundadırlar. Yapılan bu savaşlar umut vermektedir. Bulgarlar, Osmanlı ordusunun mağlubiyetini ve zararlarını sevinçle karşılamaktadır ve bunlar ise XVII. yüzyılda daha da sıkça olmaktadır. (G.,R.,D.,1985:31)

Bu ifadelerde en dikkat çeken özellik Osmanlı Devleti yerine Türkiye kelimesinin kullanılmasıdır.

4.1.5.3. Rusya ve Bulgar Halkı

Bulgarlar ve Ruslar arasında eski ve köklü bağlar vardır. Bulgarların Osmanlı egemenliği altına girdiğinde birçok yazar Bulgar edebiyatı mirasını Rusya'ya taşımıştır. Rus Devleti gittikçe güçlü ve sağlam hale gelmiştir. Rus çarı İvan Grozni XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı müttefiki olan Tatarları bozguna uğratmıştır. Şöhreti bütün Balkan yarımadasına yayılmıştır. Bulgar halkında giderek yabancı egemenliğinden Rusların yardımı ile kurtulacağı inancı yerleşmektedir ve bundan dolayı onu “İvan Dede” diye anmaya başlamışlardır. Bu inanç yalnız Rusların askeri zaferlerinden değil, aynı zamanda Rus çarlarının Bulgar manastırlarına yaptıkları yardımlardan da kaynaklanmaktadır. (G.,R.,D.,1985:32)

Bu bölümde Bulgar-Rus kardeşliğine gönderme yapılmıştır. Rus Çarlığı'nın güçlenmesi anlatılmıştır. Bulgarların Rusları kurtarıcı gibi karşılayacağından söz etmişlerdir. Tarihi kaynakça ile Rusların Bulgarlara özgürlük getireceği düşüncesi pekiştirilmektedir. Kitapların yazıldığı yıllarda her iki devletin aynı rejim ve blok içinde yer almalarını dikkate alırsak Rusya'ya methiyeler düzülmesi tesadüf olmaktan çıkmaktadır.

Çar ve hükümdar, Moskova Grandük'ü Mihail Feodoroviç, bütün Rusya'nın mutlak hükümdarı... Ellerinizdeki bu şahadetname ile... Biz (Rila Manastırı keşişleri) kendi sefalet ve sıkıntıları içinde, Hıristiyan olmayan (Osmanlı sultanının) inançsız zorbanın büyük

zulmünden, sizin şefkatli ve merhametli elinizin yardımı olmadan kurtulamayız. Ağlayarak yalvarıyoruz... Gayretli olun... Kendi servetinizden yardım edin... Harabe olmaması ve ahalsiz, azizsiz kalmaması için bu kutsal manastırın (Rila Manastırı). 1627 yılında Rila Manastırı Keşişleri Tarafından Rus Çarı Mihail Feodoroviç'e Gönderilen Mektuptan. (G.,R.,D.,1985:32)

Tarihi kaynak adı altındaki yazıda Osmanlı sultanı inançsız bir zorba, despot olarak nitelenmektedir. Rusların kurtarıcısı, hami olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Osmanlı yönetiminin halka zulmettiği iddia edilmektedir.

G.,R.,D. (1985:33)'te Osmanlı egemenliği altında Bulgar edebi hayatından söz etmişlerdir. Bu kitaplarda yazarlar Osmanlı'nın icraatlarını dile getirmişlerdir. Sofya da Georgi ve Nikola'nın dinlerinden vazgeçemedikleri için öldürüldükleri, Rodoplar'da yedi Bulgar köyünün zorla Müslümanlaştırıldıkları yazılmıştır.

Osmanlı egemenliği altındaki ağır yüzyıllarda edebi hayat durmamıştır. Nakledilen yazılar daha çok dini kitaplardır, çünkü onlara kiliselerde ihtiyaç vardır... Başlıca edebi ortamlar manastırlardır. Çocuklar ilkokullarda okurdu. Onlar önceleri manastıra bağlıydı. Daha sonra ise esas okulların çoğu kasabalarda oluşmuştur. (G.,R.,D.,1985:35)

G.,R.,D. (1985:23)'te bunun aksine olan bilgiler aktarmışlardı. Bulgar edebi hayatının çöplüğe çevrildiğine vurgu yapılarak, edebi zenginliklerinin yakıldığını vurgulamışlardı. Hâlbuki yukarıdaki ifadelerden Bulgarların din (manastırları var), eğitim (okulları var) gibi alanlarda oldukça serbest ve rahat oldukları anlaşılmaktadır.

G.,R.,D. (1985:36)'da Ohrid'in piskoposu Anatisi'nin o dönemin ki büyük devletlere Bulgarların durumunu anlatmak için çok çabaladığını belirtmişlerdir. Bulgar piskopos Venedik, Napoli, Roma'da değişik yöneticileri ziyaret etmiş ve bu yerlerin yöneticilerini Avrupa devletleri yardım ederlerse Bulgarların ayaklanmaya hazır olduklarına inandırmış. Bu piskopos 1603 yılında Rus sınırlarına gitmiş ve orada I. Tırnova Ayaklanması'nın örgütleyici lideri Dionisi Rali ile karşılaşmış...

Yukarıdaki paragraftan da Bulgarların dini anlamda çok serbest oldukları anlaşılıyor. Bir din adamı başta İtalya olmak üzere Avrupa ülkelerine ve Rusya'ya gidip Bulgarların isyanı için askeri, siyasi, ekonomik destek arayabiliyorsa ve diplomatik faaliyetlerde bulunuyorlarsa bu toplumun baskı altında tutulduğunu söylemek oldukça zordur.

G.,R.,D. (1985:38)'de yer alan tarihi kaynakta Bulgaristan topraklarına methiyeler düzmüşlerdir. Bulgaristan'ın harikulade bir ülke olduğu, yüksek dağları, hoş ormanları, değişik ırmakları ve dereleri olduğu belirtilmektedir. Yazının devamında çok çeşitli ve bereketli tarım kültürünün olduğu, şarap, çelik, demir, kalay üretildiği yazılmaktadır. Yazının sonunda ise Bulgaristan topraklarının Hıristiyan ve iyi hükümdarın yönetimi altında olsaydı hiçbir Avrupa hükümdarlığından geri kalmayacağı belirtilmektedir.

Bu sayfadaki ifadelerde de çelişkiler hemen göze çarpıyor. Buradaki bilgiler G.,R.,D. (1985:27)'de belirtilen ifadelerle tamamen tezattır. Ders kitabı kendi bilgilerini çürütmektedir. Ortaçağ sefaletinden, yiyeceklerin kıtlığından, salgın hastalıklardan, vebadan, açlıktan ülkenin talan edilmesinden söz ederken bu sayfada bereket, bolluk, güzellik, üretim çeşitliliğinden söz etmektedir.

G.,R.,D. (1985:39)'da XVII. yüzyılda Bulgar isyanlarını dile getirmişlerdir. 1680'li yıllarda Osmanlı Devleti, Avusturya ile savaşa girince ve Viyana önlerinde Osmanlı ordusu yenilince, bu durumun Bulgarları sevindirdiği, nefret ettikleri yönetimin sona ermesi için umutlandıkları yazılmıştır. Osmanlı'nın askeri çözülmesi sonrası Tırnova halkının isyan ettiği belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:40)'ta Osmanlı ordusunun isyanı kanlı bir şekilde bastırıldığı, isyancıların çoğunun öldürüldüğü, kurtulabilenlerin de Rilski Manastırı'nda gizlendiklerini dile getirmişlerdir. Daha sonra Çiprovsko isyanından söz edilmiştir. İsyancıların iyi örgütlenmeye başladıkları belirtilmiştir. Müslümanların korkudan güneye kaçtıkları, Osmanlı birliklerinin, yani sömürgecilerin acımasız bir şekilde intikam alarak isyanı bastırdıkları yazılmıştır. Kurtulan Bulgarların bölgeyi terk ettikleri, on sene sonra bile bölgenin hala ıssız bir yer olduğu belirtilmiştir. Yazının devamında Karpoş Ayaklanması da anlatılmıştır. Karpoş'un başlangıçta başarılı olduğu fakat Türk ve Tatar birliklerinin acımasızca isyanı bastırdıkları, binlerce insanı öldürdükleri ve Karpoş'u yakalayarak kazığa oturttukları belirtilmiştir.

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine ders kitabındaki kazığa oturtmak kavramını nasıl açıkladıkları merak edilmektedir. Böyle bir eylemi duyan 11-12 yaşındaki çocukların uykularının kaçtığı ve psikolojik anlamda sarsıldıkları düşünülebilir. Bu ifadeyi kitaba yerleştiren kişilerin pedagojik formasyonlarından ve akademik seviyelerinden de şüphe duyulabilir.

G.,R.,D. (1985:41)'de XVII. yüzyıl ayaklanmalarının önemi açıklanmış, Bulgarlara deneyim kazandırdıkları, özgüvenlerinin geliştiği, hiçbir zaman yabancı egemenliğini kabul edemeyeceklerini kanıtladıklarını belirtmişlerdir. Tarihi kaynaktan ilginç bilgiler aktarılmıştır. Bu kaynağa göre Bulgarların ellerine silah olarak aldıkları

asil yiğitlik ile lanetlenmiş düşmanın (Osmanlılara) Kutloviya kasabasına saldırdıkları ve orada düşmanı kestiklerini, diğerlerini de kovduklarını belirtilmiştir.

Ders kitabında yer alan lanetlenmiş düşman ve düşmanı kesme ifadeleri oldukça tepki çekecek ve pedagojik açıdan uygun olmayan kelimelerdir.

G.,R.,D. (1985:42-43)'te işlenen konularla ilgili ders tekrarına da yer vermişlerdir. Ders tekrarında kısaca Bulgarların Osmanlı döneminde tüm zor koşullara ve baskılara rağmen inançlarını kaybetmedikleri yazılmıştır. Acımasız Müslümanlaştırma girişimlerine, feodal baskılara rağmen Bulgarların inançlarının daha da güçlendiği ve Bulgar nüfusunun hızla arttığı yazılmıştır. Osmanlı baskılarına karşı kötü günlerde Bulgarların birlikte hareket ettikleri, yardımlaştikları, birbirlerini destekledikleri belirtilmiştir. Osmanlı baskısının Trakya, Mizya ve Makedonya'nın genelinde olduğu ve bunun halk arasında hissedildiğine vurgu yapılmıştır.

Ağır vergiler altında ezilen Bulgarların acımasız zorbaları ve Müslümanları Sultan'a şikâyet ettikleri, halkı koruyan haydutları destekledikleri, barış içinde yaşanan geçmiş günlere ulaşma isteğinin arttığı, ayaklanmaların acımasızca bastırılmasının bile onları inançlarından vazgeçiremediği, memleketlerini kurtarmak için Bulgarların tekrar silahlandıkları yazılmıştır.

G.,R.,D. (1985:43)'te yer alan tarihi kaynakta eşkıyaya, hukuk tanımazlığa, övgü niteliğinde bir alıntı ile ders kitabının konularını devam ettirmişlerdir.15 yıldır haydut olan "İnançsız Marko" diye birinin ayaklanma çıkararak, çirkin hakaretler ile Osmanlı sultanının yüceliğini sarstığına değinilerek bir yazı yazmış. Buna göre Marko'nun tavırları karşılıklılık esastndan kaynaklanıyormuş. Çünkü Osmanlılar kiliseleri tahrip ettiği için onlarda camileri tahrip edeceklermiş. Ayrıca papazların da hocalardan daha iyi oldukları şeklinde değerlendirme yapılmıştır.

1669 tarihli bir mahkeme kararından alındığı belirtilen tarihi kaynak, ders kitaplarında eşkıyalığa, haydutluğa övgü düzülmesini haklı çıkarmak için konulmuştur. Kitap değişik yerlerde masum insanların kanını akıtan haydutları halk kahramanı sıfatı ile göklere çıkarmıştır.

4.1.6. XVIII. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Bulgarların Yeniden Toparlanmalarına Yönelik Değerlendirmeler

4.1.6.1. Köy Ekonomisinde Değişiklik

Geçen asırlarda olduğu gibi XVIII. asırda da çiftçilik ve hayvancılık Bulgarların temel geçim kaynağıdır. Fakat sürekli yağma ve baskılardan dolayı onlar ihmal edilmiştir... Verimli ovalara yağmacılar yerleşmişler, Bulgarların çoğu fakir köylerde ve ovalarda yaşardı. Alçak evler sürekli olarak orman kulübelerini hatırlatmaktadır. XVIII. asrın ilk on yıllarında köy ekonomisinde bazı değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Bu Osmanlı feodalizminin zayıflamasına ve dağılmasına bağlıdır. Epey zenginlik biriktirmiş Türk feodalleri toplu bir şekilde askeri görevlerini yerine getirmekten kaçınmaktadır. Rüşvet ve şiddetle büyük arazileri alarak kendi özel mülkleri olan çiftliklere dönüştürmektedirler. Eski toprak sisteminden farklı olarak fakir insanların emeği daha çok kullanılmaktadır.

(G.,R.,D.,1985:45)

Yukarıdaki ifadelerde Osmanlı'nın "Dirlik Sistemi"nin bozulması ve "Ayanlık Sistemi"nin ortaya çıkması vurgulanmaktadır. Bulgarların verimli arazilere yerleşemedikleri, buraları yağmacı olarak nitelenen Türklerin ellerinde tuttuğu belirtilmektedir. Osmanlı feodalizminin ise hızlı bir dağılma sürecine girdiği

açıklanmaktadır. 1980'li yıllarda ki Bulgaristan'ın sosyalist rejiminden dolayı emek-sermaye çelişkisine de gönderme yapılmıştır.

Ey, fikirsiz halkım! Ben Bulgar'ım demekten neden utanıyorsun ve kendi dilinde okumuyorsun! Yoksa Bulgar çarlığı ve devleti yok muydu? O kadar çok hükümler sürmüşler, bütün topraklarda ünleri yayılmış ki birçok kez vergi almışlar Romalılardan ve kurnaz Yunanlılardan... Bütün Slav halklarından en ünlüsü Bulgarlardı: İlk defa Çarlığı onlar ilan etmişler, ilk defa onların patrikliği varmış, ilk önce onlar Hıristiyanlığı kabul etmişler, en fazla onlar toprak fethetmişler... (Slav Bulgar Tarihi 1762 Paisi Hilandarski) (G.,R.,D.,1985:50)

Burada yine pragmatist tarih anlayışına dayalı bir tarihi kaynak yer almıştır. Bulgar gençlerinin ulusal bilinci şahlendirilmek istenmiştir. Atalarının güçlü devletler kurdukları, geniş alanları fethettikleri üzerinde durulurken gençlere yönelik şovenist ifadelerden kaçınılmamıştır.

Nabi (1936), Bulgar tarihinin en uzun devresini teşkil eden "Esaret" dönemi, okullarda uzun uzadıya anlatılır ve bugün dünya üzerinde büyük bir Bulgar Devleti'nin olmayışının suçunu da bu "Esarete" yüklerler. (akt. Kahraman, 1996: 58)

Muzaffer Rus savaşçıları bizim bölgelerden ve köylerden gelip geçerken, ortak inançlarımızdan dolayı onların yem, at arabası ve daha birçok ihtiyaçlarını gönüllü olarak tedarik ediyoruz. Bağlılığımızı daha fazla güçlendirmek için bizden birçok insan bu savaşçılara gönüllü olarak katıldılar. Bulgar Gönüllüleri Tarafından Rus Kumandanlığı'na Beyanname, 1806. (G.,R.,D., 1985:53)

Bu tarihi kaynakta Bulgarların Osmanlı Devleti'ne karşı Ruslarla nasıl işbirliği içine girdikleri ve Ruslara destek verdikleri açıkça vurgulanmaktadır.

Resim 14. G.,R.,D. (1985:54). Ressam Feliks KANİTS. “Bulgar Kızlarının Esarete Götürülmesi”. Her iki kitapta da kullanılan resimler arasında yer alan bu çizim ve altındaki yazı öğrencilerin psikolojisini olumsuz etkileyebilecek tarzdadır. Özellikle küçük yaştan itibaren Bulgar öğrencilerin Türklerden nefret etmelerine yol açabilecek bir resimler arasındadır.

4.1.6.2. Kırcalılar Zamanı

Feodalite İsyanlarının Başlaması: Osmanlı feodal sisteminin bozulması hükümdar sınıfında memnuniyetsizliği de artırmıştır. Hükümetin kendi idaresini güçlendirmek istemesi, zengin tabakanın

çıkarlarına da dokunmuştur. Büyük bölgelerin yöneticileri merkezi idareye itaat etmemeye başlamıştır. Halktan ek vergiler toplayarak ve kendi sadık adamlarının yardımı ile kişisel egemenliklerini kurmaya çalışmaktadırlar. Bağımsız idareye sahip olmak için çoğu kez bu ayrılıkçılar hırsızlık yapan çetelerden yararlanmıştır. Yaptıkları eziyeti ve zulmü zengince ödüllendirmekle kalmayıp hatta bizzat kendileri onların elebaşları olmuşlardır.

Bunlardan birisi Vidin paşası Osman Pazvantoğlu'dur. ...Vergilerin çoğunu kaldıracığına, Hıristiyanların ve Müslümanların aynı haklara sahip olacaklarına onları inandırmaktadır. Bazı Hıristiyanlar aldanarak onun askerlerine katılmıştır. Kısa sürede onlarda her ayrılıkçının yaptığı gibi kan ve şiddet üzerinden zengin olmak istediğini anlamışlardır. (G.,R.,D., 1985:54)

Osmanlı Devleti'nin merkezi yönetiminin zayıflamasından ve ayanlık kurumunun ortaya çıkmasından ve ayanlığın hızla güçlenmesinden tekrar söz edilmiştir.

4.1.6.3. Kırcalıların Kötülükleri

Rusya ile yapılan başarısız savaşlar isyanların artmasına neden oldu. Savaş meydanlarından ganimet almadan dönen aç ve yarı çıplak Türk askerleri sayısız çetelere katılmaktadırlar. Hoşnut olmayan Müslümanlar da onlara katılmaktadır. Türk feodallerin öncülüğünde çeteler bir bölgeye yerleşerek dinine ve milliyetine bakmaksızın buraları yağma ve talan etmektedir.

Otuz yıl gibi sürede Kırcalılar memleketi gerçek bir felaketin eşiğine getirdiler. Çeteler her zaman 100'er veya 200'er kişiden

oluşan sayılarda faaliyet göstermektedirler. Başarılarını garantilemek için birleşerek sayılarını binden fazla da yapmaktadırlar. Aniden köyleri, kasabaları basarak, yağmalamakta, yakmakta ve daha sonra büyük fidye almak için insanları kaçırmaktaydılar...

Tehlikede olan halk boş yere merkezi idareden yardım beklemektedir. Onunda durumu kargaşayı ve zulmü önlemeye yetmemektedir. Ünlü askeri komutanları bile çetecilerin birleşik kuvvetleri karşısında geri çekilmekte ve kendilerini de büyük kalelerde savunmaktadır...(G.,R.,D.,1985:54-55)

Osmanlı feodal yapısının Bulgaristan'da güçlendiği ve yerel feodallerin ayırım yapmaksızın Bulgaristan'daki tüm insanlara yönelik şiddet uyguladığı belirtilmiştir.

4.1.6.4. Reayanın Karşı Koymak İçin Örgütlenmesi

Bu durumda Bulgarların iki seçeneği vardı. Ya Kırçalı çeteleri ile beraber olmak, ya da silahlanarak onlara karşı savaşmak. Büyük bir kısmı ikinci seçeneği seçmiştir...

Kırçalılar zamanında gerçek kahramanlık gösteren Kotel kasabasıdır. Çok kısa bir sürede kasabayı küçük bir kale yapmışlar, önünde haramilerin sayısız atakları yok olmuştur. (G.,R.,D.,1985:55)

Зверства на побителите (худ. Ф. КАНИЦ)

Resim 15. G.,R.,D. (1985:55), G.,G.,K. (1981:116). Ressam F. KANİTS. “İşgalcilerin Vahşeti”. Bu çizimin ders kitabında nasıl yer aldığına şaşırılmamak mümkün değil. Çizim yetişkin bir insanın psikolojisini bile altüst edecek bir tarzdadır. Gelişme çağındaki çocukların böyle bir çizim karşısında dehşete düşmemesi imkânsızdır. Sayfalar dolusu yazılarla anlatılmaya çalışılacak zulüm, baskı, gaddarlık gibi ifadeler böyle bir resimle öğrencinin belleğine nakşedilmek istenmiştir. Ders kitabının içine korku filminden bir sahne eklenmiş gibi düşünülebilir. Osmanlı Devleti’ne, Türklere karşı önyargının, nefretin zirveye taşındığı bir çizim olarak karşımıza çıkıyor.

Kırcalı eşkıyalarına karşı Bulgarlar kendi sığınaklarından sık sık çıkararak, dağ geçitlerine giderek, eşkıyaların zaferlerini kutlamaları esnasında veya köylere baskın yapmak için dağıldıklarında bu fırsatları kollayarak onlara karşı koymaya başlamışlardır...

Bulgarların sürekli yaptığı vuruşların neticesinde 1810 yılından sonra Kırçalı hareketi yok olmaya başlamıştır. Birlikte gösterilen direniş, zaferle sonuçlanmaktadır. Gelecekte yapacakları savaşlar için bunların önemi çok büyüktür. Kendilerinin de egemen Türk milletinden hiçbir farkı olmadığı duygusu Bulgarların arasında daha fazla yaygınlaşmaktadır...(G.,R.,D.,1985:56)

Bu ifadeler Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'da merkezi yönetimini tamamen kaybettiğini göstermeye yöneliktir. Bu ifadeler ayrıca XIX. yüzyılda başlayacak olan ayrılıkçı Bulgar bağımsızlık hareketinin haklı nedenlere dayandığını göstermeye yöneliktir.

4.1.6.5. Tarihi Kaynak

1799 yılında, Sultan Selim'in hükümdarlığında, Rumeli'de Kırçalılar baş göstermiştir. Köy ve kasabaları yaktılar, Aralık ayının 22.günü Kalofer'i harap ettiler. Hıristiyanlara öyle bela geldi ki, ateşte yakıldılar, bundan daha korkunç acıları kim anlatabilecek? Bulgar Tarihi Edebi Metinler Kitabı 1982 Yılı, Cilt III, Sayfa 280 (G.,R.,D.,1985:56)

G.,R.,D. (1985: 54–55–56)'da 1800'lü yılların başlarında Kırçalılar denilen çetelerin ortaya çıkışı, halka dehşet saçmaları üzerinde durmuşlardır. Kitapta bu çetelere karşı direnişin Bulgarları birbirine yaklaştırdığı, onların birbirlerine olan desteklerini artırdığını belirtilmiştir. Kırçalı askerlerine karşı mücadelenin ileride Bulgarların daha iyi örgütlenmelerine ışık tuttuğu vurgulanmaktadır. Tarihi kaynak kısmında ise 5.sınıf öğrencilerinin zihinsel gelişimini etkileyebilecek, dehşet uyandıracak bir ifade kullanılmıştır: “Ateşte Yakıldılar”. Bu ifadenin ders kitaplarında kesinlikle

bulunmaması gerekir. Bu ve benzeri ifadeler bu dönemde kullanılan Bulgaristan tarih ders kitaplarının ne kadar önyargılı ve öznel olduğunu göstermektedir.

4.1.7. XIX. Yüzyıl İsyamları ve Bulgaristan'ın Bağımsızlık Kazanma Sürecine Yönelik Değerlendirmeler

Vatan aşkına yalvarıyorum size benim kıymetli çocuklarım, Bulgar kökenliler... İşte şimdi yaklaşıyor kurtuluş ve sizin yükselişiniz... İşte geliyor o beklediğimiz aydınlık gün, 400 yıldır beklediğimiz o gün geliyor... Ah benim Hıristiyan evlatlarım, Hıristiyan savaşçılığının etrafında birleşin, Ruslara yaklaşın çünkü bir kökenden kardeşiz...

S. Vračanski'nin Bulgar Halkına Çağrısı 1812 (G.,R.,D.,1985:59) .

Tarihi kaynak adı altında aktarılan yazıda Osmanlı Devleti'ne karşı Bulgarların Ruslarla işbirliği yapması gerektiği, Bulgarların ve Rusların kökenlerinin aynı olduğu ifade edilmiştir. Bu ve benzer ifadeler sürekli tekrar edilerek öğrencilerin belleklerine Ruslar ile kardeşlik, dostluk kazanmaya çalışılmıştır. Tarihi kaynakta Hıristiyanlığa da atıfta bulunularak dini birleştirici özelliğine vurgu yapılmıştır.

Aşağıda imzası olanlar belgeliyoruz ve onaylıyoruz ki Bitolya'dan Bay Dimitır Bılgarina, Yunan bağımsızlık savaşındaki bütün çarpışmalarda yer almıştır... Atina Belediyesi Belgesinden.

Bitolya'dan Dimitır Bılgarina 1863 yılı (G.,R.,D. 1985:62).

Bu tarihi kaynakta Bulgarların Osmanlıya karşı Balkanlar'da gerçekleşen çoğu ayaklanmaya destek verdikleri görülmektedir. Hatta Atina Belediyesi bu şahsa özel teşekkür belgesi bile hazırlamıştır.

...İstanbul'da 30.000 Bulgar zanaatçı, aydın, tüccar yaşamaktadır.

Onlar memleketin dışında büyük Bulgar kolonisi oluşturuyordu.

İstanbul’da bulunan Bulgarlar doğrudan yüksek makamlara (Bab-ı Ali) ve yabancı diplomatik temsilciliklere yakınlaşmışlardır... (G.,R.,D.,1985:77)

Bu paragraftaki ifadeler Osmanlı Devleti’nin Bulgarlara ayırım yapmadan yaklaştığını göstermektedir. İstanbul’da 30.000 Bulgar’ın olması Osmanlı’nın hoşgörülü, ırk ayırımı yapmayan devlet olduğunu kanıtlamaktadır. Osmanlı Devleti’nin irksal ve dini anlamda tebaasına yönelik baskılarının olmadığını kanıtlayan güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

G.,R.,D. (1985:78)’de Bulgar Ortodoks Kilisesi’nin İstanbul Fener Rum Patrikliği’nden kopma mücadelesi süreci üzerinde durmuşlardır.. Yukarıda Osmanlı’nın ekonomik, dini anlamda Bulgarları oldukça özgür bıraktığı hemen anlaşılıyor. Bulgar ulusal kilisesinin kurulma mücadelesinde Osmanlı Devleti’nden destek beklemektedir. Osmanlı Devleti’nin desteği karşılığında Bulgarların Osmanlı yönetimine sonsuz sadakati sunulmaktadır. Aslında Bulgar ulusal kilisesinin kurulma çabası Bulgaristan’ın bağımsızlık sürecini hızlandırma gayretinden başka şey değildir.

Bizim çevremizdeki bütün halklar başkaldırdılar ve dünyada ne olduğunu görüyorlar ve ne yapılması gerektiğini de... Ama Bulgarların ne yapması gerekir? ...Şimdiye kadar kaldığımız gibi canlı-cenaze mi kalmamız gerekiyor? ...Biz Bulgarlar kendimizi halk gibi hissetmeye başlayalım, diğer Avrupa halklarının aynı haklarına sahipmişiz gibi. Bizim dilimizi canlı tutmamız gerekir ve ideallerimizi yitirmeden ki Hıristiyan’ız, Slav’ız, Moskofların kardeşiyiz, Sırlara ve öteki Slav halklarına kardeşiz. İvan Bogorov’un Çağrısı’ndan, “Bulgar Kartalı” 1. Sayı, 20 Nisan 1846 (G.,R.,D., 1985:82)

Bu yazı ile Bulgar halkı isyana teşvik edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde geçen sürede Bulgarların yarı ölü olduğuna vurgu yapılıyor. Slav kardeşliğine methiyeler düzülürken dillerini canlı tutmaları gerektiği vurgulanıyor. Bulgarların Hıristiyan oldukları da özellikle vurgulanıyor. Kısaca ırk, dil, din olgularının uluslaşma sürecinde objektif etkenler arasında olduğuna vurgu yapılmaktadır. Aslında buradaki çağrıdan çok daha vahşi, kanlı naralarda değişik şiirlere yansımıştır. Ders kitaplarına yansımayan bir şiirde Çintilov adlı şair şu şekilde seslenmektedir;

“Belinize ince kılıçlar

Kuşanın,

Atalarımızın toprağı için

Ayaklanın,

Türklerin soyunu

Çiğneyin.” diye yazmıştır. (Kahraman, 1996: 85)

G.,R.,D. (1985:84)'te Bulgar halkının Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirdiği ayaklanmalardan söz edilmiştir. Köylülerin kötü silahlandıklarını bu yüzden bu halk savaşçıları sipahilerin kolayca dağıtarak, isyancıları kendi kanlarında boğdukları yazılmıştır.

Dikkat edilirse ders kitabında yine öğrencilere asla belirtilmemesi gereken bir ifade ile seslenilmiş: “Kendi kanında boğulmak.”

G.,R.,D. (1985:85)'te 6 Nisan 1841'de kutsal günde ise silahlı Müslümanların kiliseye girerek din adamlarına kötülükler yaptıklarını belirtmektedir. Ardından Bulgar halkının, Türk canilere ve nefret ettikleri feodallere karşı Niş bölgesinde tekrar ayaklandıkları vurgulanmıştır. Fakat köylülerin iyi donanımlı olmadığı, çoğunda silah

olmadığı vurgulanarak bu isyanın Türkler tarafından bastırıldığı belirtilmiş. Daha sonra “Başibozuk Askerlerin” duyulmamış vahşetler yaparak 240 köy ve mahalleden daha fazla yerleşim yerini yaktıkları belirtilmiştir. Gelişen olaylarda kanlı haydut çetelerinin genç kızları ve çocukları da tıka basa doldurdukları sepetler içinde arabalarla İstanbul’a doğru götürdükleri yazılmış. Götürülen bu insanların köle olarak imparatorluğun geniş pazarlarında satılacakları yazılmış.

J.A.Blanki’den alındığı belirtilen bu yazılar ile müthiş bir Türk-Müslüman düşmanlığı yaratılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti köle taciri gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Osmanlı askeri birlikleri yine serkeş, düzensiz, yağmacı, çapulcu birlikler olarak gösterilmiş. Kitapta “Başibozuk” kelimesi Türkçe anlaşılabilir şekilde aynen yazılmıştır.

Ormanların içine gizlenmiş köylerin içine ne kadar çok girersek o kadar daha derin umutsuzluk duygusuna kapılırız. Yaşayanların tamamı Hıristiyan’dır. Bu köyler başibozuk askerlerin dalgalarının hedefi oldular. Nasıl ki avcı, zamanını avını izlemek için kullanıyorsa, onlar Bulgarlara tuzak kurarak zamanlarını geçiriyorlardı. Bazı yerlerde birçok yanmış evlere, sökülmiş meyve ağaçlarına, başıboş dolaşan çocuklara ve korkmuş kadınlara rastlıyorduk. Her yerde vahşetin belirtileri ve tahribatın izleri vardı. Fransız Gözlemci J.A.Blanki’nin İzahatlarından, 1841’de Bastırılan Niş Ayaklanması’ndan. (G.,R.,D., 1985:85).

Bu tarihi kaynakta da Osmanlı askeri birlikleri başibozuk bir grup olarak gösterilmeye çalışılmış. Osmanlı askeri birliklerini vahşi ve yağmacı olarak nitelermeye

yönelik bir yazı yazılmış. Başbozuk olarak adlandırılan birliklerin vahşi bir avcı gibi betimlenmesi öğrencilerde derin etki yaratma kaygısı taşımaktadır.

Türkler; Çiproverts, Kopilovtsi, Jelyazna ve Klisura gibi dört Katolik köyüne geldikten sonra bütün kinlerini savunmasız ve korkudan şaşırان Bulgarlara döktüler. Kaçmaları engellenenlerden, cinsiyetine ve yaşına bakmaksızın çoğunu amansızca katlettiler; diğerlerini esarete götürdüler. Bu köyleri kilise ve manastırları ile beraber yaktılar, kül ettiler... Böylelikle bu ani kargaşada, her taraftan gelen düşman gazabının tehlikesinde felaket görülür gibiydi. Annelerin endişeleri, elbise, altın, gümüş veya takılar için değil çocuklarını Türklerin tırnaklarından kurtarmak içindi. Mecalsiz saygın yaşlılar ve nineler kaçmak için zayıftılar ve korkudan düşerek, düşman kılıcına kurban oldular. Burada erkekler ev, mal, mülk, bağ, bahçe veya toprak için değil; kaybolan eşi, sevdiği nişanlısına ağlamaktadırlar. Başkaları dağlara kaçtılar, diğerleri tarlalarında dolaşmaktadır. Zorlu kaçışta 600 Çiprovolu soyundan, buna yakın Kopilovalı soyundan, 300 Jelyaznalıların soyundan ve 80 Klisuralıların soyundan ancak üçte biri kurtuldu. Din adamlarının sayısı bilinmese de en az 50 veya 60 kadar olduğu tahmin edilmektedir ve onlardan yalnız 14'ü kurtuldu. Diğer keşişler ve din görevlileri ölümden de beter olan esarete götürüldü... (G.,G.,K., 1981:118)

Bu belgede Türklerin yine katliam yaptığı, masum Bulgarlara saldırdıkları, yaş-cinsiyet ayırımı yapmaksızın insanları öldürdükleri, sağ kurtulanları da esarete götürdükleri yazılmıştır. Türklerin kilise ve manastırları yaktıkları, halkın değerli

eşyalarını yağmaladıkları, Bulgar halkının ise yağmalanan eşyalara değer vermeyip kaybettikleri yakınlarına üzüldükleri belirtilmiştir.

Bütün çarpışmalardan galip gelen Müslümanlar ve sipahiler köyleri kuşatmaya başladılar... Öyle bir dönem oluştu ki bu tahribata en yakışanı barbalık çağıdır. Hiçbir şeye merhamet gösterilmedi; ne cinsiyete, ne yaşa. Bütün gençlik zorla köleliğe sürüklendi. (Siprian Rober'in Vidin Ayaklanması Tasviri'nden) (G.,R.,D. 1985:88)

Bu kaynakta Osmanlı askeri birlikleri olan sipahiler ile Müslümanların işbirliği içinde olduklarına gönderme yapılmıştır. Din vurgusu üzerinde özellikle durulmuştur. İnsanların merhametsizce katledildikleri belirtilirken ders kitabında ulaşılmak istenen amaç yine öğrencileri Osmanlı, Türk ve Müslüman düşmanı olarak yetiştirmektir.

G.,R.,D. (1985:91)'de Kırım Savaşı ve bu savaşın Osmanlı Devleti üzerine etkileri üzerinde durmuşlardır. Özellikle Avrupa devletlerinin elçilerinin Bab-ı Ali'nin içişlerine ve dışişlerine doğrudan ve açıkça karıştıkları belirtilmiştir. Kırım Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ni Avrupa ülkelerine bağlı hale getirdiğinden söz edilmiştir. Ayrıca Mithat Paşa'nın çalışmaları ile köy ekonomisinin canlandırıldığı, Ziraat Sandıkları'nın kurulduğu üzerinde durulmuştur. Fakat Bulgarlara yönelik eşkıyalık ve ağır vergi alma hareketlerinin devam ettiği belirtilmiştir. Şehir ekonomisinde de canlanmanın olduğu, Osmanlı'nın savaş sırasında aldığı askeri destek karşılığında Avrupa'nın ucuz mallarına kapılarını açtığı yazılmış. Bu durumun Bulgar zanaatçıları perişan ettiğini belirtmiştir. Tüm bunlara rağmen Bulgaristan ekonomisinin bazı zanaat dallarında geliştiği belirtildikten sonra ekonomik hayatın canlanmasının, fabrikaların açılmasının kurtuluş mücadelesi açısından önemli olduğuna vurgu yapılmıştır.

G.,R.,D. (1985:92)'de yer alan tarihi kaynakta 18 Şubat 1856 tarihli Hattı Hümayun'dan (Islahat Fermanı) söz etmiştir. Padişahın bütün vatandaşlarının sınıf, inanç ayırımı yapılmadan can, mal, namus haklarının garanti altına alınacağına söz verdiği yazılmıştır. Dini ibadetlerin özgürce yerine getirileceğinden, herkesin milliyetine bakılmaksızın devlet memuru olabileceği yazılmıştır. Her cemaatin herkesin gidebileceği okul açma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir.

G.,R.,D. (1985:94)'te Bulgar Kilisesi'nin kurulmasından söz etmektedir. Türk idaresinin kalabalık toplantılardan fevkalade korktuğu belirtilmiş. Halk ayaklanmasının çıkacağından endişelenen Türk yönetiminin sonunda özerk Bulgar Kilisesi'nin 28 Şubat 1870 tarihli fermanla kurulmasına izin verdiği belirtilmiştir. Bu sayfada kilisenin egemenlik alanı belirtilirken hayali Bulgaristan'ın da sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Misya, Dobruca, Trakya ve Makedonya tüm etki alanı içinde gösterilmiştir. Böylece tarihi Bulgar sınırlarına gönderme yapılmıştır. Ayrıca Ortodoks kiliselerin mücadelesinin politik anlamı olduğu da açıktan belirtilmiştir.

G.,R.,D. (1985:96-97)'de Bulgaristan'da gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinden söz etmişlerdir. Bu alandaki gelişmelerin Bulgar bağımsızlık mücadelesinde çok önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Kırım Savaşı'ndan sonra eğitim hareketinin hızlandığı ve Ruslardan geniş çaplı yardımlar alındığı belirtilmiştir. Odesa'da 300 Bulgar çocuğun burslu okuduğu belirtilmiş, bunların Bulgaristan'a dönünce öğretmen oldukları ve vatansever liderler olarak çalıştıkları belirtilmiştir. Rus kitaplarını tercüme eden Todor Burmov, Lüben Karavelov gibi bu kişiler, Rus kültürünün de Bulgaristan'da yayılmasında etkili olmuşlardır. Kurtuluşun arifesinde yani Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için gerçekleşen isyandan hemen önce 1500

okulun Bulgar topraklarında faaliyet gösterdiğine vurgu yapılmakta ve övünç vesilesi sayılmaktadır.

Bu durum aslında Osmanlı Devleti'nin adaletli, hoşgörülü, çok kültürlülüğe izin veren bir devlet olduğunu kanıtlamaktadır. Bulgarların 1500 civarında okula sahip olmaları oldukça özgür bırakılmış ve geniş haklara sahip bir azınlık olduklarını göstermektedir.

G.,R.,D. (1985:98)'de Bulgarların eğitim alanındaki başarılarının Türk yönetiminde rahatsızlık yarattığı belirterek bu güçlü silahın Mithat Paşa tarafından durdurulmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Mithat Paşa'nın Türk ve Bulgar okullarını birleştirmek istediği belirtildikten sonra Osmanlı yönetiminin bu yolla Bulgarları kendisine bağlı tutmaya çalıştığına da vurgu yapılmıştır.

...İkinci Braila çetesinde faaliyet gösterdiği için idama mahkûm edildiğinden dolayı Fransa'ya kaçmış, oradan da İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'dayken Kırım Muharebesi ilan edilmiştir. Hatırı sayılan memurların yardımı ile Rakovski tercüman olarak Türk ordusuyla cepheye gitmiştir. Başka cesur Bulgarlar ile casusluk ağını kurarak ve Türk ordugâhına ait bilgileri Ruslara iletmiştir. Türk polisi tarafından ajan olarak açıklandıktan sonra yorulmayan vatansever Avusturya'ya gitmiş, oradan da Rusya ve Sırbistan'a geçmiştir. Memleketinden uzakta olsa da işgal altındaki kardeşlerini düşünmekten vazgeçmemiştir... (G.,R.,D., 1985:105)

Burada da yine Osmanlı Devleti'nin hoşgörüsü ve tebaasına güveni ortaya çıkmaktadır. Rakovski İstanbul'da Dışişleri Bakanlığı'nda dahi görev almıştır. Fakat

Osmanlı Devleti bu kişinin ihaneti ile karşılaşmıştır. Acı olan düşmanla işbirliği yapan, vatana ihanet eden birisinin kanun karşısında yargılanamamasıdır.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

1. Biz bugün Sırbistan’da bulunan Bulgarlar, büyük hükümetin izniyle geçici Bulgar idaresini kurmaktayız.
2. Bu geçici Bulgar idaresi gerekli üyelerin imzaları ve onayından sonra Bulgar ayaklanması için bütün faaliyetleri yönlendirmeye tam yetkilidir. Geçici Bulgar İdaresi Tüzüğü’nden. Belgrat 15 Haziran 1862 (G.,R.,D., 1985:107)

Geçici Bulgar yönetiminin kurulmasından söz eden tarihi kaynak Osmanlı Devleti’ne karşı Panslavizm’in boyutlarını gösteren güzel bir örnektir.

Buzluca da ki çete takip edenler tarafından sarıldı. Çok sayıdaki düşman, açlık ve susuzluk kahramanların iradesini kıramadı. İyi silahlanmış Türk askerlerine üç saat karşı koydular. Sonunda göğüs göğse dövüştüler. Hiç biri teslim olmak için el kaldırmadı. Tek bir düşünce güçlü olmalarını sağladı; Bulgarların bağımsızlığı için nasıl öleceklerini tiranlara göstermek. Bu son savaşta voyvodaları Hacı Dimitır da öldü...60’lı yılların sonlarında çetecilik hareketi yeni ve daha yüksek aşamaya geldi. Bulgaristan’dan üç çete geçti: Panayot Hitov’un, Filip Totü’nün ve Hacı Dimitır ile Stefan Karaca’nın. Çetecilerin kahramanlıklarına rağmen çetecilik hareketi halk ayaklanmasını gerçekleştiremedi. Bundan dolayı milliyetçiler silahlı bağımsızlık mücadelesi için yeni yollar aradılar. (G.,R.,D., 1985:112)

G.,R.,D. (1985:112)'de yine çete ayaklanmalarından söz etmişlerdir. Sevlievo civarındaki Kanlıdere'de şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Çeteci Bulgarların saldırgan Türkleri geri püskürttükleri belirtilerek Türk askerleri için canavarlaşmış kalabalık, Bulgar çeteciler için ise sevimli tabirleri kullanılmış. Hatta çete direnişi destansı bir tarzda anlatılarak çetecilerin yalın kılıçla dövüştüklerini, voyvodaların da çok cesur oldukları dile getirilmiştir.

Çete ayaklanmaları konusunda daha önce de belirttiğimiz ilginç bir tespit tekrar yapılabilir. Çetecilerden ve isyancılardan bazılarının adları şöyledir: Stefan Uzunov, Hacı Dimitir, Sırma Voyvoda, Stefan Karaca, İnce Voyvoda gibi. Bu isimler bile Bulgarların Türkler ile gerçekte ne kadar kaynaştıklarını göstermektedir. İsimlerin çoğunda Türkçe ifadeler vardır.

Osmanlı Devleti için ders kitabının yazarları tiran-zorba tabirini kullanmaktan yine çekinmemişlerdir.

...Sırp-Bulgar Federasyonu için Karavelov'un düşüncesi enteresandır. Daha sonra bu fikrini geliştirerek Tuna Federasyonu için tavrı değiştirmiştir. Bu federasyona Romanya, Arnavutluk ve Rumlar da girmelidir, yeter ki Rumlar Bulgarlara karşı işgalci tutumlarından vazgeçsinler... (G.,R.,D., 1985:114)

G.,R.,D. (1985:114) asi Lüben Karavelov'un planlarını açıklamaktadırlar. Balkanlar'da Panslavizm'in boyutunu bu planlar ortaya çıkarmaktadır. Tuna Federasyonu adı ile Balkan-Slav Birliği düşüncesine vurgu yapılmıştır.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

Biz Bulgarlar 450 yıldan beri bu ağır, en acımasız ve en cehennem zulmü yaşatan tiranlık yönetiminin altına düştük... 1870 Yılında

Lüben KARAVELOV Tarafından Yazılan “Bulgarların Sesi”
Risalesi’nden. (G.,R.,D., 1985:114)

Bu tarihi kaynakta Bulgaristan’daki Osmanlı yönetimi için acımasız, ağır, cehennem azabı gibi kavramlar kullanılmıştır. Lüben Karavelov’un risalesinden alınan bu ifadelerin ders kitabında yer alması Bulgar ders kitaplarının Türklere karşı nefret aşılama çalıştığını yine göstermektedir. Acı olan bu ifadeleri Türk öğrencilerin de körpecik beyinlerine aşılama çalışmalarıdır. Bu ifadeler ile Türk öğrenciler kimlik bunalımına itilmeye çalışılmıştır. Konu sonunda öğrencilere yöneltilen sorularla Karavelov’un fikirleri yine empoze edilmeye çalışılmıştır.

Nabi (1936), Bulgar tarihinde Türk düşmanlığı inkâr edilmez bir surette meşrudur. Tarihinde başka bir hadise olmayan Bulgarların, milletin yurtseverlik ve kahramanlık damarlarını harekete geçirmek için, Türklükten gördüğü baskıları ve onlara karşı yapmış olduğu kahramanca ayaklanmaları sayıp dökmesi mazur görülmelidir. (akt. Kahraman, 1996: 58-59)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde ise şunlardan söz edilmektedir:

AMİL- Balkan yarımadasındaki Türk hükümeti ve devlet sistemindeki zulüm ve insafsızlık (insanlık dışılık, tiranlık).

HEDEF – Genel bir ihtilal ile şimdiki devlet rejiminde kökten değişiklik yaparak despot-zulüm sistemini demokratik cumhuriyet (halk yönetimi) ile değiştirmek. Burada bizim atalarımız silahlarıyla ve kanlarıyla aldılar bu toprakları... Hak ve gerçekler için mabet dikilmelidir; Hürriyet... Bulgar, Türk, Yahudi v.s. her yönde eşit olacak...

Tahmini 1871 yılı V. Levski tarafından hazırlanan Bulgar Milletinin Bağımsızlığı İçin Çalışanların Yönetmeliği'nden. (G.,R.,D., 1985:117)

Bu tarihi kaynakta Osmanlı rejimi ve Türk yönetimi zulüm, insafsızlık abidesi olarak gösterilmektedir. Giriş kısmı aslında şöyle demek istemektedir. Osmanlı Devleti'nin ne kendisinde ne de rejiminde insanlık yoktur. Vasil Levski'den alınan bu ifadeler oldukça bayağıdır. Bulgarların Türk düşmanlığını kendi ulusallaşmaları sürecinde sık sık her fırsatta insafsızca kullandıkları görülmektedir.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

Bulgar Milletinin Bağımsızlığı İçin Çalışanların Nizamnamesi

AMİL- Balkan yarımadasında ki Türk hükümeti ve devlet sistemindeki zulüm ve insafsızlık (insanlık dışılık, tiranlık)

HEDEF- Genel bir ihtilal ile şimdiki devlet rejiminde kökten değişiklik yaparak despot-zulüm sistemini, demokratik cumhuriyet (halk idaresi) ile değiştirmek. Burada bizim atalarımız silahlarıyla ve kanlarıyla aldılar bu toprakları, bu gün ise burada Türk kesecileri ve yeniçerileri kudurmaktadır. Orman kanunu yürürlüktedir. Bağımsızlığın, hakkın ve gerçeğin mabedi dikilmelidir; Hürriyet. Türk çorbacılığı yerini huzura, kardeşliğe ve bütün milletler arasında ideal eşitliğe bırakmalıdır. Bulgar, Türk, Yahudi v.s. her yönden eşit olacak, dininde, milliyetinde, vatandaşlık haklarında bütün milletlerin oybirliği ile kabul edilen yasalara göre işlem yapılacaktır. Bu inkılâbı yapabilmek için gerekli olanlar:

1- Düzenleme

2- Para

3- İnsan

4- Silah ve diğer levazım...(G.,G.,K., 1981:154)

5. sınıf ders kitabında tarihi kaynak şeklinde verilen bilgiler 9. ders kitabında oldukça detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Bu belgede Osmanlı yönetimi despot bir tiranlık şeklinde ifade edilmiştir. Türk kesecileri (vergi toplayıcı), yeniçerilerin ve Türk çorbacıların (yöneticilerin) kudurdıkları vurgulanmıştır. Vasil Levski'den alınan bu belgede tarihi bir çarpıtma ve bilgi yanlışlığı vardır. Çünkü 1871 yılında yeniçeri gücü yoktur. Osmanlı Devleti 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı tasfiye etmiştir.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

Vatanımızı özgür görmeye susamışız, eğer istersen bundan sonra bana kaz gütmeyi emret... Vatanımın özgürlüğüne kendimi şehit adadım, her hangi bir şey olmaya değil... Vatanımı özgür görmekten başka ne isterim? Bu gün bunu yapmaya kendimi şartlandırmadım mı? (Benim vatanım için önceden çizilmiş kaderim bu değil mi?) Kendimi yüksek makamda görmektense, şuracıkta öleyim kardeşim. Bu özellikleri her Bulgar savaşçısına aşilamamız gerekiyor ve o zaman geleceğimiz aydınlanacak ve Bulgaristan Avrupa da şiddetle gürleyen tek devlet olacaktır... (1871 Yılında Filip Totü'ye Levski Tarafından Gönderilen Mektuptan) (G.,R.,D., 1985:120)

Bu tarihi kaynakta Vasil Levski'nin mektubundan söz edilmiş. Vatan sevgisi, kendini vatana adama, bağımsızlık temaları işlenmiştir. Kişinin vatani için çıkar beklemeden kendisini feda edebilmesi gerektiği mesajı verilmeye çalışılmıştır. 1980'li

yıllardaki Bulgaristan yönetimi de rejime mutlak itaat eden, rejimi aşkla seven bireyler yetiştirmek amacıyla olduğu için metni kitapta ayrıntılı olarak işlemiş olabilir.

Nabi (1936), Tarih, Bulgaristan’da, Türk düşmanlığı propagandasını besleyen en mühim unsurdur. Milli bayramlar ve yıldönümleri, birçok hatiplerin milli kahramanlıklarından bahsetmek vesilesiyle Türklük aleyhinde bir sürü yalan ve tahriklerini açıkça haykırmalarına fırsat vermektedir. (akt. Kahraman, 1996: 60)

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

1. Bulgar İnkılâp Merkezi Komitesi’nin amacı silahlı ve manevi ihtilal yaparak Bulgaristan’ı kurtarmak...

2. Bu amacın gerçekleşmesi için her yol serbesttir: Propaganda, basın, silah, ateş, ölüm v.s

...

4. Arzumuz, Bulgarların yaşadığı topraklarda, Bulgar milletinin örf, adet ve geleneklerine göre idarenin de Bulgar olmasıdır, hangilerinde Romen, Sırp, Karadağlı veya Rum yaşıyorsa, o topraklar onların özelliklerine göre idare edilmelidir.

...

8. Bizim düşmanlarımızın ve rakiplerimizin arasına Bulgar çorbacılarını ve ucubelerini saymaktayız, halkın amacına engel olmaktadır, her yerde ve her zaman onları yok edeceğiz.

10. Biz Türk halkına karşı ayaklanmıyoruz, Türk hükümetine ve onu savunanlara karşıyız...(G.,G.,K., 1981:157)

Bu belgede Bulgaristan’ın bağımsızlığı amacıyla hazırlanan bir programdan söz edilmiştir. 2. maddede Bulgaristan’ın kurtuluşu için insan öldürülmesinin serbest

olduğunun yazılması dehşet vericidir. 4. maddede Panslavizm'e gönderme yapılmıştır. 8. maddede ise Osmanlı idaresinde görev alan işbirlikçi nitelenen Bulgarların bile yok edileceğinin yazılması belgeyi yazan kişilerin gözlerini kan bürüdüğünü güzel bir şekilde kanıtlamaktadır. 10. maddede de Türk halkı ile sorunları olmadığı, Türk hükümetine düşman oldukları dile getirilirken iki nokta dikkat çekicidir:

a. Osmanlı hükümeti yerine Türk hükümeti kullanılmıştır. Bu, isyancıların Osmanlı Devleti ile Türk kavramını özdeşleştirdiklerini ve Osmanlı Devleti'ni ulusal bir devlet olarak gördüklerini gösterir.

b. 19. yüzyılın sonlarında Bulgar komitacılar ülkelerinde Türk olduğunu kabul ederken, 1984 yılında Bulgar yönetimi isim değiştirme sürecinde, ülkesinde Türk olmadığını, bunların zorla Müslüman yapılmış Bulgar oldukların iddiasını savunmuştur.

Tarihi kaynak adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

Tekrarlıyorum! Türkiye'nin geleceği yoktur, bir cesettir... Bize Türkiye'deki değişimler, vaatler, ikilemler (düalizm) anlamı olmayan kelimelerdir. Bu ağır ve iğrenç durumdan çıkış yeni prangalar değil...

Hristo Botev'in Halkın Dünü, Bugünü ve Yarını Makalesi'nden Duma Gazetesi 1871. (G.,R.,D.,1985:123)

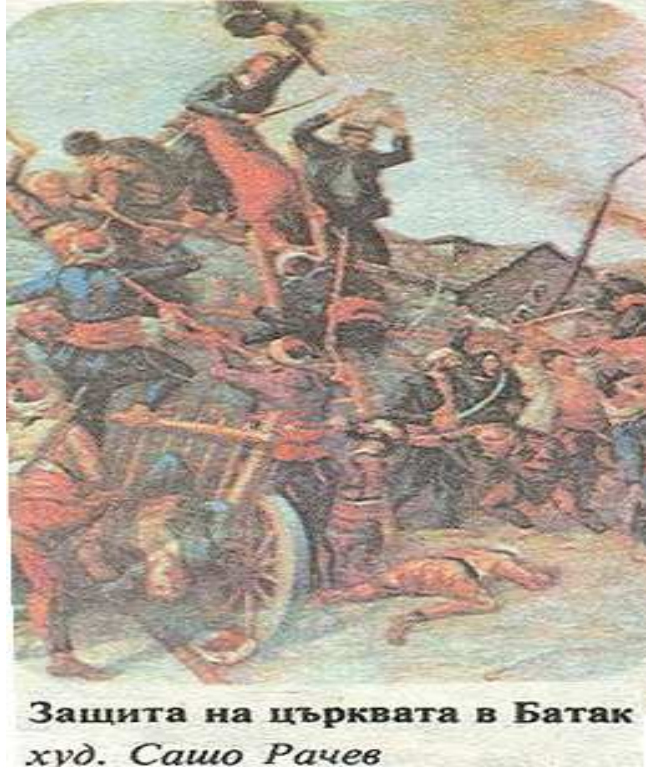
Bu tarihi kaynaktaki çok ilginç bir ifade yer almış: "Türkiye". Osmanlı Devleti yerine bu kavramın kullanılması burada Osmanlı-Türk kavramlarının aynı tutulduğunu göstermektedir. Osmanlı için ceset, cenaze ifadelerine yer verilmiştir. Osmanlı yönetimi için ağır ve iğrenç kavramlar kullanılmıştır. Karşımıza yine Osmanlı-Türk nefreti çıkıyor. Osmanlı Devleti'nin yapmaya çalıştığı ıslahatların herhangi bir sonuca ulaşmayacağı ifade edilmeye çalışılmıştır.

“Tarihi Kaynak” adı altında verilen bilgilerde şunlardan söz edilmektedir:

Bulgarların silahlanması başlangıçta gizliydi ve dikkat çekmiyordu, fakat sonbaharda bu iş açıktan olmaya başladı... Bu ayın başında, hafta içinde Filipopolda (Filibede) on bin okkaya yakın mermi yerli halk tarafından satın alındı. Bu Bulgarları keyiflendirdi... Türkleri onlara karşı tahrik etti. Nayden Gerov’un Ayaklanma Hazırlıkları Raporu’ndan 12 Nisan 1876 (G.,R.,D.,1985:128)

Tarihi kaynak adı altında verilen yazı 1876 yılında ve sonrasında yaşanan gelişmeleri bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Bulgarlar Türk sivillere karşı açıktan silahlanmışlardır. Bu silahlanma açıkça bir isyan ve katliam amacıyla yapılmıştır.1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası yüz binlerce Türk’ün nasıl katledildikleri, yurtlarından sürgün edildikleri gözler önüne konulmaktadır. Bu belge Bulgarların şehirleri cephaneliğe çevirdiklerini göstermektedir. Bulgarların Türklere karşı saldırgan ve hunharca tutumları değişik kaynaklara da yansımıştır. Örneğin:

- Nyama hristiyanska Iyubov mejdu nas govoreşe toy sırdito.
- Tiya kuçeta otdavna trabvaşe da se pomirosat, ili pık da otidat pri svoya prorok. Öfkeli söylendi:
- Aramızda Hıristiyan sevgisi yok.
- Bu köpeklerin çoktan mukaddes yağla yağlanmış olmaları veya Muhammed’lerinin yanına gitmeleri gerekiyordu. (Kahraman, 1996: 88)

Resim 16. G.,R.,D. (1985:131). Ressam Sašo RAÇEV. “Batak’ta Kilisenin Savunulması”. Batak’ta kilisenin savunulması yazısı ile verilen bu çizimde Türklerin Bulgarlara saldırısı anlatılmak istenmiştir. Bulgar yönetimi Batak olaylarına çok önem vermiş ve ders kitaplarında da yer almasını sağlamıştır. 5. sınıf tarih kaynağındaki Türklerle ilgili ifadeleri pekiştirmek, Bulgar sivilleri daha da yüceltmek için bu resim kitapta yer almıştır. Ayrıca görüşme yaptığım bazı Türk öğrenciler okul gezisi kapsamında Batak şehrine gittiklerini, günümüzde kilisenin müze-anıt tarzında (soykırım imajı oluşturma düşüncesi ile) kullanıldığını vurguladılar. Burada öğrencilere, Türklerin Bulgarları katlettiklerine dair olaylar anlatılmış. Olaylarda öldükleri söylenen insanların iskeletleri de müzede sergilenmekteymiş.

“Tarihi Kaynak” adı altında çok ilginç verilen bilgiler aktarılmakta ve şunlardan söz edilmektedir:

Bulgar Kardeşlerim!

Vahşi zulmün (canavarca tiranlığın) sonu geldi. Beş asırdan beri

Osmanlı idaresine (zorba yönetimine) sabretmekteyiz...

Bulgaristan'da, Trakya'da ve Makedonya'daki bütün Bulgarlar için halk ayaklanmasının günü geldi... Silahlara sarılın ve hepimiz beraber onlara (Türlere) karşı mertçe dövüŖelim, böylelikle vatanımızı ve özgürlüğümüzü savunalım!

Ey Bulgar! Sağ olduğunu kanıtla. Özgürlüğünün değerini bildiğini göster! Bu gün isyan ederek ve savaşarak, kendi kanıyla özgürlüğünü kazan! Testere gibi boğazını kesen boyunduruğun (hamut) param parça olsun! ...Bu günden itibaren milletimizin adına medeni dünyanın önünde ilan ediyoruz: Ya tam bağımsızlık ya da ölüm!

OboriŖte Oturumunda Kabul Edilen Bulgar Millete Ayaklanma Çağrısı. (G.,R.,D.,1985:132)

Tarihi kaynak tüyler ürperici bir çağrı niteliği taşımaktadır. Osmanlı yönetimi canavar bir tiranlığa, zorbalığa, zalimliğe benzetiliyor. Korkunç olan taraf Bulgarlar, Türlere karşı silahlanmaya çağrılıyor ve beş asırlık yönetimin Türk kanı dökülerek sonlandırılacağı açıklanıyor. Osmanlı yönetimi halkın boğazını kesen hamuta benzetilmiştir. Ders kitabında bu tür ifadeler sayısız kereler tekrarlanmıştır. Bir öğretim yılı süresince her tarih dersinde öğrenciler Türkler ve Osmanlı ile ilgili benzer değerlendirmelerle bombardımana tutulmuşlardır. Öğrencilerin beyinleri Türk düşmanlığı ile sistematik bir şekilde yıkanmaya çalışılmıştır.

Bıyıklıoğlu (1986), Ŗu Ŗekilde yazmaktadır: Layard, yine konuyla ilgili olarak Hükümetine gönderdiği raporda Ŗöyle demektedir: "Rusya imparatorluğu'nun ahalinin mal ve canlarına riayet olunacağı vaadinden sonra Bulgaristan'da, barış zamanında, itaat etmiş Türlere karşı her türlü tecavüzde bulunulmuştur. Bu yönden bu mezalim,

bir kat daha takbih olunmaya şayandır. Ruslar, Bulgarlar tarafından işlenen mezalimi önlememişler, kendileri de Türk köy ve kasabalarını yakıp yıkmak ta Bulgarlardan geri kalmamışlardır.” (akt. Önen, 1992:5)

4.1.7.1. Belgeler

Oborişte de Seçilen Komisyon Tarafından (15–17 Nisan 1876)

Hazırlanan Bulgar Halkına Ayaklanma Çağrısı

Bulgar kardeşlerim!

Vahşi zulmün (canavarca tiranlığın) sonu geldi. Beş asırdan beri Osmanlı zorba yönetimine sabretmekteyiz. Hepimizin beklemekten sabrı tükendi. Bulgaristan’da, Trakya’da ve Makedonya’da bulunan bütün Bulgarlar için ayaklanma günü geldi. Her dürüst Bulgar, damarlarında temiz Bulgar kanı akan, eskiden de bizim çarların Kurum, Simeon, Boris ve Asen’in damarlarında da aynı kan akardı, elinde silah ile ayaklanmaya mecburdur. Daha ilk vuruşta düşmanı temizleyelim.

Bizim kahraman Bulgarların, ölümden korkmamaları gerekmektedir. Bulgarlar, kendiliğinden (içeriden) çürümüş (kokuşmuş) ve çoktan beri kendi yok oluşunu bekleyen Türk idaresinden korkmamalıdır.

Kardeşler ileri! Elinize silah alın ve onunla, hepimiz beraber mertçe savaşalım, böylelikle vatanımızı ve özgürlüğümüzü savunalım.

Ey Bulgar! Sağ olduğunu kanıtla. Özgürlüğünün değerini bildiğini göster! Bugün isyan ederek ve savaşarak, kendi kanıyla özgürlüğünü kazan! Testere gibi boğazını kesen boyunduruğun

(hamut) param parça olsun! Cesur ve mert ol! Düşmanla korkusuzca savaş, fakat esir düşenlere de merhametini esirgeme. Bu günden itibaren milletimizin adına medeni dünyanın önünde ilan ediyoruz: Ya tam bağımsızlık ya da ölüm!

İleri! İleri kardeşler. Tanrı bizimledir!

İmza: Trakya'daki savaşçılar tarafından basılmıştır.

Not: Ayaklanma aniden ilan edildi.

Batak için hazırlandı. (G.,G.,K., 1981:165)

Bu belgenin benzeri 5. sınıf ders kitabında tarihi kaynakça olarak yer almıştır. 9. sınıf belgesi daha detaylı olarak sunulmuştur. Osmanlı Devleti yine vahşi zulmün simgesi olarak gösterilmiştir. Artık Bulgarların sabrının kalmadığı, damarlarında temiz Bulgar kanı olan kişilerin düşmanı temizlemek için silaha sarılmaları gerektiği belirtilmiştir. İrkçı ve saldırgan ifadeler yine korku filmlerinin senaryolarını aratmayacak türdendir. Öğrenciler arasına kin ve nefret tohumları ekilme amacı ile hazırlanmıştır.

Боят при Дряновкия манастир — худ. Йордан Гешев

Resim 17. G.,R.,D. (1985:130). G.,G.,K. (1981:168). Ressam Yordan GEŞEV tarafından “Dryanovkiya Manastırı Önündeki Çarpışma” adı ile verdiği bu çizimde Bulgarların askeri başarısı gösterilmeye çalışılmıştır.

Защитата на „Орлово гнездо“ (худ. А. ПОПОВ)

Resim 18. G.,R.,D. (1985:135). G.,G.,K. (1981:178). “Kartal Yuvasının Savunulması” adlı resim Aleksandır POPOV tarafından çizilmiştir. Bu çizimde Bulgar direnişçiler yüksek mevzilerde yer almaktadır. Osmanlı birlikleri saldırgan bir şekilde gösterilmektedir. Ayrıca Osmanlı birliklerinin ağır kayıplara uğratıldıkları da gösterilmeye çalışılmıştır. Öğrencilere direnişin destansı bir cesaret ve özveri ile yapıldığı gösterilmeye çalışılmış.

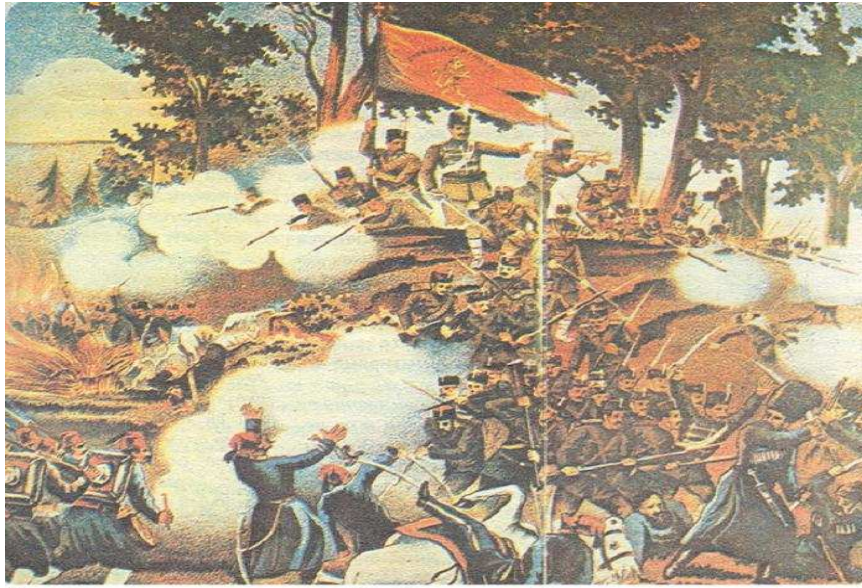
4.1.7.2. Tarihi Kaynak

Orada gördüklerimiz o kadar korkunçtu ki, insan bakışını bir an bile orada tutamıyor... İnsan iskeletleri, onlardan sarkan giysiler ve etler, yığın halinde çürüyorlar, kadın kafatasları, küllerde sürüklenen saçlar, her yere dağılan çocuk kemikleri. Canlı canlı yirmi kişinin yakıldığı evi, biraz ileride on kadar kızın saklandığı ve hepsinin kesildiği evi

gösterdiler, kemikleri kanıt olarak durmaktadır. Her yerde dehşet, dehşet...İsyandan Sonra Batak Şehrini Ziyaret Eden Amerikan Gazetecisi Makgahan'ın Notları'ndan. (G.,R.,D., 1985:136)

Tarihi kaynak yine korku filmini andıran ifadeler ile doludur. Kitapta yer alan bu cümlelerden sonra Bulgaristan'da bu kitap ile tarih dersi gören öğrencilerin korku filmi izlemelerine gerek kalmamıştır diye düşünüyorum. Ders kitabındaki bu cümlelerin öğrencilerin ruh sağlığını bozacağı kanısındayım.

G.,R.,D. (1985:137)'de 1877–1878 Osmanlı-Rus harbine yönelik açıklamalar yapılmıştır. Bulgarların gönüllü olarak Ruslara yardım ettikleri belirtilmiş. Ruslara ikmal, iaşe, tedavi gibi birçok alanda yardımcı oldukları belirtilmiştir.

Сражението на четата на Х. Димитър и Ст. Караджа на 7 юли 1868 г.
худ. Хенри Дембицки

Resim 19. G.,R.,D. (1985:111). Dimitir ve Karaca'nın çetelerinden söz eden resmi Henri DEMBİTSKİ çizmiş.

G.,R.,D. (1985:138)'de Osmanlı ordusu yenilince batı bölgelerinde, Rodoplar'da Ruslardan her türlü destek alan Bulgar haydut çetelerinin dehşet saçtıkları açıkça

vurgulanmıştır. Osmanlı feodalleri, başıbozuk askerler gibi nitelermeler yine tekrarlanmıştır. Bayrak kutsanması töreninde Osmanlı egemenliği için “Kanlı Esaret” ifadesi kullanılmıştır.

Balkanlı (1986), şunları yazmaktadır: Bulgarlar, Osmanlı hâkimiyeti altında geçirdikleri 500 yıllık zamanı “Çerno Robstvo” diye anmaktadırlar. Bunun öcünü almak için de yeni nesillere kin aşılarmaktadırlar Okullarda öğretmenler bu kini telkin etmişlerdir. (akt. Kahraman, 1996: 58)

En karanlık esaret yıllarında bile komşu milletlerin özgürlüğü için binlerce Bulgar şehit oldu. Bulgarların bu şiddetli fedakârlık duygusu yabancı feodal idaresine karşı yürüttüğü mücadeleden kaynaklanmaktadır. En sonunda “Kalkınma Devri’nde” milletimiz Avrupa ruhu ve kültürü ile kaynaştı. Özgür milletlerin tecrübelerinden faydalanarak, Osmanlı geri kalmışlığından ayrılarak Avrupa milleti oldu. Bu yönde Rusya’nın yardımı fevkalade oldu. Yaşamın her alanında bu yardımın olumlu tesiri hissedilir oldu...

(G.,R.,D.,1985:141)

Bu topraklar üzerinde Bulgar, devleti kurmak, adeta sezaryen ameliyatı gerektirdi. Bu ameliyat, Bulgarlar için “Kurtuluş”, Türkler için ise felaket oldu. 1877 – 1878 Türk-Rus Savaşı’nda Tuna ve Edirne vilayetleri Türklerinin önemli bir bölümü yurtlarından sökülüp atıldı, bir bölümü kılıçtan geçirildi. Aynı zamanda Türklerin mülkleri yağmalandı, zorla ellerinden alındı. Rusların deyimiyle oralarda bir “Toprak İhtilali” (agrarnıy perevorot) yapıldı. Türk toplumunun okul, cami, mescit, hayrat vs. gibi tüm kurumları da saldırıya uğradı ve çoğu yakılıp yıkıldı. Rumeli Türklüğü tam bir bozguna uğratıldı. (Şimşir, 1986:386)

4.1.7.3. Ders Tekrarı ve Yinelenen Vurgular

G.,R.,D. (1985:140–141)'i ders tekrarı olarak yazmışlardır. Ünitelerde öğrenilenler kısaca özetlenmiştir. Bu özet kısmında Osmanlı Devleti ve Türkler için, Bulgarların da içinde buldukları durum için şu ifadelere vurgu yapılmıştır:

Osmanlı feodalizmi

Yabancı esareti

Feodal yönetim

Esaret

En karanlık esaret yılları

Yabancı feodal idaresi

4.2. BEŞİNCİ VE DOKUZUNCU SINIF BULGARİSTAN TARİH DERS KİTAPLARINI BULGARİSTAN'DA OKULLARDA DERS OLARAK OKUYAN ÖĞRENCİLERİN DEĞERLENDİRMELERİ

Ders kitaplarında Türkler ve Osmanlı Devleti için yer alan ifadelerin Türk öğrencilere yansımaları ve etkileri de irdelenmek istendi. Bu amaçla 1980–1990 yılları arasında Bulgaristan'da 5. ve 9. sınıflarda öğrenim görmüş olan kişilere sorular yöneltildi. Bu kişilerin bazıları Bulgaristan vatandaşı da oldukları için kimlik bilgileri yazılmamıştır. Kişilere yöneltilen sorular öğrenim bilgileri, tarih dersine karşı tutumları, Bulgar kökenli öğrencilerin ders bilgileri ile ilgili reaksiyonları, Türk öğrencilerin ders sırasında ve sonrasında hissettiklerine yöneliktir. Ayrıca 1980–1990 yılları arasında karşılaştıkları sıkıntılara örnek vermeleri istenmiştir.

4.2.1. 1970 Doğumlu Görüşmeci. 1985–1986 Yıllarında 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Dersle ilgili pek bir şey hatırlamıyorum çünkü tarih dersinden nefret ediyordum. Bu ders benim için tam anlamıyla bir işkenceydi. Dersle ilgili olarak bazı ifadeleri ve resimleri hatırlıyorum. Türkler ve Osmanlı ile ilgili sürekli aynı ifadeler tekrarlanıyordu. Bir süre sonra bu ifadeler bana önemsiz gelmeye başlamıştı. Yani ifadeleri kanıksamıştım. Türkler ile ilgili hatırladığım bazı ifadeler; Türkler geldiler, kestiler, öldürdüler, yaktılar, kadınları ve çocukları götürdüler şeklindedir. Kitapla ilgili ilginç sayılabilecek bir olay hatırlıyorum. Bulgar öğretmenimiz anlatmıştı. Bu anı “Batak Olayı” ile ilgili. Öğretmenimiz Osmanlı paşasının halka iyi davrandığını belirtti.

Ama bir süre sonra Bulgar çeteleri ve haydutları paşanın çocuğunu kaçııp öldürüyorlar. Çocuğun kafasını bir kazığa geçiriyorlar. Paşada suçlular bulunana kadar insanların kafasını kestirmiş. Bunu hiç unutmadım. Ayrıca tarih derslerini tamamlayıcı filmler seyrederdik. Bu filmlerde Osmanlı ve Türkler sürekli aşağılanırdı. Bu filmleri izlemek mecburiyetindeydik. Tarih dersinde öğretmenimiz Osmanlının bazı Bulgarları zorla Türk ve Müslüman yaptığını şimdi ise kendini Türk zanneden bu kişileri aslında Bulgar olduğunu söylüyordu.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızın büyük çoğunluğunu Bulgar öğrenciler oluşturuyordu. Bu öğrencilerin tarih dersleri sonrası yaklaşımlarında farklılıklar hissetmedim. Fakat bir kez bir erkek öğrenci öğretmen dersi anlatırken pis Türkler diye bir çıkışta bulunmuştu. Her hangi bir tepki veremedim. Çünkü Türk kimliği taşııyordum. Artık Bulgar adına sahiptim. Zaten öğretmenlerinde bazen itiraz edecek var mı şeklinde beklenti içine girdiklerini seziyordum.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tabi ki çok kötü hissediyorsun fakat ses çıkaramıyorsun. Tarih dersleri işlenirken ilk dönemde kendimi çok ezik hissediyordum. Derste içimden bağırarak geliyordu. Zamanla bu ifadeleri sıradan ifadeler olarak kabul ettim. Derste neler anlatıldığı, neler okunduğu beni ilgilendirmiyordu. Dersin varlığı ya da yokluğu benim için anlam ifade etmiyordu. Belki de dersle ilgili pek anımın olmaması da bundan dolaydır.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

1985 de isimlerimiz değiştirildi. İsim değişikliği benim için şizofrenik bir vaka gibiydi. Bulgar yönetiminden nefret ediyordum. Çift kişilikli gibiydim. Evde farklı bir isim ve dil kullanıyorsun, sokağa çıkınca okula gidince farklı bir dil ve isim kullanıyorsun. Bir çeşit içsel parçalanma yaşıyordum. Özellikle sınıfta öğretmen Bulgar ismimi okuduğunda kendimi milyonlarca insanın önünde çıplak kalmış gibi hissettim. Hele çaresizliğimi anlatacak kelimeler bulamıyordum.

4.2.2. 1974 Doğumlu Görüşmeci 1985–1986 Yıllarında 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih ders kitaplarıyla ilgili önemli bilgiler hatırlamıyorum. Öğretmenimiz Bulgar kökenliydi. Ben de ders çalışmasını sevmeyen bir öğrenciydim. Güreşçi olmak en büyük amacımdı. Bundan dolayı derslerle ilgili pek bilgi hatırlamıyorum. Fakat öğretmenlerimizin izlettirdiği filmleri çok iyi hatırlıyorum. Sınıftaki öğrencilere göre yaşım büyük olduğu için filmlerin hangi amaçla izlettirildiğini anlayabiliyordum. Filmlerde Türklerin aşağılandığını, oldukça vahşi ve barbar gösterildiklerini hatırlıyorum.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda az sayıda da olsa Bulgar öğrenci vardı. Ders sırasında ve sonrasında herhangi bir sorun hatırlamıyorum.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Öğretmenimizin tarih dersinde Türkleri ve Osmanlı Devletini aşırı kötüleyici bilgiler aktardığını hatırlamıyorum. Tarih dersleri benim için normal bir ders gibiydi.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Adımın değiştirilmesini asla unutamam. Bu çok aşağılayıcı bir uygulamaydı.

4.2.3. 1977 Doğumlu Görüşmeci. 1988 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih derisiyle ilgili hiç de hoş olmayan anılarım var. Öğretmenimiz Bulgar kökenliydi. Türklere yönelik baskıların doruk noktasına ulaştığı dönemdi. Tarih dersinde öğretmen bir olay anlattı ki hayatım boyunca unutamam. Öğretmen kitapta yer alan bir resme atfen şunları söyledi. Türkler hamile Bulgar kadınlarının bebeklerinin, kız ya da erkek olup olmadığı konusunda iddiaya girerlermiş. Hamile kadınların karınlarını yarıp sonucun ne olduğuna bakarlarmış. Özellikle kitapla ilgili aklımda Türkler ve Osmanlı ile ilgili barbar, başıbozuk şeklindeki ifadeler kalmış.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda, çoğunluk Bulgar kökenliydi. Türk öğrenci olarak çok azdık. Bazı Bulgar öğrenciler ders sırasında Türkler ve Osmanlı ile ilgili ifadeler ve konular geçtikçe Türkler aleyhine tepki veriyorlardı. Benim Türk olduğumu biliyorlardı. Her hangi bir sürtüşmede veya atışmada Bulgar öğrencilerin bana fes ya da kesik şeklinde sözler sarf ettikleri çok olmuştur. Yani adım Bulgar adı olsa da Bulgarca konuşsam da aşağılandığım, dışlandığım çok olmuştur. Bulgarlardan farklılığım sık sık hissettirilmişti.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi?

Açıklayınız.

Tarih dersleri işlenirken kendimi iyi hissetmiyordum. Özellikle Osmanlı ve Türkler ile ilgili kötü ifadeler kendimi aşağılanmış hissetmeme yol açmıştır. Derslerde Bulgaristan'da Türk olmadığı söyleniyordu. Öğretmenimiz sürekli olarak Türklerin Bulgar soyundan olduklarını, Osmanlı Devleti zamanında zorla Türkleştirilmiş Bulgarlar olduklarını söylüyordu.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığımız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgar halkının Türklere yönelik tutumlarıyla ilgili detaylı değerlendirmeler yapamam çünkü 10–12 yaşları arasında bana yansıyan önemli sorunlar olmuyordu. Fakat ailemin isim değişikliği sonrası çok üzüldüklerini biliyorum. Komşularımızın çocuklarının sünnet edildiği sır gibi sakladıklarını ailemin de bana tembihlerde bulduklarını hatırlıyorum.

4.2.4. 1966 Doğumlu Görüşmeci. 1981–1982 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki bilgiler aradan yıllar geçmesine rağmen hala belleğimde canlıdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi dayımın tarih öğretmeni olmasıdır. Özellikle ders sırasında beni rahatsız eden ifadeleri her fırsatta dayımla tartışmaya gayret ediyordum. Dayım Türkçe öğretim görmüş bir öğretmendi. Osmanlı tarihini çok iyi biliyordu. Bu yüzden kitaplarda yer alan bilgilerin tamamen yanlış olduklarını tek taraflı ve maksatlı yazıldıklarını söylemekteydi. Yine de kitaptaki bilgiler her zaman bana rahatsızlık veriyordu. Fakat bir türlü öğretmenimize itiraz etme ve dayımın söylediklerini aktarma cesareti bulamadım.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda Bulgar öğrenciler vardı. Fakat tarih dersi sırasında ve sonrasında olumsuz bir tutum gözlemedim. Bu süreçte isimlerimiz değişmediği için Türk olduğumuz açıkça belliydi. Her hangi bir sürtüşmeye girmeme düşüncesi de bunda etkili olmuş olabilir. Tarih dersine karşı hep ön yargılı yaklaşmıştım. Bunda en önemli neden Türklerle ilgili kitaplarda yazılanlardı.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Bu dersin bitmesi için dua ettiğim zamanlar olmuştur. Bazen o kadar daralıyordum ki kuş olup ta pencereden uçup gidebilsem diye düşündüğüm anlar olmuştur.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

İsim değiştirme döneminde çok sıkıntılar yaşadım. Asla Bulgaristan yönetiminin bana vermek istedikleri ismi benimsemedim. Hıristiyanlık dininden gelen ve bana verilmek istenen adı sıradan bir kelimedenden öteye bir şey olarak algılamadım. Bu kelime bana her zaman uzak kalmıştır. Bu adı duyduğumda sürekli bir Bulgar arkadaşımın yüzü aklıma gelmekteydi. Bulgar yönetimiyle ilgili unutmadığım bir olay askerlik sonrası yaşadığım şehre döndüğümde otogarda bir arkadaşımınla karşılaştım. O heyecanla Türkçe konuştum ve hemen yanıma gelen sivil polis bana bağırarak para cezası yazdı. O cezayı asla unutmadım. Ayrıca Türk kadınlarının ferace ve şalvarla şehirlerde dolaşmaları yasaklanmıştı. Köylerde de yasaktı ama şikâyet olmadıkça müdahale edilmiyordu. Şehre inen Türk kadınlarının etek giymeleri mecburdu. Komşumuz şalvarla şehre inince dizlerinin altından şalvarının paçaları kesilmiş. Kadın ağlayarak köye dönmüş. Bu olay annemi de çok etkilemiştir. Annem bunu hala ağlayarak anlatmaktadır. Annem şehre inmemeye yemin etmişti.

4.2.5. 1974 Doğumlu Görüşmeci. 1985–1986 Yılları 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı.
1989–1990 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Beşinci sınıf kitaplarıyla önemli bilgi hatırlamıyorum. Fakat dokuzuncu sınıfla ilgili bilgiler hatırlıyorum. Çünkü bu dönemde Türkiye'ye zorunlu göç başlamıştı ve Todor Jivkov rejimi sarsılırken kamuoyu da sesini çıkarmaya başlamıştı. Kitaplardaki

resimler beni çok ürkütmüştür. Bu resimlerin nasıl çizildiğine hayret etmişimdir. Bu kitaplardaki ifadelerin Türk düşmanlığından başka bir şey yaratmadığını düşünüyorum. Öğretmenimiz Türk'tü bundan dolayı tarih derslerinde Türkler ile ilgili olumsuz kısımları hiç işlemedik. Fakat resimler sürekli gözümü tırmalıyordu.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımız tamamen Türk öğrencilerden oluşuyordu. Bundan dolayı okul yıllarımda pek Bulgar arkadaşım olmadı.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih derslerinde bol bol sohbet ediyorduk. Öğretmenimiz çok sıcak bir insandı. Çoğu zaman Türkçe bile konuşuyorduk. Yasak olmasına rağmen herhangi bir kötü durumla karşılaşmadık.

Öğretmenimiz Vasil Levski konusunda kitaptaki bilgilerden çok farklı bir açıklama yapmıştı. Vasil Levski'yi Osmanlı zabitlerine bir Bulgar papaz şikâyet etmiş. Kendisini bir Türk evinde gizliyor ve çocuklarının odasını veriyor. Vasil Levski tutuklanınca mahkemeye iki zabit tarafından götürülüyor. Yol boyunca defalarca Bulgarlarca kurtarılacakken Bulgarlarca pek desteklenmediği için kurtarılmamış.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgar yönetimi isim değişikliği sonrası bize yönelik sistemli baskılar uyguladı. Bir akrabamın Belene Kampına götürülmesini asla unutamayacağım. Mühendis olan bu

akrabamız bizim ailemiz için çok önemli bir semboldü. Türklerin okuyabileceklerini ve çok önemli üniversitelere gidebileceklerini gösteriyordu. Fakat Türk olduğu için isim değişikliğine karşı çıktığı için tutuklanıp Belene Kampına gönderilmişti. Babam bunun Türklerin bilinçlenmesinin önlenmesi için yapıldığını söylemekteydi.

4.2.6. 1969 Doğumlu Görüşmeci. 1984–1985 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih dersiyle ilgili fazla bilgi hatırlamıyorum. Kitaplarda beni rahatsız edici bazı ifadeler vardı ama bence o kadar önemli değildi.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımın hemen hemen tamamı Bulgar öğrencilerden oluşuyordu. Bulgar öğrencilerden olumsuz bir tepki almadım. Bu zamanda zaten isimlerimizde değişmişti. Derslerde ya da sonrasında Bulgar arkadaşlarımdan Türkler ile ilgili olumsuz ifadeler duymadım. Öğretmenim de çok içten ve cana yakın davranıyordu.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Dersteki bazı ifadeler, resimler bir Türk olarak beni rahatsız ediyordu fakat benim üzerimde yıkıcı bir etkisi olmadı. Bunların tek yanlı, önyargılı olduklarını anlayabiliyordum. Bu anlamda üzerinde durmadım.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

O yıllardaki olumsuzlukları hatırlamak istemiyorum. Şimdiki Bulgar yönetiminin tutumları çok yapıcı ve olumlu gözüküyor. Bende şimdiki süreçle ilgilenmek istiyorum.

4.2.7. 1975 Doğumlu Görüşmeci. 1986–1987 Yılları 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Tarih dersiyle ilgili bazı bilgiler hatırlıyorum. Bu bilgileri hatırlamamın nedeni ise babamdır. Yaşadığımız şehrin neredeyse tamamı Bulgar kökenliydi. Sokakta, okulda, çarşıda sürekli Bulgarca konuşuyorduk. Evde ise çoğunlukla Türkçe konuşuyorduk. Okul çağında Türk arkadaşım hemen hemen hiç olmadı. Bundan dolayı babam evde Türkçeye çok önem veriyordu. Özellikle 5. sınıf tarih kitaplarındaki ifadeler, konular ve resimlerle ilgili babam sürekli olarak bana açıklamalarda bulunuyordu. Kitaptaki Türkler ile ilgili bilgilerin çoğunun yanlış olduğunu, Osmanlı Devleti'nin adil bir devlet olduğunu defalarca anlatmıştır. Fakat söylediklerini bir başkasına asla anlatmamamı, kimseyle tartışmamamı da sürekli tembihlemiştir.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımın tamamı Bulgar öğrencilerden oluşuyordu. Tarih derslerinde Bulgar arkadaşlarımdan olumsuz bir tutumlarını görmedim.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih dersi işlenirken Türkler ve Osmanlı ile ilgili olumsuz ifadeler geçerken öğretmenimin sürekli bana baktığı izlenimine kapılmışımdır. Bana karşı herhangi bir olumsuz yaklaşımı olmamasına rağmen ben bakışların altında ezildiğimi hissediyordum. Zor olan kitaptaki bilgilere ses çıkaramıyor olmamdı.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Ben 3. sınıftayken Bulgar yönetimi isimlerimizi değiştirmişti. Adımın değiştirilmesi bana çok komik gelmişti. Fakat insan kendini çift kişilikli hissediyordu. Aile içinde farklı bir isim okulda farklı bir isim kullanmamız çok tuhaftı. Buna alışmakta zorlanmışım.

4.2.8. 1968 Doğumlu Görüşmeci. 1983–1984 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Ders kitabı ile ilgili olarak resimleri ve ifadeleri iyi hatırlıyorum. Özellikle Osmanlı ve Türkler ile ilgili ifadeler bende sürekli rahatsızlık yaratmaktaydı. Tarih öğretmenimiz Türkler ve Osmanlılar ile ilgili aşağılayıcı ifadeleri geçiştirmekteydi. Konuları yüzeysel anlatmaktaydı. Yine de özellikle resimlerle Bulgar yönetiminin bende tamir edilemez bir yıkım gerçekleştirdiğini söyleyebilirim. İsimlerimiz henüz değişmediğinden aşırı bir baskı yoktu üzerimizde. Kitaptaki bilgilerin önyargılı ve Türkleri aşağılayıcı olduğunu öğretmene sürekli söylemişimdir. Beni en çok inciten

gösterilen filmler olmuştur. Bulgarların ilk krallık dönemini anlatan Han Asparuh filmlerini iyi hatırlıyorum. Ayrıca Şark Ekspresini de izledim. Hatta dersle hiçbir ilgisi olamamasına rağmen izlememiz mecbur tutulmuştu. Tarih dersini pekiştirmek amaçlı hazırlanan filmler tamamen propaganda amaçlıydı. Türklerin isimlerinin değiştirilmesi öncesi bu filmlerin gösterimi çok sıklaşmıştı ve bizlerin de izlemesi mecbur tutuluyordu. Özellikle 1870’li yılları içeren filmlerde Türkler çok aşağılanmaktaydı. Filmlerde Bulgarlar masum, savunmasız ve mazlum gösterilirken Osmanlı yöneticileri ve askerleri şiddet yanlısı, zalim, kan dökücü gösterilmekteydi.

Bulgaristan’da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Okuduğumuz sınıf tamamen Türk öğrencilerin bulunduğu bir sınıftı.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih dersi işlenirken kendimi rahat hissetmiyordum. Derse karşı ön yargılıyım. Bütün algılamalarımı kapatmış gibiydim. Özellikle Türk-Osmanlı tarihi ile ilgili Türkiye’de basılmış bir kitaptan bilgiler edinmişim. Ayrıca ağabeyim o yıllarda üniversitedeydi. Aydın bir insandı. Osmanlı tarihi ile ilgili gerçek bilgileri bana aktarmıştır. Dolayısıyla derste çok rahat farklı tarihi yaklaşımları ifade edebiliyordum. Tarih öğretmenimiz Bulgar’dı. Benim Türk tarihi ile ilgili söylediklerime çok şaşırıyordu. Öğretmenimizle çok yakındık. Hatta bana kasabamıza çekinerek, korkarak geldiğini söyledi. Çünkü geldiği yerde bizim kasabamızla ilgili karalayıcı yakıştırmalarda bulunmuşlar. Öğretmen bizleri tanıyınca bunların büyük bir safsata ve önyargı olduklarını anladığını söyledi.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Todor Jivkov yönetimi pek çok aydın Türk'ü Belene Kampına sürdü. İsim değişikliğinde tanklarla insanlarımızı ezdiler, masum sivil Türklerin kanını akıttılar. Şu anki demokratik açılım da bile Ataka Partisi, Türklere yönelik nefretini hala kusmakta. Türklerin 500 yıllık yönetiminde ise asla nefret tohumları ekilmemiştir. Bulgar halkının çoğu da Türkleri sevmektedir. Fakat yine de Türklere acı çektiren Bulgarlar da oldu.

4.2.9. 1971 Doğumlu Görüşmeci. 1982–1983 Yılları 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı. 1986–1987 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Beşinci sınıf tarih ders kitaplarıyla ilgili hatırladığım bilgiler çok çok az. Fakat dokuzuncu sınıf kitaplarını ve ifadelerini hatırlıyorum. Özellikle kitaplardaki resimler dikkatimi çekmiştir. Resimlerin ön yargılı olduğunu biliyorum. Kasıtlı çizildiklerini ve kitaba konulduğunu biliyorum ama yine de etkilenmekteydim. 14–15 yaşlarında bir genç olarak bazı şeylerin farkındaydım. Öğretmenimiz derse karşı ilgi çekmeye çalışıyordu. Kitaptaki Türkler ile ilgili olumsuz ifadeleri geçiştiriyordu. Bu anlatımların üzerinde fazla durmuyordu. Fakat yine de bir Türk olarak kitapların olumsuz anlatımlarından, kelimelerinden etkileniyordum.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımızda Bulgar öğrenci sayısı çok azdı. Türkler çoğunlukta idi. Bulgar kökenli öğrencilerin ders sonrasında olumsuz yaklaşımlarını hatırlamıyorum. Onlar bizim Türk kökenli olduğumuzu zaten biliyorlardı. Sınıf içinde tarih dersinde herhangi bir çatışma yaşamadık.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

Tarih derslerini seviyordum. Türkler ve Osmanlı ile ilgili anlatımlar hoşuma gitmese de ders en sevdiğim dersti. Geçmiş olayları büyük bir ilgi ile okumuşumdur.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgaristan yönetiminin Türklere karşı yaklaşımı kabul edilebilir değildi. Kabul edilmediği için zaten zorunlu göç gerçekleşti. Ben ve ailem de zorunlu olarak Türkiye'ye göç ettik. Todor Jivkov yönetiminin isimlerimizi zorla değiştirmesi affedilemez bir hataydı. Bu tutum insanlıkla asla bağdaşmamaktadır. Pek çok Bulgar arkadaşım olmuştur. Onlarla hiçbir problemim olmadı.

4.2.10. 1971 Doğumlu Görüşmeci. 1982–1983 Yıllar 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı.
1986–1987 Yılları 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı.

1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

Beşinci sınıf tarih kitaplarıyla ilgili ayrıntılı bilgi hatırlamıyorum. Ama kitaptaki resimlerden çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Özellikle Osmanlı ve Türk askeri deyince mavi ceket ve kırmızı püsküllü fes hatırlıyorum. Ayrıca eğri hançerleri asla

unutamıyorum. Özellikle öğretmenimiz bizleri eski Bulgar Krallığı ve Bulgarların Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını kazanmalarını anlatan filmlere götürüyordu. Bu filmlerde sürekli Osmanlı askerlerinin Bulgar köylülerini öldürdükleri gösteriliyordu. Hele bir sahneyi asla unutamam bu sahnede evler yıkılmıştı. Bir arabanın başında ölmüş yaşlı Bulgar köylüsü vardı. Sırtında eğri Türk bıçağı beni çok etkilemişti.

Dokuzuncu sınıfta artık her şeyi anlayabiliyordum ama artık Bulgar ismine sahiptim. Sınıfta tarih dersi işlenirken ben içimden sürekli şarkı söylüyordum. Dersin bir an önce bitmesini istiyordum. Özellikle ders kitabındaki anlatımları ablamla tartışıyordum. Ablam bunların gerçeği yansıtmadığını söylüyordu. Derste sürekli bacaklarımı oynattığımı hatırlıyorum. O kadar sıkılıyordum ki bacaklarımı oynatmak bende bir tik haline gelmişti. Öğretmenin de bacaklarımı oynatırken çıkan sestem rahatsız olduğunu biliyordum. Hatta bir kere bundan dolayı beni dersten attı. Öğretmenimiz Bulgaristan'da aslında hiç Türk ve Müslüman olmadığını söylerdi. Hatta Osmanlı'nın bazı Bulgarları Müslümanlaştırdığını belirtirdi.

Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

Sınıfımız karışıktı ama Bulgar öğrenciler daha çoktu. Zaten biz Türk öğrenciler birbirimizin Türk olduğunu biliyorduk ama Bulgar'mışız gibi davranıyorduk. Bulgar çocukları da kimlerin Türk kökenli olduklarını biliyorlardı. Tarih dersi sonrasında önemli bir tepki hatırlamıyorum. Fakat zaten ben Bulgar çocukları ile arkadaşlık kurmuyordum. Okuldaki öğrenciler genel olarak Türk-Bulgar diye bölünüyordu. Garip olan adlarımız Bulgar adıydı ve Türkçe konuşmadığımız halde kimin Türk kimin Bulgar olduğunu herkesin bilmesiydi. Hatırladığım bir anım var. Beden Eğitimi

dersinde bir Bulgar öğrenciyi düşürdüm. O da bana “Kesik” demişti. “Kesik” sünnetli demektir. Bulgar öğrenci bana hakaret etmek, beni aşağılamak için o tabiri kullanmıştı.

Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi?

Açıklayınız.

Tarih dersleri işlenirken kendimi kötü hissediyordum. Bir kitapta sizin atalarınız, dedeleriniz karalanırken siz kendinizi nasıl hissedersiniz? Ama beni en çok etkileyen tepkisiz kalmak zorunda oluşumdu. Çünkü bırakın Osmanlı’ya, Türklere sahip çıkmayı Türkçe bile konuşamıyorduk.

Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutmadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

Bulgar yönetiminin Türklere yönelik tutumları acı, üzüntü, nefret ve öfke getirmiştir. Türklere yapılan baskılar devlet geleneğine yakışmayan tarzdadır. Biz Türkler yok sayıldık. Türklerin dilleri, dinleri, gelenekleri inkâr edildi. Bu kabul edilemez bir devlet zorbalığıdır. Bulgar halkının genel olarak aşağılayıcı bir tavrını görmedim.

5. SONUÇLAR

5.1. GENEL SONUÇLAR

Sömürgeci Devlet:

Ders kitaplarında Osmanlı Devleti sık sık sömürgeci bir devlet olarak tanıtılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Bulgarları sömürdüğü, zulüm ve baskı uyguladığı sürekli tekrarlanmıştır. Osmanlı Devleti'ne yönelik olumsuz bir imaj çizilmiştir. Ders kitaplarında sömürgeciliğin Hıristiyan halk üzerinde yoğun olarak uygulandığı belirtilmiştir. Hatta Müslümanların dahi sömürüldüğü, ağır vergiler altında ezildikleri yazılmıştır. Halk için reaya kelimesi kullanılmıştır. Reaya sürüye benzetilerek halkın birçok haklardan yoksun olduğu, her şeyin sultanın malı sayıldığı vurgulanmıştır.

İstilacı, Zorba Devlet (Tiranlık- Tiran Yönetimi):

Ders kitaplarında Osmanlı Devleti saldırgan, istilacı, gaddar ve zorba bir devlet olarak gösterilmiştir. Osmanlı Devleti Bulgarlara canavarca zulmeden, katliamlar uygulayan vahşi bir tiranlık sistemi olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Bulgarların karanlık bir esaret altında yaşadıklarına sürekli olarak değinilmiştir. Kitaptaki olumsuz ifadelerin çoğu Türklere yakıştırılmıştır.

Namussuz, İmansız Hükümdar İmajı:

Ders kitaplarının bazı yerlerinde padişahlarla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Örneğin sultan Selimle ilgili namussuz, edepsiz, imansız gibi ifadeler kullanılmıştır.

Ulusal İmparatorluk:

Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahip olmasına rağmen Türk varlığı ön planda tutulmuştur. Bu yönüyle Osmanlı için ulus devlet rolü biçilmeye çalışılmıştır. Kitapta gözden kaçırılan bir ayrıntı da Osmanlı Devleti'nin ırk ayrımı yapmadan

herkese görev verdiğinin atlanılmasıdır. Bu kasıtlı olarak yazılmadığı halde bir yerde Bulgarların Osmanlı Devleti'nde çok rahat görev aldıkları farkında olunmadan aktarılmış. Rakovski adlı isyancı Bulgar liderin, Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nde tercümanlık yaptığı belirtilmiştir.

Geri Kalmış Devlet:

Osmanlı Devleti'nin modern dünyanın gerisinde kaldığı belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Tanzimat ve Islahat fermanları ile toplumsal eşitliği ve adaleti, kanun üstünlüğünü hedeflediğini ama tüm bu girişimlerin aldatmacadan başka bir şey olmadığına vurgu yapılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin geri kaldığı, Bulgarların kendi çabaları ve girişimleri ile ekonomik olarak gelişmeye çalıştıkları belirtilmiştir. Tarım sektörünün tumar sahiplerince bilinçli olarak geliştirilmediği yazılmıştır. Mithat Paşa'nın Ziraat Sandıkları kurarak tarımsal alanda reform gerçekleştirmeye çalıştığı ama başarılı olamadığı yazılmıştır.

Yıkılmaya Mahkm Devlet:

Tarihi kaynaklarda ve konu aralarında Osmanlı Devleti'nin geleceğinin olmadığı, canlı bir cenaze olduğu, yıkılmaya mahkûm olduğu vurgulanmıştır.

Ders kitaplarında Osmanlı Devleti'nin yükselme ve gelişim aşamasına fazla değinilmemiştir. 17.ve 18.yüzyıllardan Bulgarların gelişim aşamalarını gösterme gayreti ile biraz detaylı söz edilmiştir. Bulgarların bağımsızlık kazandıkları, Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girdiği 19. yüzyıldan detaylı bir şekilde söz edilmiştir.

Bulgarların Osmanlı Devleti'nin bütün dönemlerinde Osmanlı egemenliğini benimsemediği, Bulgar halkının her vesile ile isyan ettiği sürekli tekrarlanmıştır.

Din Devleti:

Osmanlı Devleti'nin dini temellere dayalı bir sisteme sahip olduğu, Müslüman olmanın önemli kazanımlar sağladığı belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Hıristiyan halka yönelik Müslümanlaştırma çalışmalarına önem verdiği, çoğu zaman baskı ve şiddet yolu ile insanları Müslüman olmaya zorladığı yazılmıştır. Bazen mevki, ayrıcalık ve ekonomik kazanç gibi yollarla da insanları Müslümanlaştırma çabası güttüğü belirtilmiştir.

Militarist Devlet:

Osmanlı Devleti'nin askeri temellere dayalı bir devlet olduğu belirtilmiştir. Devletin gelişmesinde ve işgal ettiği yerlerde denetimi sağlamasında askeri yapılanmanın önemli olduğu belirtilmiştir. Ders kitaplarında dirlik sistemi aracılığı ile sipahilerin tarım arazileri üzerinde kontrol kurdukları, köylüyü denetim altına aldıkları yazılmıştır. Osmanlı askeri teşkilatında Yeniçeri Sistemi'nin de önemli olduğu belirtilerek, Hıristiyan çocukların kan vergisi adı ile zorla ailelerinden kopararak yeniçeri yapıldıkları yazılmıştır. Ayrıca, Osmanlı askeri birlikleri için "Başbozuk" kavramı da kullanılmıştır. Askeri birliklerin Bulgar sivil halka karşı yoğun şiddet uyguladıkları, katliamlar yaptıkları ve yağmalama olaylarına giriştikleri yazılmıştır.

Feodal Devlet:

Her iki ders kitabında da Osmanlı devlet sisteminin feodal bir yapılanma olduğu yazılmıştır. 9. sınıf ders kitabında Marks'tan bir benzetme alınarak Osmanlı Devleti için "Şark Feodalizmi" kavramı kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde toprakların padişahın malı sayıldığı, tımar sisteminin askeri amaçla uygulandığı belirtilmiştir. Devletin merkezi otoritesinin zayıflaması sürecinde toprakların yerel feodal beylerin kontrolüne geçtiği yazılmıştır.

Ülkelerin eğitim politikaları, insan hakları temelleri üzerine yapılandırılmalıdır. Evrensel değer yargıları üzerine kurulan, farklı renklere yaşam ve gelişim hakkı tanıyan eğitim sistemleri toplumsal uzlaşmayı ve istikrarı da beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda kültürel, dinsel, ırksal ve mezhepsel çeşitliliği yok etmeye, tek tip ideolojik yurttaş yaratmaya yönelik oluşturulan eğitim sistemleri insanlarına mutluluk ve adalet sunamaz. Eğitim kurumları ve ders kitapları aracılığı ile sistemli olarak bir toplumu, kültürü, ırkı, dini aşağılamaya çalışma toplumsal uzlaşma yerine olumsuz tepkilerin oluşmasına yol açmıştır.

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında hızlı bir dağılma sürecine girmesi ile Osmanlı'dan bağımsızlık kazanan devletlerin kendi ulusal kimliklerini oluştururken kullandıkları en büyük yapıştırıcının “Türk düşmanlığı” olduğunu biliyoruz.

Çok yakın zamanda uygar dünyanın ele almakta geç kaldığı, sistemli bir kültürsüzleştirme ve sosyal şizofreni yaratma çabası Avrupa'nın göbeğinde Bulgaristan'da gerçekleştirilmek istenmiştir.

Özbaran, (2003:42)'de şunları yazmaktadır: Elbette çok kimliklilik, yerellik gibi kavramların önemi ortada; “öteki”nin olmadığı, farklılıkların bulunmadığı bir bölge, ülke, dünya düşünülemez. Bu konular üstünde epeyce duruldu. Ancak dünyaya ortak olmada gösterilen tavır da çok önemlidir: Sınırları çizilen kimliklerin, bölgeselliklerin, ulusların, bir başka kimlik, bölge ve ulusa karşı zırhlara bürünmesi gerçek tehlikeyi yaratmaktadır.

1984–1989 yılları arasında Todor Jivkov yönetimi, Türklere yönelik soykırım uyguladı. Türklerin Bulgarlaştırılmasına çalışılmış, devletler hukuku, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi, demokratik kurallar, insanlık onuru gibi evrensel

değerler ayaklar altına alınmıştır. Binlerce Bulgaristan Türk'ü asıllarını inkâra zorlanmış, Belene Toplama Kampı'nda üniversal eğitim almış, kültürlü ve aydın yüzlerce Türk ezilmiş, insanlık onuru ile bağdaşmayacak işkencelerden geçirilmiş, hatta bazıları öldürülmüştür. Yalnızca bir suçları vardı: Türk olmak ve kendilerinin Bulgarlardan farklı bir ulusa, kültüre ve inanca ait olduklarını savunmak. Bulgaristan'ın farklı renkleri olduğunu söylemeleri suçlu olmaları için yeterli olmuştur. Bulgaristan yönetiminin baskıları karşısında yüz binlerce Türk, yurdunu terk etmek zorunda kalmış, Türkiye'ye soydaş statüsü ile sığınmak zorunda bırakılmışlardır. Bulgar yönetiminin ve Bulgar toplumunun Türklere karşı neden bu kadar kin ve nefret sergilediklerini ders kitaplarındaki yaklaşımların ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüz binlerce insanın, yüz yıllık bir süreç içerisinde dalga dalga Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçe zorlanmasının nedenleri ne olabilirdi? İşte bu sorulara yanıt bulmak için Bulgaristan eğitim sistemi içinde oluşturulan Türk, Osmanlı ve Müslüman imajını irdelemeye çalıştık. Özellikle 1985 yılında basılan 5. ve 9. sınıf tarih ders kitaplarını okudukça soruların yanıtlarının da içerilerinde olduğu görülmektedir.

Yenisoy (1997), bu konuda şunları yazmaktadır: 1985 yılında Bulgaristan'da Türkçe konuşmak yasaklanmıştır. Türkçe konuşanlar para cezasına çarptırılmıştır. Bulgaristan'da Türk olmadığı açıklanmıştır. Nüfus kütüklerinde bulunan ve ölüm tarihleri çoktan unutulmuş Türklerin bile adları Bulgar adlarıyla değiştirilmiştir. Arşivlerde Türk adları silinerek yerlerine Bulgar adları yazılmıştır. 1985'te Moskova'dan Bakü Devlet Pedagoji Üniversitesi'ne gönderilen bir yazıda 1950'li yıllarda Azerbaycan'da öğrenim görmüş Bulgaristan Türklerinin Türkçe adları yerine üniversite arşivlerine Bulgar adlarının yazılması istenmiştir.

Ders kitabındaki ifadeler gerçekten rahatsızlık edici boyuttadır. Konuların arasına serpiştirilmiş resimler oldukça çarpıcı ve tek yanlıdır. Yaş seviyesi bakımından kitabın içeriği ağır olarak nitelenebilir. Fakat olaylar arasında duygusal bağlantılar kurulmuş. Bu bağlantılar öğrencinin sıkılmasını engelleyici tarzda yapılmış. Dikkatimizi çeken bazı tekrarların ağır bir şekilde Türkleri hedef almasıdır. Örneğin: “Savunmasız çocuk, kadın ve yaşlıları katlettiler” gibi.

Özbaran, (2003:113)’de şunları yazmıştır: Benimsemekteyiz ki, farklılıklar demokrasinin zenginliğidir ve demokratik toplumun içinde (köktencilik ve faşizm dışında) değişik değerler ve yaşam biçimleri barınmaktadır. Çoğulculuğun da gereği budur; farklı değerler, fikirler, ideolojiler, davranışlar ve inançlar çeşitli kuruluş ve organizasyonlar, siyasal partiler tarafından temsil edilmektedir; kültür değerlerindeki farklılıklara eşit saygı gösterilmesi ve hoşgörü ve anlayış içinde yaklaşılması çoğulcu demokrasi için çok önemli sayılmaktadır.

5.2. OSMANLI DEVLETİ VE TÜRKLER İLE İLGİLİ ALGILAR

Bu bulgular kitapların içinde öğrencilerin karşısına çıkan kelimelerdir. Bu ifadeleri: “Siyasi, Dini ve Ekonomik” ifadeler şeklinde tablolastırmayı uygun buldum.

SİYASİ	SİYASİ	DİNİ	EKONOMİK
Esaret altında uzun ve sıkıntılı yıllar	Damarlarında temiz Bulgar kanı akan	Hıristiyan savaşçılığının	İdarecilerin lüks içinde yaşaması
Binlerce köylünün katledilmesi	Acımasız katliamlar	Dininden, inancından koparılmak	Esarete götürülmek
En karanlık esaret yılları	Kasaba ve köylerin yok edilmesi	Hıristiyan çocukların zorla alıkonulması	Osmanlı Feodalizmi
Kızların kesildiği ev	Nasıl öleceklerini tiranlara göstermek	Kilise ve manastırları yakmak	Fakir Hıristiyanlar
İstilacılar	Ağır esaret	Gâvur	Rüşvetçilik

Çürümüş, kokuşmuş Türk idaresi	Başıbozuk askerlerin vahşeti	Ölüm tehdidi ile din değiştirmek	Kan vergisi
Testere gibi boğazını kesen boyunduruk	Nefret edilen yönetim	İnançsız zorbanın büyük zulmü	Halkın nefret ettiği feodaller
Zorba yönetim	Kazığa oturtmak	Yalancı Müslümanlık dini	Orta çağ sefaleti
Boyunduruk altındaki halk	Lanetlenmiş düşman	Dini fanatizm	Kanlı haydut çeteleri
Türk çorbacıları	Düşmanı kesmek	Zorla Müslümanlaştırılma	
Ağır acımasız cehennem zulmü yaşatan tiranlık	Namussuz, imansız ve gaddar Türk hükümdarı	İşgalci	
Baskıcı rejim	Ateşte yakılmak	Manevi ortamı çöplüğe çevirmek	Osmanlı feodal sistemini öldürücü karakteri
Bulgar savaşçısı	Yerel feodal baskısı		Fakir ve zor hayat
Eziyet ve zulüm	Diri diri yakılarak ve taşlanarak öldürülmek	Namussuz, imansız	Türk kesecileri
Kendi kanlarında boğulmak	Acımasız bir şekilde intikam almak		Milliyetçi ve dini ayrımçılık
Osmanlı tarafından gaddarca katledilmek	Vahşi Asya keyfiyeti	Yağma ve Talana Dayanan Ekonomi	
Feodal aristokrasi	Zorbalık	Bulgar kızlarının zorla Müslümanlar ile evlendirilmesi	
Başıbozukluk	Acımasız zorbalar		Benliğini kaybetmek
Vahşi zulüm	Çocuklarını Türklerin tırnaklarından kurtarmak	Çile çeken Hıristiyan psikolojisi	
Barbarlık çağı	Kadın kafatasları Çocuk kemikleri		Ağır ve iğrenç durum
Aman vermeden katletmek		Yeniçerilerin kudurlmaları	
Kansız bırakılmak	Ağır ve iğrenç durum		

6. ÖNERİLER

Tez çalışması 1981 ve 1985 yıllarında basılan kitapların değerlendirilmesine yönelik yapılmıştır. Bu konuda çalışma yapacak kişilere yönelik önerilerim şunlardır:

1- Bu tez çalışmasında Bulgaristan'da İkinci Sosyalist Dönem (1970–1989) olarak adlandırılan sürecin içinde yer alan Bulgaristan tarih ders kitaplarından 1981 basımlı 9. sınıf ders kitabı ve 1985 basımlı 5. sınıf ders kitabı incelenmiştir. Ayrıca 1970–1980 yılları arasında basılan tarih ders kitapları da incelenebilir.

2- Ayrıca Bulgaristan'da Birinci Sosyalist Dönem (1946–1970) olarak adlandırılan yıllar arasında kalan sürecin irdelenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Sosyalist yönetimin yeni kurulduğu süreçte ders kitaplarında yer alan Türk ve Osmanlı algısı irdelenebilir. Birinci Sosyalist Dönem (1946–1970) ve İkinci Sosyalist Dönem (1970–1989) arasındaki değişimler kritik edilebilir.

3- Krallık Dönemi (1908 -1919), Çiftçi Partisi Dönemi (1918–1934), Faşist Dönem (1934–1946) sürecinde okutulan Bulgaristan tarih ders kitapları irdelenerek dönemler arasında değişim irdelenebilir.

4- 1990 süreci ile Todor Jivkov yönetiminin devrilmesi sonrasında Bulgaristan'da liberal demokratik yapılanma gerçekleştirilmiştir. 2007 yılı itibarı ile Bulgaristan Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecini tamamlamıştır. Avrupa Birliği'nin değer yargıları bağlamında Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı algısının değişip değişmediği araştırılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Dimitrova, L.(2004), *Türkçe-Bulgarca, Bulgarca-Türkçe Sözlük*, Gaberoff, EOOD, Veliko Tırnova, Bulgaristan.
- Eminov, A. (2002), “*Bulgaristan’daki Türkler*”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 20: 379–382
- Georgieva, S., M. Radeva ve S. Doinov (1985), *Bulgaristan 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı*, Halk Kültürü Devlet Basımevi,Sofya,Bulgaristan.
- Güzelev, T. V., G. İ. Georgiev ve K. D. Kosev (1981), *Bulgaristan 9.Sınıf Tarih Ders Kitabı*, Balkan Devlet Basımevi, Sofya, Bulgaristan.
- Hayta, N.,M.Şahin, N.Cemaloğlu, G.Karabağ, D.Oğuzoğlu ve H.Köksal (2003) *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Tarih 9-12*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kahraman, N. (1996), *Bulgar Tarih Eserlerinde Türk Tarihine Bakış*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Önen, T. (1992), *Bulgaristan Türkleri (1984–1992)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbaran, S. (2003), *Güdümlü Tarih*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Taktak, A., A. Göçer ve H. Dinçer (2000), *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 7. Sınıf Ders Kitabı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Todorova, M. (1995), *Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, 2. Uluslararası Tarih Kongresi Tebliğler, Bulgar Tarih Yazıcılığında Osmanlı Dönemi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Şadıhanov, E. (1999), *Sovyetler Birliği ve Sovyetler Sonrası BDT Cumhuriyetleri Tarih Kitaplarında Türk İmajı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şimşir, B.N. (1986), *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Yenisoy, H. (1997), “*Bulgaristan Türklerinin Eğitim ve Kültür Tarihinden Sayfalar*”,
Yeni Türkiye Dergisi, Cilt 3 (16):1781–1792

8. EKLER

Görüşme Soruları:

1. 1980 sürecinde okuduğunuz Bulgar tarih kitapları ile ilgili belleğinizde yer eden önemli bir bilgi ya da resim var mı? Varsa nedir? Neden? Açıklayınız.

2. Bulgaristan'da okuduğunuz sınıfta Bulgar öğrenciler var mıydı? Varsa bu öğrencilerin tarih derslerinin işlenmesi sonrası size karşı farklı yaklaşımlarını hissettiniz mi? Açıklayınız.

3. Tarih dersleri işlenirken kendinizi ruhsal açıdan rahatsız hissettiniz mi? Açıklayınız.

4. Bulgaristan yönetiminin ve Bulgar halkının Türklere yönelik tutumları ile ilgili bilgiler verebilir misiniz? Unutamadığınız bir anınız ya da duyumunuz var mı? Açıklayınız.

ÖZGEÇMİŞ:

1969 yılında Bulgaristan'ın Hasköy (Haskova) şehrinde doğdu. Öğrenimine Bulgaristan'ın şirin şehri Haskova'da Dimitir Kanev Okulu'nda başladı. Ortaöğretim sürecini Kırklareli / Lüleburgaz'da tamamladı. KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği programından mezun oldu. Konya ve Tokat'ta çeşitli lise ve ilköğretim okullarında görev aldı. Meslek hayatında bir süre özel bir eğitim-öğretim kurumunda da çalıştı. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Tarih alanında yayınlanmış bir kitabı bulunmaktadır. Ayrıca bir kitabın ve makalenin yayın çalışmalarını sürdürmektedir.